

Lapsuuden uusperhe aikuisen kertomana

Veera Maarit Vettenranta

Helsingin Yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2015

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty
Valtiotieteellinen tiedekunta

Laitos – Institution – Department
Sosiaalityö

Tekijä – Författare – Author
Veera Vettenranta

Työn nimi – Arbetets titel – Title
Lapsuuden uusperhe aikuisen kertomana

Oppiaine – Läroämne – Subject
Sosiaalityö

Työn laji – Arbetets art – Level
Pro gradu

Aika – Datum – Month and year
Joulukuu 2015

Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
73

Tiivistelmä – Referat – Abstract

Tässä tutkielmassa selvitetään, mitä uusperhelapsuutta eläneet kertovat lapsuudestaan ja mitä merkityksiä uusperhekokemuksille annetaan aikuisena. Tutkielma nojaa subjektiiviseen tietokäsitykseen ja hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Aineisto koostuu 15 haastattelusta ja se on analysoitu sisällönanalyysin keinoin teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Analyysin viitekehyksenä toimii Marjatta Baryn teoria yksilön ja elämänvaiheiden välisestä suhteesta.

Aineistosta on muodostettu tyypittelemällä neljä uusperhemallia, jotka kuvaavat nuorten aikuisten kokemuksia uusperhelapsuudesta. Ydinperhemäisessä uusperhemallissa (I) lapsuuden uusperheessä molemmat aikuiset ovat vanhemman asemassa. Perheeseen muuttanut uusi aikuinen koetaan lämpimänä ja uusperheen kaikki lapset yhdenvertaisina.

Hyväksyvässä uusperhemallissa (II) lapsuuden kokemukset kuvaavat tilannetta, jossa haastateltavat ovat hyväksyneet uusperheen ja kohtaavat hyväksyntää uusperheenjäseniltä. Perheen uusi aikuinen koetaan perheenjäseneksi, muttei omaksi vanhemmaksi. Lapsuuden suhde etävanhempaan on ristiriitainen.

Lapsen torjumassa uusperhemallissa (III) lapsuudessa ei pystytty hyväksymään uusperhettä, vaan uusperheen muodostuminen aiheuttaa kokemuksen petetyksi tulemisesta. Perheen uusi aikuinen koetaan omalle reviirille tunkeutuneeksi vieraaksi, kun taas etävanhemmaa kaivataan.

Lasta torjuva uusperhemalli (IV) kuvaa lapsuuden kokemusta perheen ulkopuolelle jäämisestä. Lapsuudessa ei koeta yhtään aikuista läheiseksi ja muistoja sävyttävät kokemukset pelosta ja hylätyksi tulemisesta. Kokemuksia seuraavat masennuskaudet ja itsetuhoiset ajatukset joko lapsuudessa tai aikuisuudessa.

Uusperhelapsuuden vaikutukset eivät pääty nuoren itsenäistymiseen. Lojaliteettiristiriita värittää sekä itsenäistyneen nuoren aikuisen arkea että tärkeitä juhlatilanteita. Nuoret aikuiset kokevat salailun ja toisten tunteiden varjelun raskaana. Lojaliteettiristiriidan lisäksi aikuisuuteen kantavat uusperhelapsuuden vaikutukset liittyvät laajempaan sosiaaliseen verkostoon, henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, taloudelliseen tilanteeseen sekä lapsuudesta aikuisuuteen siirtyviin tunnekokemuksiin.

Uusperheen aikuiset vaikuttavat omalla toiminnallaan siihen, millainen lapsen uusperhekokemuksesta muodostuu. Nuoret aikuiset arvioivat itse näistä kokemuksista kumpuavien vaikutusten jatkuvan aikuisuuteen saakka.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords

Uusperheet
Lapsuus
Nuoret aikuiset
Sisällönanalyysi

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Aiempi uusperhetutkimus.....	4
2.1 Uusperheen erityispiirteet	4
2.2 Eroperheestä uusperheeseen	5
2.3 Uusperheen roolit	7
2.4 Uusperheen vaikutukset	11
2.5 Nuoren aikuisen uusperhelapsuus.....	14
3 Tutkimustehtävä, viitekehys ja käsitteet	16
3.1 Tutkimustehtävä	16
3.2 Lapsuuden ja aikuisuuden suhteet	16
3.3 Käsitteet	18
4 Tutkimusmenetelmät.....	21
4.1 Hermeneutiikka.....	21
4.2 Narratiivisuus	23
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	24
5 Aineiston kokoaminen	26
6 Tutkimuseettiset kysymykset.....	30
7 Aineiston analyysi	34
8 Lapsuuden uusperhe aikuisen muistoissa.....	39
8.1 Uusperhelapsuus nuorten aikuisten kertomana	39
Ydinperhemäinen uusperhemalli.....	39
Hyväksyvä uusperhemalli.....	43
Lapsen hylkimä uusperhemalli.....	45
Lasta hylkivä uusperhemalli.....	48
8.2 Uusperhekokemuksille annetut merkitykset	51
Lojaliteettiristiriita.....	51
Uusperhelapsuuden jäljet aikuisuudessa.....	53
9 Johtopäätökset ja pohdinta	57
9.1 Mitä uusperhelapsuutta eläneet kertoivat lapsuudestaan uusperheessä?	57
9.2 Mitä merkityksiä kokemuksille annetaan aikuisena?	60
10 Tutkielman arviointi	65
Mitä uusperheistä pitäisi vielä tutkia?	67
Lähteet	69

1 Johdanto

Lähes jokainen lapsi syntyy perheeseen tai luo perheen syntyessään. Tämä biologinen perhe ei aina säily, vaan se voi hajota osiin, muuttua tai lapselle voidaan järjestää uusi perhe tai perhettä jäljittelevä yhteisö (Piha 2004c, 61). Suurin osa suomalaisista on, tai on ollut, osa perhettä.

Suomalaisen perheen nykytilanteesta ollaan montaa mieltä. Yhtäältä ajatellaan, että perhemuodot ovat muuttuneet suuresti 30–40 vuoden aikana. Suomalainen perhe on käsitteenä muuttunut avioerojen, yksinhuoltajaperheiden, avoliittojen ja uusperheiden lisääntymisen sekä samaa sukupuolta olevien liitojen myötä. (Ritala-Koskinen 2009, 128.)

Toisaalta perhesuhteiden muutoksia ei voida pitää tuoreena asiana, vaan yksinhuoltajia ja uusperheitä on ollut ennenkin. Anna-Maija Castrénin (2009b, 108) mukaan perhesuhteiden muodostumiselle on aina ollut ominaista liike; perheenjäsenten välisiä sidoksia on vuoroin syntynyt ja vuoroin hajonnut.

Käytännön mahdollisuudet avioeron hakemiseen ja saamiseen ovat Suomessa vaihdelleet historian aikana. Avioerojen yleistyminen nykyiseen mittakaavaansa sai alkunsa vuoden 1988 lakiuudistuksesta, kun avioeron hakemisen perusteita helpotettiin. (Tapola-Haapala & Karvinen-Niinikoski & Kääriäinen 2012, 99–102; myös Castrén 2009a, 38.) Ennen erojen yleistymistä perhe hajosi yleisimmin kun perheen toinen vanhempi menehtyi sairauteen, lapsivuoteeseen tai taistelussa. Nykyisin perheet hajoavat useammin eron kuin kuoleman vuoksi. Ero historiallisen perheiden hajoamisen ja uudelleen rakentumisen sekä tämän päivän uusperheiden yleistymisen välillä on kuitenkin selvä: suurimmalla osalla hajonneiden perheiden lapsista on molemmat vanhemmat edelleen elossa. (Castrén 2009a, 23–24; Castrén 2009b, 109; Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 162.) Monella suomalaisella lapsella onkin kaksi perhettä yhden sijaan.

Aino Ritala-Koskinen on selvittänyt suomalaisen uusperhetutkimuksen historiaa ja todennut uusperheen ilmestyneen perhesosiologiseen keskusteluun 1970-luvulla. Eron jälkeisten uusperheiden yleistyttyä 1980-luvulla, uusperhe tuntui ihanteena pidetyn ydinperheen rinnalla monimutkaiselta ja sekavalta rakenteelta. Alkuun tutkimusta rajattiin yksinkertaisempaan äidin, isäpuolen ja lasten yhdistelmään. Tutkimusasetelmat olivat ydinperhettä ja uusperhettä vertailevia, jolloin uusperheestä sai vaikutelman ongelmallisena perhemuotona. Kansainvälisessä tutkimuksessa suhtautuminen uusperheisiin

ja muihin ydinperheestä poikkeaviin perhemuotoihin muuttui hyväksyvämmäksi 1990-luvulle tultaessa. (Ritala-Koskinen 2009, 135–143.)

Tilastokeskus on kerännyt uusperhetilastoja vuodesta 1990. Perhetilastot kuvaavat kuitenkin perhesuhteiden sijaan asumista, mikä on uusperhesuhteita tarkastellessa ongelmallista (Castrén 2009b, 111). Tilastot eivät kuvaa myöskään kokemuksia. Lapsi voi kokea kuuluvansa useampaan perheeseen, joista virallisissa tilastoissa näkyy kuitenkin vain yksi. Myös esimerkiksi yksinasuva etä-isä näyttäytyy tilastojen perusteella perheetömänä, vaikka lapsi asuisikin hänen luonaan osan ajasta. Uusperheestä onkin mahdollonta saada hyvää käsitystä pelkkien tilastojen avulla. (Castrén 2009a, 12; Ritala-Koskinen 2009, 137–140.)

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2014 Suomessa oli 52 207 uusperhettä eli lapsiperheitä, joissa kaikki alle 18-vuotiaat lapset eivät olleet pariskunnan yhteisiä. Tämä oli noin 9 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Tilastojen mukaan uusperheet ovat lisääntyneet vain 2,2 prosenttiyksikköä vuodesta 1990 vuoteen 2014. (SVT, Uusperheet 1990–2014.) Tämän tiedon valossa uusperheiden lisääntymistä ei voi pitää erityisen voimakkaana, ainakaan näiden tilastoissa kuvattujen neljäntoista vuoden aikana.

Suomessa uusperhettä ovat tutkineet 2000-luvulla muun muassa Aino Ritala-Koskinen (2001), Päivi Sutinen (2005), Anna-Maija Castrén (2009) sekä Mari Broberg (2010). Lisäksi uusperhettä on sivuttu muissa tutkimuksissa tai tieteellisissä kirjoituksissa (esim. Jallinoja 2009; Autonen-Vaaraniemi 2009; Tikkanen 2012). Tutkimuksen lisäksi uusperhettä käsitellään mediassa melko tiuhaan. Uusperhe on ollut aiheena esimerkiksi Helsingin Sanomien artikkeleissa tai pääkirjoituksissa vuonna 2015 toistuvasti (mm. HS 24.9.2015, HS 1.9.2015a, HS 1.9.2015b, HS 18.8.2015, HS 13.6.2015, HS 30.4.2015). TV1:n Inhimillisessä tekijässä keskusteltiin 8.5.2015 aiheella: ”Voisiko jo vihdoinkin päästä eroon perinteisestä paha äitipuoli- myytistä?”, Yle Areenan Avoimen tarinan ohjelmaa ”Uusperhe” on katsottu 20261 kertaa (tarkistettu 18.10.2015) ja 21.8.2015 sai ensi-iltansa Mika Kaurismäen ohjaama elokuva ”Elämältä kaiken sain”, jonka yhtenä teemanäkökulmana käsitellään uusperheen ihmissuhteita. Uusperhekeskustelu on edelleen ajankohtaista.

Omassa työssäni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä kohtaan paljon erimuotoisia perheitä. Lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä laki ohjaa minua selvittämään lapsen näkökulmaa, miten lapsi itse kokee tilanteensa. Lapsen ja perheen rinnalla kulkevana viranomaisena minua kiinnostaa, miten lapsen kokemukset siirtyvät aikuisuuteen. Uus-

perhetutkimusta on tehty melko vähän lapsen näkökulmasta. Aino Ritala-Koskisen väitöstutkimus (2001) kuvaa tutkimushetkellä uusperheessä asuvien lasten kokemuksia. Muuten suomalainen uusperhetutkimus on keskittynyt enimmäkseen selvittämään uusperheen aikuisten kokemuksia (esim. Sutinen 2005) tai lasten kokemuksia perheen aikuisten arvioimana (Broberg 2010, 191–200).

Tässä tutkielmassa suuntaan kiinnostukseni lapsuuden uusperhekokemuksiin. Olen kysynyt lapsena uusperheessä eläneiltä nuorilta aikuisilta heidän kokemuksiaan uusperheestä sekä pohdintoja siitä, miten uusperhelapsuus näkyy aikuisuudessa. Lapsuuden kokemus perheestä on merkittävä, sillä se muokkaa käsitystä itsestä ja antaa lähtökohdat, joiden pohjalta jokainen lähtee etsimään oman elämänsä suuntaa. Uusperheen jäsenyys ei myöskään pääty itsenäistymiseen, vaan uusperheen lapsi säilyy uusperheen jäsenenä vielä aikuisenakin. Aikuisena lapsuuden uusperhekokemuksiaan muisteleva voi tuottaa tärkeää tietoa lapsuuden perheen merkityksestä kasvulle ja kehitykselle.

2 Aiempi uusperhetutkimus

2.1 Uusperheen erityispiirteet

Uusperhe syntyy tilanteesta, jossa lapsi on kokenut perheen hajoamisen vanhempien erottua tai toisen vanhemman kuoltua. Ei ole uusperhettä ilman lapsen edellisen perheen hajoamista. Tämä on uusperheen erityispiirre, joka vaikuttaa sen jäseniin monin tavoin.

Vanhempien eroa edeltänyt tilanne kotona on usein ollut lapselle stressaava. Itse ero voi joko johtaa stressaavien kokemusten kasautumiseen tai se voi vapauttaa lapsen voimavaroja. (Pulkkinen 2002, 18.) Eron yhteydessä lapset saattavat joutua elämään vanhempien riitojen ja erimielisyyksien keskellä pitkään. Lapsi ei myöskään tule tarpeineen aina huomatuksi. Pahimmillaan hänestä voi tulla kiistan pelinappula. Tämä vaikuttaa väistämättä lapseen ja hänen käyttäytymiseensä.

Eroperheiden lapset ovat usein kokeneet vaikeuksia jo kauan ennen eroa. Vanhempien ero ja siihen liittyvät tapahtumat ja tilanteet kasautuvat jo aiemmin koettujen vaikeuksien päälle. (Mensah & Fine 2008, 146.) Vaikka tilanne kotona rauhoittuisikin mahdollisesti riitaisan eron jälkeen, voi lapsen toipuminen viedä pitkän ajan. Tänä aikana lapsi voi olla herkkä pienillekin perheeseen liittyville vastoinkäymisille tai mullistuksille, koska selviytymistä vaativat tapahtumat vievät voimia.

Eron jälkeen lapsi tarvitsee vanhempiaan luomaan ennustettavat arkirutiinit sekä emotionaalisen tuen (Hokkanen 2002, 132). Näiden avulla lapsi voi saavuttaa uudelleen luottamuksen ja perusturvallisuuden tunteen. Lapsen sopeutuminen uuteen elämään helpottuu, jos hänellä on lämpimät välit molempiin vanhempiinsa avioeron aikana ja sen jälkeen. Etävanhemman läsnäolo lapsensa elämässä lisää lapsen hyvinvointia (Mensah & Fine 2008, 151.)

Vanhempien erosta selviäminen vaatii lapselta surutyötä, jolle on annettava tilaa. Tilanteen läpikäyminen edellyttää perheen ja katkenneiden ihmissuhteiden suremista. Vaikka ihmissuhde ei olisikaan todella katkennut, lapsesta saattaa heti eron jälkeen tuntua siltä. (Piha 2004b, 71.) Oikeanlainen kuva tapahtuneesta ja siihen johtaneista syistä helpottaa lapsen oloa ja antaa lapselle luvan kuvata omia tunteitaan. Myös lapsen tunteet kuten kiukku ja vihamielisyys tulisi hyväksyä. Lapsi kokee itsensä helposti petetyksi ja hylätyksi. Hän tarvitsee aikaa näiden tunteiden käsittelyyn. (Piha 2004b, 70–71.)

2.2 Eroperheestä uusperheeseen

Uusperheen lapsella on yleensä olemassa useita perheitä: alkuperäinen ydinperhe, eron jälkeinen yksinhuoltajaperhe, uusperhe sekä etävanhemman (uus)perhe. Lapsella saattaa olla näihin kaikkiin tunnesiteet, vaikkei siinä kokoonpanossa olevaa perhettä enää todellisuudessa olisi olemassa.

Riitta Jallinoja kuvailee perheenjäsenten hahmottavan perhettään ”me ja he”-jaottelun avulla. Jallinojan mukaan jälkeläisyys on se joka yhdistää perheenjäsenet ”meiksi” ja erottaa muut ”heiksi”. Verisukulaisuuteen perustuva suhde on luontevampi ja pysyvämpi kuin aviosukulaisuuteen perustuva. Isä ei lakkaa olemasta isä, vaikka hän asuisi eri kodissa. (Jallinoja 2009, 12–20.)

Jallinojan ”me ja he”-jaottelun mukaisesti perhe reagoi aina jotenkin, kun sen alueelle tunkeutuu jonkin vieras. Vieras voi olla mikä tahansa asia tai ihminen, joka ei ole aiemmin kuulunut perheen piiriin. Uusperheessä tällaisia vieraita voisi lapsen näkökulmasta olla useita, kuten ero, uusi koti, uusi aikuinen ja uudet sisarukset. Alkuun vierasta voidaan torjua, tarkkailla tai vältellä, mutta lopulta on mahdollista oppia elämään vieraan kanssa. (Jallinoja 2009, 18.)

Aino Ritala-Koskinen pohtii väitöskirjassaan laajalti perheen käsitettä kolmijakona: asuinperhe, biologinen perhe ja tunneperhe. Asuinperhe koostuu yhdessä asuvista ihmisistä, biologinen perhe biologisista sukulaisista (vanhemmat ja lapset) ja tunneperhe ihmisistä, jotka ovat kullekin yksilölle merkityksellisiä. Nämä ovat lähes aina osittain päällekkäisiä, mutta eivät välttämättä täysin yhteneviä. Asuinperhe koostuu usein biologisesta perheestä, mutta esimerkiksi uusperhe koostuu myös muunlaisista perheenjäsenistä. Biologinen perhe on useimmiten kokonaisuudessaan osa tunneperhettä, mutta tunneperhe harvoin koostuu pelkästään biologisesta perheestä. Asuinperhekään ei välttämättä koostu pelkästään tunneperheen osasista. (Ritala-Koskinen 2001.) Uusperheessä korostuu se, että perheenjäsenet saattavat olla kiintyneitä vain osaan perheenjäsenistään. Perheenjäsenet eivät myöskään ole kaikki sukua toisilleen. Ennen kuin uusperheestä tulee osa jäsentensä tunneperhettä, ainoa kaikkia perheenjäseniä yhdistävä tekijä on yhteinen koti.

Lapsen mahdollisuutta osallistua perheen asioihin ja perheen vuorovaikutussuhteiden säilymistä pidetään tärkeänä lapsen hyvinvoinnin kannalta uusperheessä (Rönkä & Viheräkoski ym. 2002, 64). Uusperhettä rakennettaessa voi kuitenkin käydä niin, että lapsi

kokee, ettei hänellä ole minkäänlaisia vaikutusmahdollisuuksia. Vanhemmat tekevät omat ratkaisunsa oman elämänsä osalta, eikä lapselta aina kysytä, mitä mieltä hän olisi uudesta perhekokoonpanosta (Ritala-Koskinen 2002, 138). Jos aikuiset seurustelevat salassa ja tuovat uuden kumppanin näyttille vasta, kun ollaan valmiita muuttamaan yhteen, lapsilla ei ole aikaa sopeutua. Lapsi kokee tullessa petetyksi, kun vanhempi ei ole jakanut elämäänsä lasten kanssa ja kertonut aidosti, mitä on tapahtumassa. Vanhempi saattaa jättää kertomatta asioita lapselle, koska haluaa suojella tämän tunteita. Lapsi kuitenkin tulkitsee kertomatta jättämisen helposti välinpitämättömyydeksi tai kiinnostuksen puutteeksi (Cartwright & Seymour 2002, 130; 136–138).

Aikuiset päättävät, keitä yhteisessä kodissa asuu, mutta lapsi muodostaa käsityksen perheestään itse. Hän pohtii ketkä hänen perheeseensä kuuluvat ja kuinka merkityksellisiä nämä henkilöt hänelle ovat: vain merkityksellisimmät sovitetaan osaksi omaa perheikäsitystä. Lapsi saattaa jopa laskea perheeseensä kuuluviksi ainoastaan vanhan ydin- tai yksinhuoltajaperheen jäsenet eikä anna perheenjäsenen statusta kenellekään uusista ihmisistä. (Ritala-Koskinen 2001, 120–125.) Toisaalta on myös mahdollista, ettei lapsi koe lähivanhempaansa läheiseksi ja kiintyykin perheen uuteen aikuiseen tai johonkuhun toiseen aikuiseen. Usein ajatellaan oletusarvoisesti biologisilla tai muilla alkuperäisillä vanhemmilla olevan vanhemman status, mutta tämä ei aina pidä paikkaansa (Schmeele & Giarusso ym. 2006, 608).

Anna-Maija Castrénin mukaan uusperheeltä kaivataan jatkuvuutta, lohtua, sitoutumista ja pitkäkestoisuutta (Castrén 2009b, 125). Uusperheen aikuiset saattavat ajatella uuden perheen muodostumisen ja mahdollisen muutonkin olevan uusi alku koko perheelle. Lapsi voi puolestaan kokea saman asian juuriltaan kiskomisena, kotipaikkansa menettämisenä ja turvattomuutta aiheuttavana muutoksena. (Freasthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 97–98.) Lapsi kokee tilanteet ja muutokset eri tavoin kuin aikuiset ja lapsella on usein vähemmän vaikutusmahdollisuuksia elämänsä muuttamiseen. Jos halutaan ymmärtää perheen muutosten aiheuttamaa vaikutusta koko perheeseen, lapsen näkökulma on huomioitava, sillä lapsen kokemus vaikuttaa koko perheeseen. Uusperhe ei ole lapsen valinta, eikä siis itsestään selvästi lapsen perhe (Ritala-Koskinen 2002, 138).

Uusperheen onnistumista tukee riittävä ajan kuluminen erosta ja se, että lapset ovat vielä pieniä. Pienet lapset sopeutuvat useiden tutkimusten mukaan nopeammin uusperheeseen kuin esimerkiksi jo kouluikäiset lapset. Ongelmia taas ennakoivat erosta jäänyt

psykykinen painolasti, epäselvyydet uusperheen rooleissa, uuteen perheeseen kohdistuvat epärealistiset odotukset sekä ongelmat suhteessa etävanhempaan (Piha 2004b, 71–72). Amerikkalaistutkimuksen mukaan lapsilla, joilla ei ole yhteydenpitoa etävanhempansa kanssa, on voimakkaimmat menetyksen ja ahdistuksen kokemukset (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 168).

Lapset ja nuoret vastustavat vanhempiensa uusia liittoja yleensä mustasukkaisuudesta. Tunteen taustalla on pelko vanhemman menettämisestä perheen uudelle aikuiselle ja etävanhemman katoamisesta. Kun vanhemman huomio siirtyy edes osittain lapsesta uuteen kumppaniin voi lapsi kokea, ettei hän ole enää yhtä tärkeä vanhemmalle kuin aikaisemmin. (Cartwright & Seymour 2002, 129–130; Piha 2004b, 71.)

Aikuisten ja lasten toiveet ja haaveet eroavat usein toisistaan uusperhe-elämän alkutai-paleella. Lapsen lähivanhemman toiveet koskevat usein lapsen pelastamista, särkyneen perheen parantamista, uuden aikuisen jumaloivaa suhdetta lapseen, lapsen hyväksyvää suhtautumista uutta aikuista kohtaan sekä vanhemman mahdollisuutta jakaa arjen taakkaa toisen aikuisen kanssa. Lapsi puolestaan usein haaveilee uuden aikuisen poistumisesta sekä vanhempien yhteenpaluusta. (Cartwright & Seymour 2002, 138.)

Uusperhelapsi joutuu mahdollisesti selviämään vanhan perheensä hajoamisesta, yksinhuoltajavanhemman kiinteän siteen hajoamisesta sekä uusperheen epäselvien suhteiden järjestelämisestä (Schrodt 2006, 179). Uusperheen muodostuessa lapsi joutuu luopumaan toivosta vanhempien yhteenpaluusta, muokkaamaan omia suhteitaan vanhempiinsa sekä luomaan uuden suhteen perheen uuteen aikuiseseen. Lapsen on opeteltava selviytymään lojaliteettikysymysten kanssa ja omaksuttava uuden arjen uudet rutiinit, tavat ja rituaalit. (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 165.) Amerikkalaistutkimuksen mukaan uusperheeseen sopeutuminen näyttäisi vievän lapselta kaksinkertaisen ajan vanhempien eroon sopeutumiseen verrattuna (Freistler & Svare & Harrison-Jay 2003, 86).

2.3 Uusperheen roolit

Biologinen side on määritellyt vanhemmuuden aiemmin kulttuurissamme varsin selkeästi. Uusperheen uuden aikuisen vanhemmuus koetaan ongelmalliseksi juuri biologisen siteen puuttumisen vuoksi. Perheen uudelle aikuiselle vanhempana toimimisen oikeudet eivät ole itsestään selviä. Ne rakentuvat arjessa sitä mukaa kun yhteinen historia kasvaa. Uusi aikuinen voi kuitenkin saavuttaa myös psykologisen vanhemmuuden lasta kohtaan, jolloin lapsi kokee hänet tunnetasolla vanhemmakseen. (Ritala-Koskinen 2001, 55;

58.) Toimivat ja merkitykselliset perhesuhteet eivät tarvitse biologista tai laillista sidettä. Perherutiinit kuten se, miten perheenjäsenet elävät ja määrittävät toisensa, ovat yhtä tärkeitä kuin perheen rakenteet. (Schmeele & Giarusso ym. 2006, 607.)

Lapselle uuden aikuisen ja lähivanhemman asemat ovat hyvin päinvastaiset. Uusi aikuinen saa vanhemman asemansa arvostuksesta ja hyväksynnästä, jota äiti tai isä ei vanhemmuutensa tueksi tarvitse. Lapsella on aina voimakkaat ja pysyvät tunnesiteet vanhempiinsa, myös etävanhempiin, olivatpa nämä millaisia hyvänsä (Ritala-Koskinen 2001, 196). Yleisesti ajatellaankin, että vanhempi menettää statuksensa lapsen silmissä ainoastaan erittäin traumaattisten kokemusten jälkeen.

Uusperheessä lapsi joutuu määrittelemään suhteensa perheen uuteen aikuiseen sekä tämän lapsiin (Ritala- Koskinen 2001, 10). Lisäksi hän joutuu pohtimaan suhdetta omiin vanhempiinsa. Lapsi joutuu arvioimaan, onko esimerkiksi etävanhempi vielä perhettä tai ovatko etävanhemman puolison lapset hänelle sisaruksia. Etävanhempi saattaa eron jälkeen olla joko aiempaa enemmän tai paremmin läsnä lastensa elämässä ajatellessaan, että vähäinen yhteinen aika on arvokasta ja tärkeää tai hän saattaa muuttua etäisemmäksi panostaessaan omat tunteensa uuteen perheeseensä. (Hokkanen 2002, 127 ja 134.)

Yhdessä asuminen, perheenjäsenyys tai sukulaisuus ei siis sinänsä ole merkityksellisen suhteen tae. Suhteesta tulee merkityksellinen lapselle vain, jos hän kokee saavansa suhteesta henkilökohtaisella tasolla jotakin ja olevansa siinä arvostettu (Ritala-Koskinen 2001, 177).

Lapsen ikä uusperheen rakentuessa vaikuttaa merkittävästi siihen, miten hyvin ja nopeasti lapsi sopeutuu uuteen perheeseen ja sen jäseniin. Ikä vaikuttaa myös syntyvien suhteiden laatuun. Mitä nuorempi lapsi, sitä helpommin hän antaa uusille ihmisille kiinteän perheenjäsenen statuksen. Vanhempi lapsi tai nuori saattaa tulla aina erottelemaan biologiset tai muuten alkuperäiset perheenjäsenet muista perheenjäsenistä. (Ritala-Koskinen 2001, 36–37.)

Väestöliiton tutkimuksessa eriteltiin suomalaisten uusperheiden lasten ja isäpuolten välisiä suhteita uusperheiden äitien kuvausten perusteella. Mari Broberg löysi aineistosta kolme erilaista lapsi-isäpuoli-suhdemallia, joita olivat äidin puoliso, kaveri-isä ja isä. Näistä äidin puolisollla ei äidin näkökulmasta ollut selkeää roolia lapsen elämässä ja suhde lapseen määrittyi äidin kautta. Kaveri-isällä oli hyvä suhde lapseen, mutta hän ei ollut vanhemman asemassa. Isämaisella isäpuolella oli äidin arvion mukaan selkeä van-

hempisuhde lapseen, kun taas etä-isä ei ollut lapselle läheinen. (Broberg 2010, 141–143; myös Ritala-Koskinen 2001, 148–151.)

Aino Ritala-Koskinen havaitsi väitöstutkimuksessaan, että hyvin nuori lapsi saattoi kokea, että hänellä oli kaksi isää. Uusi isä ei korvannut vanhaa, vaan tuli tämän rinnalle ja lisäsi lapsen vanhemmuussuhteita. Tästä poikkeuksena olivat ne lapset, joiden isä oli kuollut tai aiheuttanut lapselle emotionaalisesti erittäin traumaattisia muistoja, joiden vuoksi lapsi torjui hänet. Tällöin uusi isä saattoi ottaa lapsen mielessä biologisen – ”oikean” – isän paikan. (Ritala-Koskinen 2001, 145–146.) Tavallisempaa on kuitenkin, että lapsi tai nuori joutuu etsimään tasapainoa etävanhemman ja perheen uuden aikuisen rooleille ja selviytymään lojaliteettiristiriidasta.

Suhteen luominen lapsen ja uuden aikuisen välille ei aina ole helppoa. Tutkimukset antavat asiasta hieman ristiriitaista tietoa. Yhtäältä todetaan, että mikäli uusi aikuinen asettuu varhain vanhemman asemaan ja kohtelee lasta kuin omaansa – myös kurinpidollisesti – saa aikuinen todennäköisemmin vanhemman statuksen (Schrodt 2006, 174–178). Toisaalta taas vanhemman statuksen saavuttamiseksi uuden aikuisen ja lapsen välille tulisi ensin rakentua turvallinen tunneside (Schrodt 2006, 179) eikä kurinpito ilman tunnesidettä tunnu oikeudenmukaiselta (Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 86; 97–98.). Turvallisen tunnesiteen muodostuminen vaatii, että lapsen on tiedettävä mitä uusi aikuinen häntä kohtaan tuntee. Sujuva kommunikaatio lapsen ja uuden aikuisen välillä helpottaa tunnesiteen syntymistä. (Schrodt 2006, 179.)

Lähivanhemmalla saattaa myös olla kaksijakoisia tunteita siitä, että hänen puolisonsa rajaa lapsia. Vanhempi saattaa kokea, että puolison pitäisi rakastaa lasta ennen kuin hän saa olla lapselle tiukka. Tällöin lapsen lähivanhemmalla on mahdollisuus evätä vanhemman status kumppaniltaan. (Broberg 2010, 170; Piha 2004b, 72).

Lapselle perheen aikuissuhteissa on tärkeää henkilökemioiden yhteensopivuus, vanhemmuussuhteiden koettu laatu ja yhdessä tekeminen (Ritala-Koskinen 2001, 130). Perhekommunikaatioon erikoistuneen amerikkalaistutkija Paul Schrodt’n mukaan lämpö, kontrolli ja välittäminen auttavat rakentamaan terveen suhteen uuden aikuisen ja lapsen välille uusperheessä. Uusi aikuinen, joka pyrkii jatkuvasti rakentamaan kiintymyssuhdetta ja on aidosti kiinnostunut lapsesta ja lapsen asioista, onnistuu todennäköisesti rakentamaan läheisen suhteen lapseen (Schrodt 2006, 169). Uuden aikuisen matka

perheenjäseneksi on usein monen vuoden prosessi eikä se välttämättä koskaan johda vanhemman statuksen saavuttamiseen (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 170).

Uusperheiden sisarussuhteita ei ole tutkittu kovin paljoa. Aino Ritala-Koskinen esitti väitöstutkimuksessaan, että lasten suhteet lapsiin ovat tärkeitä sukulaisuussuhteista riippumatta (Ritala-Koskinen 2001, 126). Ulla Rannikko puolestaan argumentoi omassa väitöksessään, että vaikka uusperheen lapset kasvaisivat yhdessä sopuisasti, puuttuva veriside voi jättää suhteen tunnetasolla vajaaksi (Rannikko 2008, 45–46).

Uusperheen oloissa arkiperhe yrittää hitaasti kasvaa kokonaan osaksi lapsen tunneperhettä. Lapselle uusperhe on onnistunut, kun se antaa tilaa myös uusperheen ulkopuolisille tärkeille ihmissuhteille ja mahdollisesti tuo myös uusia hyviä ihmissuhteita. Aikuiset eivät aina hyväksy lapsen käsitystä perheestään eikä lapsi hyväksy aikuisten perhekäsitystä. (Ritala-Koskinen 2001, 186–200.) Lapset ymmärtävät usein perheekseen ihmiset, joiden kanssa asuu sekä etävanhempansa ja tämän uuden perheen tai pelkät biologiset perheenjäsenensä. Aikuinen puolestaan laskee perheekseen ne ihmiset, joiden kanssa hän asuu. (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 171.)

Yhtenä uusperhetutkimuksen ajatuksena on esitetty, että uusperheen onnistumisen mahdollisuudet riippuisivat lähi- ja etävanhemman yhteisvanhemmuudesta. Mikäli vanhemmat pystyvät eron jälkeen yhteistyöhön ja jatkavat vanhemmuutta rakentavalla tavalla, lapsi kykenee vapautumaan lojaliteettiristiriidoista ja kiintymään uusiin perheisiin. (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 169.) Toisaalta Väestöliiton tutkimus osoittaa, että 25 %:ssa suomalaisissa uusperheissä uusperheen uusi aikuinen on selkeässä vanhemman roolissa eikä lapsi ole juurikaan tekemisissä etävanhempansa kanssa. (Broberg 2010, 143). Aiemmin on myös esitetty, että jos uusperhe muodostuu kovin kiinteäksi, se saattaa torjua entisiä ihmissuhteita (Hokkanen 2002, 122).

Kanadalasitutkijat ovat nostaneet esiin *kaksoisydinperheet* (binuclear familys) lapselle parhaimpana vaihtoehtona eron jälkeen. Kaksoisydinperheellä he tarkoittavat mallia, jossa lapsi elää kahdessa perheessä, joiden vanhemmat sekä hyväksyvät että kantavat jaetun vastuun yhteisten lastensa kasvatuksesta (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 177). Samalla tutkijat kuitenkin arvioivat, että kaksoisydinperheen kaltaiset lähi- ja etävanhemman positiivisen yhteisvanhemmuuden perheet ovat enemmän poikkeus kuin sääntö uusperheiden arjessa (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 169). Suomalaisista tilastoista tällaisten kaksoisydinperheiden havaitseminen ei onnistu, koska

lapsi kirjataan vain yhteen perheeseen eikä kaksoisydinperheitä ole Suomessa erikseen tutkittu. On siis vaikea arvioida, kuinka paljon tällaisia kaksoisydinperheiksi luokiteltavia ero- ja uusperheitä Suomessa olisi.

Kaksoisydinperheiden sijaan Väestöliiton uusperhetutkimuksessa havaittiin kolme muuta uusperhemallia. Näitä olivat ydinperhemalli, suurperhe ja parisuhdemalli. Ydinperhemallin mukainen uusperhe toimi ydinperheen tavoin. Uusperhe koettiin kiinteäksi ja perheenjäsenten kiintymyssuhteet rajoittuivat pääasiallisesti asuinperheen sisälle. Suurperhemallin mukaisen uusperheen jäsenet käsittivät lähipiirinsä asuinperhettä laajemmin. Tällöin lähipiiri sisälsi myös entisten asuinperheiden jäseniä sekä uusperheen mukanaan tuomia uusia sukulaisuussuhteita. Parisuhdemallin mukaisessa uusperheessä aikuisten uusi parisuhde koettiin perhettä määrittäväksi tekijäksi ja biologisten suhteiden tärkeys korostui. (Broberg 2010, 171–188.)

2.4 Uusperheen vaikutukset

Perhettä pidetään yleisesti lapsen ja nuoren psyykkisen kasvun ja kehityksen keskeisimpänä ympäristönä (Piha 2004c, 177). Perheen sisäinen vuorovaikutus puolestaan on yhteydessä kykyyn toteuttaa itseään sekä kykyyn muodostaa merkittäviä ihmissuhteita (Piha 2004a, 61). Näistä lähtökohdista katsottuna uusperhettä pidetäänkin usein haasteellisenä kasvu-ympäristönä lapselle. Lapsen elämään ja kehitykseen vaikuttavat kuitenkin perhesuhteiden ohella muutkin seikat, kuten taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset asiat sekä synnynnäiset ominaisuudet (esim. persoona). Perherakenteiden vaikutukset lapseen ja nuoriin eivät myöskään ole suoraan kumuloituvia (Rönkä & Viheräkoski ym. 2002, 62–63).

Sekä Suomessa että muualla maailmassa on yritetty kartoittaa – sekä tilastollisesti että haastattelemalla uusperheissä asuvia lapsia ja nuoria – niitä erilaisia vaikutuksia, joita uusperhe näyttäisi tuottavan suhteessa ydinperheeseen. Uusperheiden ja ydinperheiden välillä näkyvät tilastolliset erot lasten hyvinvoinnissa ovat hyvin pieniä, mutta silti olemassa (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 168). Eroja on yritetty selittää muunmuassa stressimallilla, jonka mukaan vanhempien uusi liitto tuo mukanaan lukuisia lasta stressaavia asioita, kuten kodin vaihdon, rutiinien muutoksen, omien vanhempien väliset ristiriidat sekä uusperheen jäsenten konfliktit. Toinen selittävä teoria on rooliteoria, jonka mukaan uusperheen roolit eivät ole kulttuurisesti määriteltyjä. Tällöin roolien muuttuminen, epäselvät perhesiteet, suuret rooliodotukset, roolikonfliktit sekä epäsel-

vyys omasta roolista vähentävät lapsen hyvinvointia. Kolmantena selityksenä on käytetty traumateoriaa, jolloin lapsen hyvinvoinnin lasku selittyisi vanhempien erosta sekä eroa edeltäneen ajan kuormittavuudesta. (Broberg 2010, 49–51.)

Mikään teoria ei ole onnistunut yksinään selittämään tutkimuksissa näkyvää eroa uusperheiden ja ydinperheiden hyvinvoinnissa (Broberg 2010, 51). Tutkimuksissa on löydetty yhteys uusperheessä kasvamisen ja teiniraskauksien, aikaisen parisuhteen muodostuksen sekä ihmissuhdeongelmien väliltä (Ritala-Koskinen 2001, 38). Amerikkalaistutkimuksissa on havaittu uusperhelasten olevan kriittisempiä äitejään kohtaan. Uusperheiden lapset eivät vaikuta ilmaisevan ajatuksiaan ja tunteitaan yhtä paljon kuin yhden liiton perheissä. Uusperheiden teini-ikäiset lapset viettävät vähemmän aikaa perheensä kanssa, itsenäistyvät ja muuttavat pois kotoa aiemmin sekä ovat enemmän ikätovereidensa vaikutuspiirissä kuin muut ikäisensä. (Cartwright & Seymour 2002, 124–125.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa todettiin, että niiden yhdeksäsluokkalaisten koulumenestys, joiden vanhemmat olivat eronneet, mutta joilla ei ollut sisarpuolia, oli heikompaa kuin lapsuudenperheessä asuvien lapsien. Kaikkein huonoin koulumenestys raportoitiin olevan kuitenkin niillä nuorilla, joille oli syntynyt sisarpuoli. (Turunen 2013, 35.)

Pohjois-Amerikkalaisissa tutkimuksissa on useissa todettu olevan tilastollisesti suurempi riski että lapseen kohdistuu perheväkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä uusperheissä kuin yhden liiton perheissä (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 171; myös jo Giles-Sims 1997, 215;). Uusperheiden perheväkivallasta puhuttaessa on silti muistettava, että suurin osa uusperheistä ei ole väkivaltaisia. Kanadalaisen tutkimuksen mukaan lapsipuolen asemassa olevat joutuvat useammin pahoinpidellyiksi ja tapetuiksi kuin biologiset lapset. Alle kolmivuotiailla lapsipuolilla on seitsemänkertainen riski saada fyysisiä vammoja biologisten vanhempien kanssa eläviin lapsiin verrattuna. Heille on myös sata kertaa todennäköisempää joutua kuolemaan johtavan pahoinpitelyn kohteeksi. Tyttöjen seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuus isäpuolen taholta on 1 suhde 6:een, kun biologisen isän kanssa se on 1 suhde 50:aan. Tyttöillä, joilla on isäpuoli, on kaksi kertaa niin suuri todennäköisyys tulla seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi kuin tytöillä, joilla on ainoastaan biologinen isä. (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 171-172.) Tutkimuksessa ei mainittu erikseen sateenkaari- tai adoptioperheiden uusperheitä.

Uusperheiden tilastolliset väkivaltaluvut eivät selity ainoastaan sillä, että uusperheissä asuisi keskimäärin enemmän väkivaltaisuuteen taipuvaisia ihmisiä. Vaikuttaisi siltä, että usein väkivalta kohdistetaan ainoastaan puolison lapsiin, ei omiin (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 171).

Suomessa uusperheillä on todettu olevan ydinperheitä heikompi taloudellinen tilanne, ahtaammat asumisolot sekä suuremmat perheet. Uusperheiden vanhemmat arvioivat itse ydinperheiden vanhempia useammin, että perheenjäsenten roolien kanssa on hankaluuksia. (Broberg 2010, 108-109.) Lisäksi uusperheessä elävillä lapsilla on todettu muita heikompi lukemisen taso ja alhainen käsitys itsestään (Ritala-Koskinen 2001, 38) sekä runsaampaa alkoholin käyttöä kuin muilla lapsilla (Rönkä & Viheräkoski ym. 2002, 62–63).

Kaikki uusperheen vaikutukset eivät kuitenkaan ole negatiivisia. Uusperhe saattaa jopa toimia aiemman perheen korvaajana, jos etävanhempi on ollut tavalla tai toisella poissa-oleva (Ritala-Koskinen 2001, 117). Näin lapsi tai nuori voi saada korjaavan kokemuksen, joka tukee hänen kehitystään. Uusperhe voi myös vapauttaa lapsen elämään lapsuuttaan, kun vanhemman uuden kumppanin myötä lapsen huoli vanhempansa yksinäisyydestä ja jopa perheen taloudellisesta tilanteesta helpottuu ja lapsi saa tilaisuuden kokea asioita, joita muuten ei olisi ollut mahdollista kokea (Ritala-Koskinen 2001, 107 ja 176; Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 92). Samalla uusperhe laajentaa ja kasvattaa lapsen sosiaalista verkostoa (Ritala-Koskinen 2001, 120 ja 166; Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 90–91).

Uusperheiden lapsilla ja nuorilla on todettu tilastollisesti vahvemmat sosiaaliset ja arkipäivän taidot kuin muiden perhetyyppien lapsilla (Ritala-Koskinen 2001, 38). Uusperheiden lasten on raportoitu kokevan saaneensa realistisemman kuvan elämästä. He ovat saattaneet uusperheen kautta tutustua itselleen aiemmin tuntemattomiin kulttuureihin ja uskontoihin sekä kokea elämää erilaisista sosioekonomisista statuksista käsin. Uusperheiden lapset oppivat olemaan tekemisissä erilaisten persoonallisuuksien kanssa ja oppivat mukautumaan erilaisiin tilanteisiin. (Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 93–94.) Väestöliiton tutkimuksessa suomalaisten uusperheiden vanhemmat arvioivat yleisesti perheensä toimivuutta jonkin verran myönteisemmin kuin ydinperheiden vanhemmat (Broberg 2010, 126).

2.5 Nuoren aikuisen uusperhelapsuus

Uusperheistä itsenäistyneitä nuoria aikuisia tutkittaessa on havaittu, että lojaliteettiristiiriitä ei pääty oman kodin myötä. Amerikkalaistutkimuksessa nuoret aikuiset kuvasivat olevansa edelleen kahden perheen välissä. Yhdelle perheelle ei voi kertoa, mitä on tehnyt toisen kanssa, isälle ei voi kertoa mitä on tehnyt isäpuolen kanssa eikä perheitä voi kutsua samaan tilaan koska vanhemmat eivät ole väleissä. (Cartwright & Seymour 2002, 134.)

Nämä jännitteet saattavat näkyä päivittäisessä arjessa, mutta erityisesti ne nousevat haastamaan nuoren aikuisen aina, kun hänen elämässään tapahtuu suuria muutoksia. Perhetapahtumat, kuten häät, lapsen syntymät ja hautajaiset, valmistujaiset sekä muut suuret tapahtumat, joita yhteiskunnassamme on tapana juhlia perheen kesken, saavat monen elämässä päällensä varjon. (Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 95.)

Uusperhetutkijat ovat selvittäneet nuoren aikuisen näkökulmasta uusperheajan huonoimpia ja parhaimpia asioita. Huonoimmiksi asioiksi nousivat emotionaalinen stressi, jakautunut lojaliteetti kahden perheen välillä, menetykset, muutokset sekä se, että perheen uusi aikuinen ei ollut vanhempi. Parhaimpia asioita puolestaan olivat emotionaaliset resurssit, perheen parempi taloudellinen tilanne sekä henkilökohtainen kasvu ihmisenä. (Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 84.)

Uusperheistä itsenäistyneitä nuoria aikuisia tutkittaessa on havaittu myös, että he kommunikoivat eniten sen perheenjäsenen kanssa, jonka kokevat läheisimmäksi. Mikäli muut suhteet koetaan myönteisinä tai neutraaleina, pidetään läheisintä ihmistä tulkkina tai välittäjänä muiden perheenjäsenten välissä. Jos vanhemman puoliso koetaan epäoikeudenmukaisena tai uhkaavana nuori aikuinen kokee tarvitsevansa asianajajan tai suojelijan toisesta perheenjäsenestään. Käytännössä vuorovaikutuksen tavat ovat rinnakkaisia, mutta kokemus on hyvin erilainen. Yleisesti nuoret aikuiset keskustelevat vanhemman puolison kanssa vain vähämerkityksellisistä asioista, koska uusi aikuinen ei ole osa nuoren aikuisen arkipäivää. (Baxter, Braithwaite & Bryant 2006, 389–391.)

Uusperhelasten ja aikuisten väliset vaikeudet näyttävät jatkuvan varhaisaikuisuuteen. Uusperheiden nuoret aikuiset antavat ja saavat vähemmän tukea vanhemmiltaan kuin ydinperheiden nuoret aikuiset. (Cartwright & Seymour 2002, 125) Lapset, joiden vanhemmat ovat eronneet, eroavat todennäköisemmin myös itse aikuisena kuin muut ikätoverinsa. Jos vanhemmat eroavat vasta kun lapsi on jo kasvanut aikuisuuteen ja täyttänyt

20 vuotta, todennäköisyys lapsen omaan avioeroon pienenee. (Mensah & Fine 2008, 147.) Mitä nuorempi lapsi on avioeron tapahtuessa, sitä suurempi on todennäköisyys omalle avioerolle. Yhdysvaltalais tutkimuksessa on löydetty myös yhteys uusperheen heikon kiintymyssuhteen ja nuoren käytöshäiriöiden, ahdistushäiriöiden sekä epäsosiaalisen käytöksen kanssa (Williams-Washington & Melon & Blau 2008, 33–34).

3 Tutkimustehtävä, viitekehys ja käsitteet

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkielman tavoitteena on selvittää nuorten aikuisten kokemuksia uusperhelapsuudesta. Tavoitteenani on lisätä ymmärrystä siitä, millaista on olla uusperheen jäsen haastattele-malla lapsuutensa uusperheessä eläneitä aikuisia. Lapsuuden kokemukset saavat aikuisuudessa uuden perspektiivin, mikä ei kuitenkaan vähennä lapsuuskokemusten merki-tyksiä. Lapsuuden uusperhe on osa aikuisen elämäkokemusta.

Tässä tutkielmassa etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mitä uusperhelapsuutta eläneet kertovat lapsuudestaan uusperheessä?
- 2) Mitä merkityksiä kokemuksille annetaan aikuisena?

3.2 Lapsuuden ja aikuisuuden suhteet

Käytän tutkielmani viitekehystenä Marjatta Bardyn (1996) kehittämää teoriaa yksilön ja hänen elämänvaiheidensa välisistä suhteista. Bardy on tutkimuksessaan pureutunut siihen, kenen näkökulmasta lapsuuden ja aikuisuuden välisiä suhteita tarkastellaan. Hän avaa nelikentän avulla, miten eri perspektiiveistä voidaan tarkastella eri elämänvaihteita. Lapsuuden ja aikuisuuden välisen suhteen näyttäytyminen riippuu siitä, mistä sitä katso-taan: katsotaanko lapsuudesta lapsuutta, lapsuudesta aikuisuutta, aikuisuudesta lapsuutta vai aikuisuudesta aikuisuutta. (Bardy 1996, 200–201.)

Yksilö			
		<i>Lapsi</i>	<i>Aikuinen</i>
Elämänvaihe	<i>Lapsuus</i>	lapsen lapsuus	aikuisen lapsuus
	<i>Aikuisuus</i>	lasten aikuisuus	aikuisten aikuisuus

Kuvio 1 Lapsuuden ja aikuisuuden väliset suhteet (Bardy 1996, 201)

Bardyn mukaan eri asetelmien välillä ei ole hierarkiaa, vaan jokainen tarkastelutapa on yhtä oikea havaintojen tekoon. Näin tarkasteltuna lapsuus ja aikuisuus eivät ole toisis-

taan erillisiä. Lapsen lapsuus on läsnä nykyhetkessäkin, vaikka ei samanlaisena kuin silloin kun se tapahtui: käsitystä lapsuudesta jäsennetään aikuisuudessa. Aikuisuus rakentuu lapsuudelle (Bardy 1996, 214), sillä yksilön käsitys itsestään muodostuu jäsentämällä elämänkulun tapahtumia. Nämä elämänkulun jäsennykset antavat mieltä elämälle, luovat käsitystä itsestä, paikantavat ihmisen ajallisesti sekä auttavat ennakoimaan tulevaisuutta. (Piensoho 2001, 109.) Jokainen aikuinen kantaa lapsuutta mukanaan.

Tutkielmassani olen haastatellut nuoria aikuisia heidän lapsuuden uusperhekokemuksistaan. Tutkimuksellisesti aikuisten tekemää lapsuuden muistelua ei ole pidetty luotettavana tapana tuottaa tietoa, koska muistikuvat rakentuvat muistelutilanteessa. Ihmisen muisti täydentää itseään tuottamalla lisää tietoa ja tämä uusi tieto on joskus väärää. Muistin tuottama vääräkin tieto on silti kokemuksellisesti merkityksellistä, eikä eroa haastateltavalle itselleen aidosta. (Jähi 2004, 58.) Tämän tutkielman lähtökohta ei olekaan tarkastella objektiivista totuutta, vaan kohteena on kokemus. Sen vuoksi tärkeämpää kuin pohtia sitä, onko muistitieto todellista vai väärää, on pohtia, voiko aikuisia haastatteleamalla ymmärtää lapsen kokemusta. Riitta Jähin mukaan yksinkertainen vastaus on: ei. Jähi argumentoi, että kokemus on kulkenut liian pitkän matkan lapsuudesta aikuisuuteen, jotta se olisi voinut säilyä muuttumattomana. Tuloksena on siis aina aikuisen kokemus lapsuudesta, ei lapsen kokemus lapsuudesta. (Jähi 2004, 59.)

Vaikka menneisyyden kokemuksia ja ajan myötä syntyneitä merkityksiä on mahdotonta erottaa toisistaan (Jähi 2004, 61–62), aikuiset ovat silti hyviä tietolähteitä. He pystyvät lapsia paremmin analysoimaan kokemuksiaan sekä pohtimaan näiden kokemusten merkitystä omassa elämässään. He pystyvät nostamaan esille myös asioita, jotka on mahdollista ymmärtää vasta jälkikäteen. (Jähi 2004, 64). Aikuisilla on enemmän perspektiiviä elämään, jonka myötä asiat saavat uudenlaisia mittasuhteita. Sellaiset asiat, jotka vaikuttivat lapsena kauheilta, eivät välttämättä enää aikuisena vaikuta pahalta. Elämänkokemuksen myötä suhtautuminen aiempiin kokemuksiin muuttuu.

Vaikka kokemus ei säilykään lapsuudesta aikuisuuteen muuttumattomana, se ei estä käyttämästä muisteluaineistoa kuvauksena siitä, millaista on kasvaa uusperheessä. Kriittikistään huolimatta Jähikin myöntää, että aineiston yleiset teemat yhdessä muiden tutkimuksien samankaltaisten teemojen kanssa kertovat siitä, että on tavoitettu jotakin, joka kuvaa lapsuuden kokemuksia (Jähi 2005, 59).

Uusperheistä on runsaasti tutkimusta sekä vanhempien että perheen uuden aikuisen näkökulmasta. Lapsinäkökulma aiheesta on ollut kapeampi. Aino Ritala-Koskinen (2001) tutki väitöskirjassaan uusperheitä lapsen lapsuudesta käsin, joten oli mielekästä tutkia asiaa eri perspektiivistä. Tutkimukseni ihmisten tarinat liikkuvat ajallisesti lapsuudesta aina aikuisuuteen ja hieman tulevaisuuteenkin saakka. En tarkastele ainoastaan heidän lapsuuden kokemuksiaan, koska lapsi ei lakkaa olemasta uusperheen jäsen tullessaan aikuiseksi tai edes muuttaessaan pois kotoa. Kokemukset uusperhe-elämästä jatkuvat aikuisuudessa, erityisen merkittävästi aina suurten tapahtumien, kuten valmistujaisten, häiden tai lapsen syntymän myötä. Lapsuuden uusperhe on vahvasti läsnä myös aikuisuudessa, nykyisyydessä.

Suomessa aikuisuudesta tapahtuvan lapsuuden kokemusten muistelua on käytetty esimerkiksi vanhemman psyykkisestä sairaudesta (Jähi 2004), vanhemman alkoholiongelma (Itäpuisto 2005) sekä lapsuuden aikaisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä (Laitinen 2004). Muualla myös uusperheitä on tutkittu tästä näkökulmasta (mm. Baxter, Braithwaite & Bryant 2006; Cartwright & Seymour 2002; Freisthler, Svare & Harrison-Jay 2003; Love & Murdock 2004; Schmeeckle 2007 ja Schmeeckle & Giarrusso ym. 2006).

3.3 Käsitteet

Uusperhe on yhdessä asuva perhe, jossa ainakin toinen puolisoista on eronnut (avo- tai avioliitosta) tai jäänyt leskeksi ja jossa kaikki lapset eivät ole puolisoitten yhteisiä. Lapset ovat uusperhettä määriteltäessä keskeisessä osassa, sillä lapseton pariskunta ei ole uusperhe (Ritala-Koskinen 2001, 27). Tässä tutkielmassa olen tarkastellut uusperheitä, joiden kokoonpanoon kuuluu lapsen biologinen vanhempi. On kuitenkin huomioitava, että myös muu huoltaja tai oheishuoltaja voi olla lapselle vanhemman asemassa. Lapsen huoltajuus tai oheishuoltajuus on saatettu antaa sukulaiselle tai ystävälle tai kyseessä voi olla sateenkaariperhe tai adoptioperhe. Myös muut kuin biologisten vanhempien perheet voivat hajota ja muodostaa uusperheitä.

Lapsen näkökulmasta uusperheessä on vanhempi, perheen uusi aikuinen ja mahdollisesti uusia sisarusia, joko uuden aikuisen entisestä liitosta tai vanhemman ja uuden aikuisen yhteisiä. Lapsen uusia perheenjäseniä kutsutaan perinteisesti äiti-, isä-, sisar- ja velipuoliksi. Suomalaisissa tutkimuksissa on myös käytetty uusäidin, uusisän, uusvanhemman ja uussisaruksen käsitteitä. Nämä ovat kuitenkin ongelmallisia käsitteitä ku-

vaamaan perheen sisäisiä suhteita, varsinkin jos perhettä tarkastellaan lapsen näkökulmasta.

Äiti-, isä- ja sisaruspuolikäsitteet tuntuvat viittaavan puolikkaaseen suhteeseen. Osittain tämä on osuvaa, sillä lapsen tunneperheessä uusi aikuinen ei ole heti täysimääräinen jäsen. On kuitenkin epätodennäköistä, että kukaan haluaisi olla uuden perheensä lapselle puolikas äiti tai isä. Lapsen näkökulmasta suurin ongelma on, että käsitteet viittaavat ylipäänsä sukulaisuussuhteeseen, vaikka vain puolittaiseen. Lapsi tai nuori ei automaattisesti anna uusille ihmisille perheenjäsenen statusta, vaikka he asuvatkin yhteisessä kodissa. Kukaan uusperheessä asuvista lapsista ei todennäköisesti puhuttele uutta aikuista äiti- tai isäpuoleksi. Termejä käytetään korkeintaan selittämään perheen tilannetta ulkopuolisille niiden yleisen tunnistettavuuden vuoksi. Isäpuoli kertoo terminä nopeasti perheen kokoonpanosta ja historiasta. Käytännössä lapset ja nuoret puhuttelevat perheen uusia aikuisia alkuun etunimellä ja vasta myöhemmin – jos silloinkaan isäksi tai äidiksi. (Ritala-Koskinen 2001, 143–146.) Terminä äitipuoli saattaa herättää kielteisen tunnelauksen yleisesti tunnettujen tarinoiden kuten Lumikin ja Tuhkimon kautta.

Uus-alkuiset termit viittaavat yhtä lailla sukulaisuussuhteeseen, riippumatta siitä kokeeko lapsi uudet ihmiset perheenjäsenikseen. Päivi Sutinen pohtii tutkimuksessaan, että uusäiti ja uusisä antavat vaikutelman, että vanhemmat voidaan panna kiertoon ja hankkia uusia tilalle (Sutinen 2005, 6).

Päädyin tässä tutkielmassa termiin perheen uusi aikuinen, jolla tarkoitan lapselle uutta aikuista, vanhemman puolisoa. Termi kertoo, että kyseessä on entuudestaan vieraampi henkilö, joka kuitenkin on aikuinen ja siten rooliltaan eroaa lapsesta. Termi ei kuitenkaan ehdota, että aikuisella olisi jonkinlainen vanhemman rooli suhteessa puolisonsa lapseen. Mikäli sisarustyyppien erottelu on ollut tarpeen, olen käyttänyt sisaruspuolta viittaamaan sisarukseen, jonka kanssa lapsella on yksi yhteinen vanhempi. Uussisarus puolestaan viittaa sisarukseen, jonka kanssa lapsella ei ole yhtään yhteistä vanhempaa. Mikäli tarinasta ei käy ilmi, että näiden kahden sisaruslaadun välillä olisi haastateltavalle itselleen eroa, käytän vain ilmaisua uusi sisarus.

Eron myötä myös lapsen vanhempien välille tulee selkeä eroavaisuus: yksi heistä asuu lapsen kanssa, toinen asuu pääosin erillään lapsesta. Toki on olemassa perheitä, joissa yhteishuoltajuus toteutuu kirjaimellisesti ja lapsi viettää kuukaudesta kaksi viikkoa isälleen ja kaksi äidillään. Useimmiten lapsella on kuitenkin ensisijainen koti, jossa hän

pääasiallisesti asuu ja elää. Käytän termejä lähi- ja etävanhempi, kun haluan täsmentää, kumpaan erillään asuvaan vanhempaan viittaa. Lähivanhempi elää pääasiallisesti lapsen kanssa samassa kodissa yhteistä arkea. Etävanhempi asuu pääasiallisesti eri kodissa kuin lapsi. En kuitenkaan käytä termiä etävanhempi kuvaamaan henkistä tai tunne-etäisyyttä vaan ainoastaan fyysistä, käytännön etäisyyttä lapsen ensisijaisesta perheestä.

4 Tutkimusmetodit

Tarkastelen tutkielmassani, mitä yksilöt kertovat kokemuksistaan. Pohjaan ajatteluni subjektiiviseen todellisuuteen ja tietokäsitykseen. Subjektiivisen tietokäsityksen mukaan yhtä oikeaa totuutta ei ole, vaan totuus ja tieto vaihtelevat yksilöittäin ja jopa yksilökoh-
taisen kokemuksen sisällä (Laitinen 2004, 54). Kokemuksellinen subjektiviteetti koros-
taa kokemuksia merkitysten tuottajana. Ilman kokemusta maailma ei merkitse mitään. Ihmisen kykyä tiedostaa itsensä ja oma toimintansa ei kyseenalaisteta, vaan sen ajatel-
laan olevan kaiken tietämisen perusta. Ihminen tiedostaa näkevänsä, kuulevansa ja ajat-
televansa eli keräävänsä kokemuksia ja samalla tietoa. (Kukkola 2014, 46–48.) Emme
saa tietoa ilman kokemusta (Koivisto ym. 2014, 20).

Hermeneuttisen tutkimusperinteen mukaisesti pyrin ymmärtämään ja tulkitsemaan tut-
kimuskohdettani. Tätä ymmärrystä ja tulkintaa tavoittelen analysoimalla keräämääni
aineistoa. Käytän menetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysii, mutta olen ottanut
joitakin vaikutteita narratiivisesta tutkimuksesta. Sekä hermeneuttinen että narratiivinen
tutkimustapa sallivat tutkimuksen aiheen tarkentumisen ja muovautumisen tutkimustyön
aikana (Perttula 2006, 154; Laitinen & Uusitalo 2008, 119). Käsitän aineistoni eli ke-
räämäni haastattelut narratiivisuuden tapaan tarinoina, joiden avulla tutkielmani ihmiset
ovat kuvanneet minulle kokemuksiaan.

4.1 Hermeneutiikka

Hermeneutiikka on yleinen teoria ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Aineistoni koostuu
ihmisten kertomuksista, ilmaisusta elämästään, jotka sisältävät merkityksiä. Näitä mer-
kityksiä voidaan käsittää vain ymmärtämällä ja tulkitsemalla. Hermeneuttisen teorian
mukaan tulkinnalle tulee etsiä mahdollisia sääntöjä, eritellä oikeaa ja väärää tapaa tulki-
ta aineistoa. (Laine 2007, 31.) Koska hermeneutiikka korostaa pyrkimystä ymmärtämi-
seen, en selitä aineistoa, vaan yritän ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ihmisten omista todel-
lisuuskäsityksistä lähtien (Nousiainen 2004, 11).

Hermeneuttisen tutkimustavan mukaan kokemuksen empiirinen tutkimus on tulkinnal-
lista. Ihmisen ymmärrys nähdään yksilöllisenä tulkintana, jolloin jokainen käsittää maa-
 ilman oman yksilöllisen kokemuksensa kautta. Yksilöllistä elämäntilannetta ja sen läpi
tulkitsemista voidaan kutsua tutkimuksessa myös esiymmärrykseksi. (Perttula 2006,
147.) Hermeneuttisen ajatuksen mukaan tutkijan omat esioletukset ja ennakkoluulot

käynnistävät tutkimusprosessin (Moilanen & Räihä 2007, 52). Toisin sanoen, tutkija kiinnostuu tutkimaan aihetta, josta hänellä on jokin kokemus. Täysin vieraan ja tunteuttoman asian tutkiminen olisi vaikeaa, koska ei tietäisi, mistä edes lähteä liikkeelle. Esituttuus, edes jonkin tasoinen, on ymmärtämisen edellytys ja pohja. (Laine 2007, 33.)

Esikosketusta tutkimusaiheeseen tarvitaan, jotta kysymykset heräävät tutkijan mielessä ja hän kiinnostuu ilmiöstä, mutta henkilökohtaiset kokemukset saattavat myös estää vaihtoehtojen löytämistä ja siten rajoittaa aineiston analyysiä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 137–138.) Tutkijalta vaaditaan kykyä arvioida ja kyseenalaistaa tekevänsä analyysiä. Toisaalta tutkija ei voi loputtomasti myöskään kyseenalaistaa ratkaisuaan, vaan lopulta täytyy vain luottaa, että omat tulkinnot saattavat olla mahdollisia ja oikeita. (Jähi, 2004, 82.)

Aineistoa käsitellessään tutkija pyrkii refleктоimaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään toistuvia merkityksiä. Tunnettua asiaa pyritään analyttisen käsittelyn avulla ymmärtämään paremmin. (Laine 2007, 33.) Ajatuksena on nostaa esille itsestäänselvyksien ja arjen rutiinien takana vaikuttavia sääntöjä ja merkitysrakenteita, joita arjessa ei ole mahdollista pysähtyä arvioimaan ja erittelemään (Moilanen & Räihä 2007, 49). Hermeneuttisen näkökulman mukaan on siis tärkeää tietoisesti ajatella se, mikä on jo koettu (Laine 2007, 33).

Hermeneuttinen lähestymistapa tutkimuksen teossa vaatii tutkijalta vuorovaikutteista keskustelua aineiston kanssa. Ne esioletukset, jotka käynnistävät tutkimusprosessin, ovat analyysivaiheessa esteenä, kun yritetään tavoittaa tutkimuksen ihmisten sisäisiä merkityksiä. Hermeneuttisen lähestymistavan mukaan tutkija lähtee analysoimaan aineistoaan kyseenalaistamalla omaa ymmärrystään. Tavoitteena on ymmärtää, mikä on tutkimuksen ihmisten suhde tutkittavaan ilmiöön. (Laine 2007, 34.)

Aineiston ja tutkijan välistä vuorovaikutuksellista keskustelua nimitetään hermeneuttiseksi kehäksi. Keskustelun tarkoituksena on toimia työkaluna tutkijalle oman tulkinnan koettelussa, ymmärtää ja tulkita tutkimusten ihmisiä ja heidän merkitysrakenteitaan. Tutkiva ja vuorovaikutuksellinen keskustelu aineiston ja tutkijan välillä syventää ja korjaa tutkijan ymmärrystä sekä auttaa tutkijaa vapautumaan vähitellen minäkeskeisestä perspektiivistä, jota esioletukset ja ennakkoluulot ohjaavat. (Laine 2007, 26–37; Moilanen & 2007, 52.)

Hermeneutikan peruseriaatteiden mukaan yksilöllisen kokemuksen saavuttamattomuus ei ole este sen ymmärtämiselle. Esimerkiksi pedagogiseen suhteeseen perustuva vuorovaikutuksellinen työ pohjautuu ajatukseen siitä, että voimme tavoitella jopa parempaa *ymmärrystä* toisen kokemuksesta, ilman täydellistä kokemuksen tavoittamista. (Kukko-la 2014, 51–53 ; Koivisto & Kukkola ym 2014, 15)

Tutkielmassani hermeneutiikka on tarkoittanut sitä, että olen pyrkinyt ymmärtämään haastateltavieni kokemuksia ja tulkitsemaan, mitkä asiat ovat olleet heille merkityksellisiä. Tutkimukseni aihe on tarkentunut työn edetessä sitä mukaa, kun olen päässyt syvemmälle haastateltavien kokemuksiin ja ymmärrykseni on lisääntynyt. Ymmärrystä olen lisännyt käymällä aktiivista ja tietoista vuoropuhelua aineistoni kanssa ja kyseenalaistamalla omia tulkintojani tehdäkseen tilaa haastateltavien sanomalle.

4.2 Narratiivisuus

Hermeneuttisen ajattelutavan mukaan kokijan elämysmaailman hahmottaminen on mahdollista. Mutta jotta kokemuksia voidaan tutkia, ne on ilmaistava jollakin tavalla (Perttula 2006, 140). Narratiivisuus on tässä tutkielmassa ohjannut käsitystäni ihmisten tavasta kertoa elämästään. Olen myös ottanut narratiivisuudesta vaikutteita haastattelumenetelmäni suunnitteluun. Narratiivisuuden tavoin ajattelen ihmisten elämän ja kokemusten rakentuvan tarinallisesti. He kertovat elämästään jatkuvasti toisille, vaikkakin harvoin kokonaisen ja ehjän tarinan muodossa. Myös muistelu ja reflektio voidaan käsitellä kerronnaksi, jota ihminen tekee itselleen. Ihmisen elämänhistoria koostuu pienistä yksittäisistä tapahtumista rakentaen käsitystämme siitä keitä olemme. Näin ajateltuna kertoessaan elämästään ihminen kertookin itsestään ja identiteetistään. Kerrottua tarinaa voidaan siis tulkita myös kielelliseen muotoon puetuksi identiteetiksi. (Nousiainen 2004, 31.)

Narratiivi on siis kertojalle ja hänen yleisölleen merkityksellisiä tapahtumia sisältävä tarina. Tarinan voidaan ajatella kuvaavan jotain, mikä on jo tapahtunut ja jota ihminen hahmottaa jälkikäteen loogiseksi kokemukseksi. Tarinat voivat kuitenkin suuntautua myös tulevaisuuteen suunnitelmien ja unelmien muodossa. (Polkinghorne 1988, 11.)

Tarinat ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan, sillä tarinaa kerrotaan aina jollekulle ja jossakin tilanteessa. Kertoessaan tarinaansa ihminen valitsee, mitä hän kertoo ja mitä ei. Aika, paikka, kuulija, fyysiset, psyykkiset ja kognitiiviset olosuhteet, vuorovaikutus kuulijan kanssa, tunnelma sekä kertojan motiivi vaikuttavat siihen, millainen tarinasta

tulee. Koska elämäntarina ei ole suora heijastus eletystä elämästä, herää kysymys, kuinka lähelle totuutta päästään ottamalla tutkimuksen kohteeksi tarinat. Kirsi Nousiainen väitöskirjassaan (2004, 32; 36) kuitenkin argumentoi, että kysymys todellisuudesta muodostuu epäolennaiseksi kun näkökulmaksi valitaan ihmisten antamat merkitykset. Pentti Moilanen ja Pekka Räihä (2007, 49) ovat puolestaan sitä mieltä, että merkitysten tulkinnassa tulisi aina olla kyse merkitysrakenteiden tunnistamisessa, sillä merkitysrakenteissa asiat saavat merkityksen suhteessa toisiinsa.

Ihmiset reagoivat usein elämän merkittäviin ja poikkeuksellisiin tilanteisiin reflektoinnin tarpeella. He haluavat kuvata muutosta ja sen merkitystä sekä itselleen että toisille voidakseen ymmärtää ja selkiyttää sisäistä maailmaansa. Elämän käännekohdat haastavat ihmisten minäkäsitystä, jolloin ihminen pyrkii rakentamaan kokemuksistaan loogisempia kokonaisuuksia. (Kohonen 2011, 203–204.) Uusperheen synty ja sitä seuraavat kokemukset ovat mitä suurimmassa määrin poikkeuksellisia ja erityisiä tilanteita ihmisen elämässä. Uusperhe on suuri muutos ja vaatii sopeutumista ja mukautumista kaikilta jäseniltään mahdollisesti vuosien ajan. Uusperhelapsuuden eläneillä ihmisillä on todennäköisesti ollut tarve rakentaa kokemuksistaan tarinoita jo ennen kuin he ovat osallistuneet haastatteluuni.

Tässä tutkielmassa narratiivisuus on siis vaikuttanut eniten siinä, miten ymmärrän haastateltavieni kerrontaa sekä siihen, miten olen rakentanut haastatteluni. Valitsin narratiivisen tausta-ajatuksen siksi, että se antaa haastateltaville mahdollisuuden tulla kuulluksi ja kertoa, mikä heidän mielestään on merkityksellistä ja tärkeää valitun aiheen piirissä. Narratiivinen haastattelu antaa haastateltaville tilaa jäsentää kokemuksiaan, niin kuin he itse ne määrittelevät. Kerättyjä tarinoita ei pidetä narratiivisessa tutkimuksessa fiktiona, vaikka ne eivät vastaisikaan täydellisesti todellista tapahtumien kulkua. Tarinat sisältävät ihmisten *kokemuksia*. Ne ovat kuvauksia siitä, miten he jäsentävät elämäänsä ja mitä he pitävät merkityksellisenä. Tästä syystä tarinat ovat myös kertojalleen tosia. (Perttula & Lomaa 2006; 14–15; Koivisto ym. 2014, 15)

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tässä tutkielmassa teen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä narratiivisella pohjavireellä. Nämä kaksi tutkimusmenetelmää ovat osittain hyvin lähellä toisiaan. Narratiivien analyysissä (vs. narratiivinen analyysi eli juonellistaminen) tarinamuotoinen aineisto eli haastattelut käsitellään kokonaisuutena ja tarinoita tematisoidaan, tyypitellään ja luoki-

tellaan (Laitinen & Uusitalo 2008, 123; Kohonen 2011, 203). Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2013, 93) kuvaavat laadullisen tutkimuksen oppikirjassaan sisällönanalyysiä lähes samoin sanankääntein: ”luokittele, teemoita, tyypittele”. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta etsitään säännönmukaisuuksia pelkistämisen ja ryhmittelyn keinoin. Aineistossa esiintyvät alkuperäisilmaukset pelkistetään ja pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään uusiksi käsitteiksi. Käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaus tutkimustehävään. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 111–112.) Analyysin edetessä tutkija voi palata lukemaan alkuperäistä aineistoa tai aineistosta tehtyjä pelkistystyyppejä. Tämä on tutkijalle keino varmistua siitä, että analyysi kohdistuu aineistoon tutkimuskysymyksen mukaisesti koko prosessin ajan. (Lepistö 2010, 54.)

Tässä tutkielmassa olen sekä teemoitellut että tyypitellyt. Tuloslukuni Lojaliteettiristiriita sekä Uusperhelapsuuden jäljet aikuisuudessa ovat teemoiteltuja osioita. Uusperhelapsuus nuorten aikuisten kertomana puolestaan sisältää neljä tyypiteltyä uusperhekuvausta. Tyypittelyssä yhden teeman sisällöt kirjoitetaan yhdeksi yleistäväksi kuvaukseksi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93).

Sisällönanalyysin laadun arvioimisen mahdollistamiseksi kuvaan analyysini mahdollisimman tarkasti sekä pyrin avaamaan käsitteet ja niiden sisällöt. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven sisällönanalyysin oppikirjan mukaisesti olen pyrkinyt ymmärtämään johtopäätöksiä tehdessäni, mitä muodostamani käsitteet ja kategoriat merkitsevät tutkittaville itselleen. (Tuomi & Sarajärvi 113.) Tutkittavan näkökulman ymmärtämistä tukee tähän tutkielmaan valittu ja edellä esitelty hermeneuttinen näkökulma.

5 Aineiston kokoaminen

Haastattelu sopii hyvin menetelmäksi kerätä kokemustietoa ja muistoja. Valitsin haastattelumenetelmäksi narratiivisen haastattelun, joka on tutkielmaan osallistujalle kohtuullisen vaivaton ja jossa hänellä on vapaus kertoa oma tarinansa.

Narratiivisen haastattelun tarkoituksena on saada haastateltava kertomaan tarinoita. Tämä onnistuu vain, jos haastateltava saa riittävästi tilaa haastattelussa. Haastateltavan annetaan päättää mistä hän aloittaa sekä mitä ja millä tavalla hän kertoo kokemuksistaan. (Kaasila 2008, 45.) Puhdas narratiivinen analyysi olisi yksi kysymys, jonka jälkeen haastateltava saisi kertoa tarinansa sellaisena kuin haluaa. Kaikkien ei kuitenkaan ole helppo kertoa kokonaista perhetarinaa ilman lisätukea. (Laitinen & Uusitalo 2008, 123; Jähi 2004, 74.) Huomasin haastatteluja tehdessäni, että myös kyky pysyä aiheessa on taito, joka vaihtelee eri ihmisillä. Näistä syistä päädyin puhtaan narratiivisen haastattelun sijaan episodiseen haastatteluun, joka hyväksyy sen, että todellisuutta tuottavat tarinat eivät välttämättä ole yhtenäisiä vaan saattavat koostua pienemmistä paloista – episodeista (Laitinen & Uusitalo 2008, 124).

Osallistuminen narratiiviseen haastattelututkimukseen onnistuu vain, jos ihminen pystyy kertomaan kokemuksistaan vieraalle. (Laitinen & Uusitalo 2008, 121.) Rita Jähi on todennut, että haastatteluun osallistuminen on kirjoittamista helpompaa, jos ei ole ihan varma siitä, mitä haluaa kertoa. Haastattelija pystyy auttamaan kysymyksillään kertojaa, joka on epävarma siitä, miten kertoa oma tarinansa. Kirjoittaminen luo monille paineita kirjoittaa hyvin ja kirjoitustehtävät houkuttavat vain tottuneita kirjoittajia. (Jähi 2004, 65.). Omat kokemukset täytyy myös tuntea kertomisen arvoiseksi, muuten ihminen ei tunne tarvetta osallistua tutkimukseen (Laitinen & Uusitalo 2008, 121). Tästäkin aineistosta puuttuvat ihmiset, jotka eivät halua keskustella kokemuksistaan vieraan haastattelijan kanssa, sekä ihmiset, jotka eivät koe uusperheaikaa erityisen merkityksellisenä kokemuksena.

Ennen kuin lähdin tavoittelemaan mahdollisia haastateltavia, piti asettaa kriteerit sille, keitä halusin haastateltavaksi. Piti myös miettiä, miten tavoitan sellaisia ihmisiä, jotka sopivat asettamiini kriteereihin, ja miten pystyn vakuuttamaan tutkielmaani sopivat ihmiset siitä, että heidän kannattaisi ilmoittautua haastatteluun. (Perttula 2006, 137; 153.) Yllätyin, kuinka monella ihmisellä vaikutti olevan kertomisen tarve uusperhekokemuk-

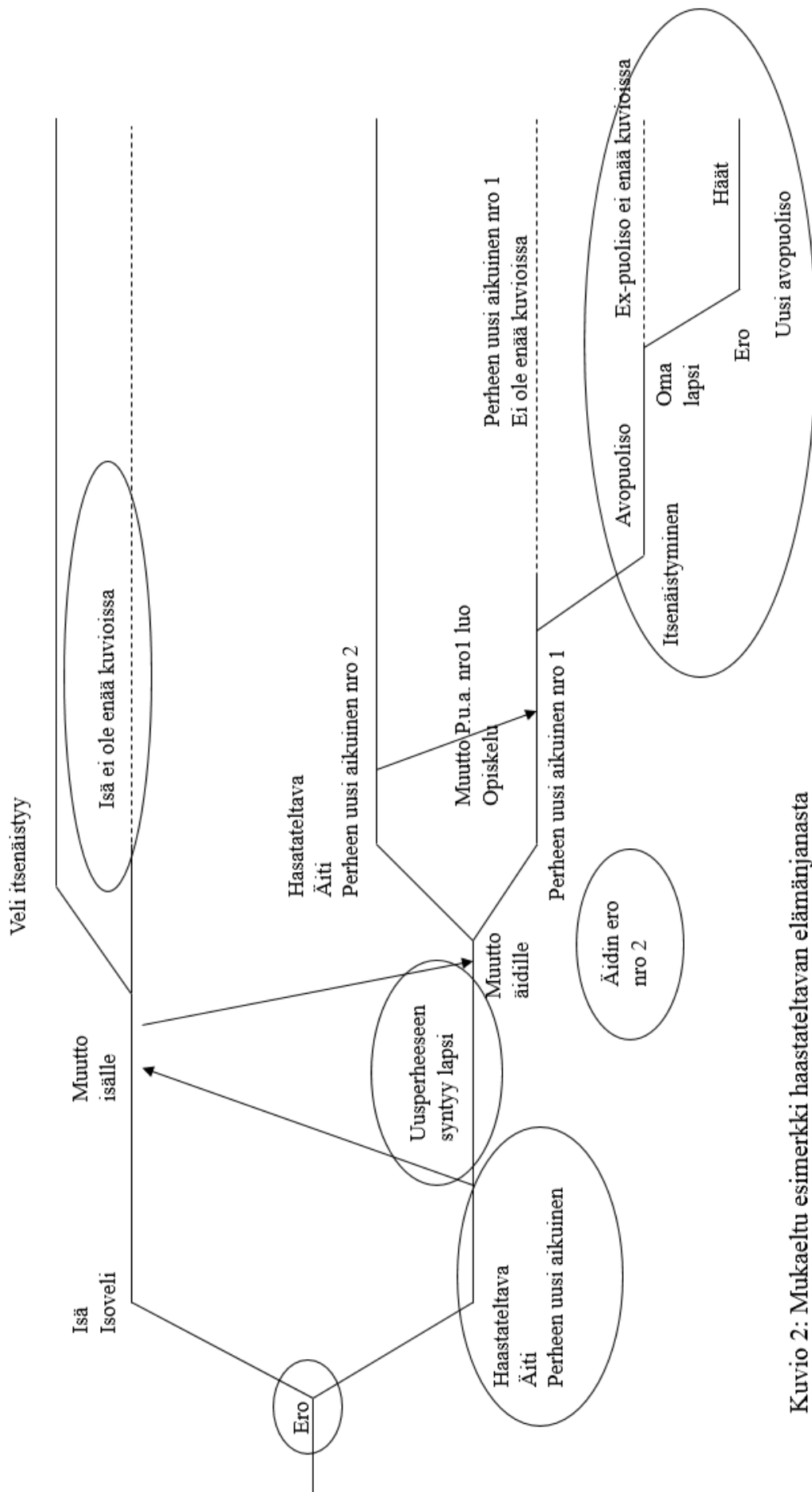
sistaan. Monet kertoivat kokevansa, että mediassa ja tutkimuksissa uusperheistä tuodaan ensisijaisesti esille perheen aikuisten näkökulma. Eräässä sähköpostiviestissä asia kiteytettiin hyvin: ”*Vihdoinkin joku kysyy meiltä!*”.

Etsin haastateltavani pääosin ilmoittamalla eri sähköpostilistoilla. Esimerkiksi Uusperheellisten liitto ja useat Etelä-Suomen aikuisoppilaitokset ottivat haastattelupyyntöni välitettäväikseen. Näiltä sähköpostilistoilta haastattelupyyntöni levisi edelleen ihmisten jakamana ja lopulta minulla oli odotettua suurempi tarjonta haastateltavista.

Päädyin aineistoa kerätessäni yksilöhaastatteluihin, koska koin yhden ihmisen huomiointimisen helpompana kuin kokonaisen ryhmän. Haastattelun aluksi pyysin jokaista piirtämään kuvion perheestään sekä elämänjanaan (Kuvio 2 sivulla 28). Perhekuvio auttoi minua pysymään perillä erilaisista nimistä, joita yhden haastattelun aikana usein esiintyi paljon. Elämänjanaan tarkoituksena oli auttaa minua ymmärtämään paremmin haastateltavan tarinankulkua. Pyysin myös merkitsemään janaan kaikki ne kohdat, joita ihmiset pitivät merkityksellisinä kohtina elämässään. Käytin elämänjanoja apuna analyysivaiheessa.

Tein kaikki haastattelut huhti-kesäkuun aikana 2008. Haastattelupaikat vaihtelivat sen mukaan, minkä paikan haastateltavani kokivat parhaaksi. Tarjosin itse pääasiassa yliopiston ja työpaikkani järjestämiä tiloja, mutta lupauduin myös tulemaan mihin tahansa haastateltavan osoittamaan paikkaan. Yliopiston ja työpaikkani tilojen lisäksi tein haastatteluja haastateltavien kotona tai työpaikalla sekä muiden oppilaitosten ja kirjastojen tarjoamissa tiloissa. Koska kaikki haastateltavani asuivat haastattelun hetkellä Etelä-Suomessa, matkustaminen haastattelujen perässä ei muodostunut rasitteeksi.

Elämänjanaan piirtäminen haastattelun alussa oli toimiva ratkaisu. Haastattelussa haastateltava saattoi laskea katseensa paperiin luontevasti, kun halusi pohtia tai kerätä ajatuksiaan. Elämänjana tuki sekä haastateltavaa että haastattelijaa tarinan hahmottamisessa. Moni haastateltavani sanoi, että heidän itsensä oli helpompi kertoa tarinaansa elämänjanaan kanssa. Siitä näki myös helposti, jos jotakin tärkeää oli unohtunut. Muutama haastateltavani vaikutti hieman järkyttyneeltä siitä, miltä elämänjana näytti. Erään haastateltavan mukaan elämä näytti paperilla sekavammalta kuin hän oli kuvitellut. Paperilla saattoi konkretisoida myös muuttojen tai erilaisten perheenjäsenten määrää.

Kuvio 2: Mukaeltu esimerkki haastateltavan elämänajan

Tein haastatteluja yhteensä 15. Tutkimukseeni osallistuneista kolme on miehiä ja 12 naisia. Nuorin haastateltavista oli haastatteluhetkellä 20-vuotias ja vanhin 35-vuotias. Seitsemällä haastateltavallani oli jo haastattelun hetkellä lapsia ja yksi oli raskaana. Kolme heistä eli omassa uusperheessä. Kaikki tutkimukseni ihmiset asuivat haastattelun hetkellä Etelä-Suomessa.

Haastattelut vaihtelivat kestoltaan 45 minuutista kahteen ja puoleen tuntiin riippuen haastateltavan henkilön tavasta kertoa. Lisäksi niillä, joiden perhehistoria oli monimutkaisempi, meni enemmän aikaa perhe- ja elämänkaavion piirtämiseen. Käytin piirrettyjä perhe- ja elämänkaavioita haastatteluaineiston tukena. Haastatteluja kertyi yhteensä 17 tuntia ja 38 minuuttia, joista tuli sanasta sanaan litteroituna 1:n rivinvälillä kirjoitettuna 113 liuskallista tekstiä. Sellaisia osioita haastatteluista, joissa haastateltava siirtyi kertomaan selvästi tutkielmaani kuulumattomista asioista, en litteroinut lainkaan (esimerkiksi vain kouluun tai työhön liittyvät muistot).

6 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimusetiikka antaa ohjenuoria, joiden avulla tutkija voi tarkastella oman työnsä eettisyyttä. Tutkimuseettiset normit antavat tutkijalle työkaluja eettisesti kestävästä tutkimuksen tekoon tiedon etsimisen ja tiedon luotettavuuden, ihmisarvon sekä tutkijoiden keskinäisten suhteiden näkökulmista. (Kuula 2011, 23–24.) Tutkimusmenetelmät, aineiston keruu ja sen käsittely tulee tehdä tarkkaan harkiten. Tutkimuksen teko ei ole muihin kohdistuva teko ainoastaan aineiston keruun vaiheessa, vaan jokainen tutkijan valinta vaikuttaa. Se miten kerään aineistoa vaikuttaa suoraan haastateltaviini. Miten käsittelen aineistoa vaikuttaa siihen, kuinka helposti tutkielmani ihmiset ovat tunnistettavissa ja millaiseksi tulokseni muodostuvat. Miten kirjoitan tulokseni vaikuttaa siihen, millaisen äänen tutkielmani ihmiset saavat tarinoilleen ja millaisen kokemuksen he saavat omasta elämästään muiden tulkitsemana. Miten huolellisesti ja taitavasti teen tutkielmani, vaikuttaa siihen, miten luotettavia tulokseni ovat ja siten se vaikuttaa oman puheenvuoroni laatuun yleisessä tieteellisessä keskustelussa. (Heikkilä 2002, 165.)

Yleisten tutkimuseettisten normien mukaan haastattelututkimuksen lähtökohta on ihmisten vapaaehtoinen osallistuminen. Todellinen vapaaehtoisuus on mahdollista vain, jos tutkittavalla on riittävästi tietoa siitä, ketkä tutkimuksen toteuttavat, mistä tutkimuksessa on kyse ja mitä seurauksia tutkimukseen osallistumisesta saattaa olla (Syrjälä & Estola ym 2006, 181; Kuula 2006, 126; Kuula 2011, 61). Haastattelemilleni ihmisille kerroin tekeväni pro gradu- tutkielmaa Helsingin yliopistolle aiheenani nuorten aikuisten lapsuuden ja nuoruuden aikaiset uusperhekokemukset. Kerroin myös, että heidän tarinansa tulevat yhteisesti vaikuttamaan siihen, mihin kohdistan huomioni tutkielmaa kirjoittaessani. Koska tutkielman kiinnostuksen kohteena ovat minulle tutkijana entuudestaan tuntemattoman elämänvaiheet ja kokemukset, ei lopputulosta pysty ennustamaan etukäteen.

Tutkijan vastuulla on suojella tarinansa kertoneiden ihmisten yksityisyyttä (Syrjälä & Estola ym 2006, 181). Tarinat sisältävät paljon tietoa paitsi tarinan kertojasta, myös hänen läheisistään. Tutkijan tehtävä on säilyttää tutkimuksen ihmisiä koskevat tiedot turvassa ja estää yksittäisten ihmisten tunnistamisen (Kuula 2006, 127). Henkilötietolaki määrittelee henkilötiedoksi ”*kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi*” (Henki-

lötietolaki 1999/523, 3 § 1. momentti). Ihmisen elämästä kertova tarina sisältää helposti usean ihmisen epäsuoria henkilötietoja, eli tietoja, joita yhdistelemällä voidaan saada selville, ketä kuvaus koskee. Tällaisia epäsuoria henkilötietoja ovat muunmuassa työpaikat, koulut ja elämänkulun kuvaukset yhdistettyinä muihin aineistossa oleviin tunnistevihjeisiin. (Kuula 2006, 128–129.)

Osa haastateltavistani kysyikin, miten tunnistettavuus estetään. Tunnistettavuuden välttämiseksi olen vaihtanut kaikkien tarinoissa esiintyvien henkilöiden nimet jo litterointivaiheessa. Tätä voidaan pitää anonymisoinnin minimitasona (Kuula 2006, 133). Jätin lisäksi litteroimatta kaikki paikkakuntien, koulujen ja työpaikkojen nimet sekä harvinaisemmat harrastukset. Nämä tiedot olisi voitu nimien tavoin vaihtaa toisiksi, mutta näillä tiedoilla ei ollut aineiston luettavuuden ja käsittelyn kannalta merkitystä. Korvasin esimerkiksi aineistossa esiintyvän koulun tai työpaikan nimen kirjoittamalla nimen sijaan [koulu] tai [työpaikka]. Näistä toimista huolimatta tunnistaminen voi olla mahdollista, mikäli tutkielman lukee henkilö, joka tuntee tarinan kertoneen henkilön läheisesti. Analyysivaiheessa tutkimusaineisto pilkotaan osiin, kun tarinoiden yhteneväisiä ja eriäviä osia tarkastellaan keskenään. Tämä kertomusten hajaantuminen vaikeuttaa tutkielman ihmisten tunnistamista entisestään (Jähi 2004, 83).

Tallensin haastattelutilanteet digitaalisella sanelukoneella ja siirsin äänitiedostot tietokoneelleni litteroitavaksi. Äänitiedostot ovat suoria henkilötietoja, koska henkilö on tunnistettavissa pelkän äänen perusteella (Kuula 2006, 128–129). Tutkijan vastuulla on varmistaa, etteivät äänitiedostot päädy sivullisille. Oma tietokoneeni, jonka kovalevyllä äänitiedostot on tallennettu, on suojattu yleisten hyvien käytäntöjen mukaisesti. Sen lisäksi jokainen äänitiedosto on salasanasuojattu. Äänitiedostoja ei ole kuunneltu siten, että muut ihmiset olisivat päässeet niitä kuulemaan. Koska minulla ei ole tutkielman ihmisten lupaa käyttää aineistoa muuhun kuin tämän tutkielman tekoon, tulen tutkielman hyväksymisen jälkeen hävittämään sekä suoria että epäsuoria henkilötietoja sisältävät tiedostot Sysinternalsin Sdelete-ohjelmalla. Koska tiedostot on tallennettu perinteiselle kiintolevyllä puolijohdelevyn sijaan, ohjelma tuhoaa tiedostot niin, ettei niiden palauttaminen enää onnistu. Samoin huolehdin turvakopioiden riittävästä tuhoamisesta.

Tutkielmani aihe ei ensivaikutelmaltaan näytä sensitiiviseltä ja henkisesti raskaalta. Tutkielmani ihmiset kuitenkin jakoivat kanssani tarinoita, joista osa sisälsi väkivallan kohtaamista, hylkäämisen ja eristämisen tunteita, pelkoja, vihaa, kipua ja surua. Tut-

kielmani ihmiset myös antautuivat näille tunteille kertoessaan tarinoitaan eikä kyyneliltä aina välttytty. Henkisen vahingon ja rasituksen mittaaminen ja arviointi on vaikeaa, mutta niiden välttämiseksi on tärkeää kunnioittaa haastateltavia sekä heidän tarinoitaan (Kuula 2011, 61).

Osa haastateltavistani kiitti minua haastattelun jälkeen lämpimästä ja puhumiseen kannustavasta ilmapiiristä. Perttula (2006, 156) puhuu tutkijan taidosta suhtautua rakastavasti toisia kohtaan sekä taidosta olla läsnä ja kiinnostua enemmän haastateltavasta ja hänen kokemuksistaan kuin itsestään. Ihmisten tarinat kokemuksistaan saavat lopullisen muotonsa haastattelutilanteessa, jolloin haastattelijalla on oma roolinsa aineiston syntyprosessissa. Jos haastattelijasta kuvastuu luottamus, halu kuulla sekä jakaa vaikeita ja satuttaviakin aiheita, kertoja voi rohkaistua liittämään tarinaansa myös syvästi koskettavat kokemukset. (Laitinen & Uusitalo 2008, 114.)

Merja Laitisen (2004) käyttämä sensitiivinen tutkimusote on ollut itselleni tärkeä eettinen esikuva siitä, miten suhtautua kunnioittavasti tutkielmani ihmisiin ja heidän tarinoihinsa läpi koko tutkielman teon. Laitinen kirjoittaa paitsi ihmisen kohtaamisen ja vuorovaikutuksen tärkeydestä myös siitä, miten tutkijan on oltava tietoinen valintojensa seurauksista. Se miten tuotat tietoa vaikuttaa siihen, millaisena kuvaat ihmiset ja heidän elämänsä. Ihmisille ei ole samantekevää, millaisena heidän elämänsä kuvataan, vaikka heitä ei siitä tunnistettaisikaan. (Laitinen 2004, 47–93; myös Ylitapio-Mäntylä 2009, 60.) Lisäksi negatiivinen kirjoitustyyli saattaa leimata tutkittavien edustaman ryhmän tavalla, josta tutkimukseen osallistuvat eivät pidä (Kuula 2011, 62). Tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulman esillä pitäminen läpi tutkimustyön voidaan nimetä myös välittämisen etiikaksi (Syrjälä ym. 2006, 184).

Haastattelututkimusten yhteydessä puhutaan paljon haastattelun psyykkisistä seurauksista haastatelluille. Haastattelija penkoo ihmisen kokemuksia, joista osa voi olla tuskallisiakin ja jättää heidän selviytymään muistojen aiheuttamista tunteista itsekseen. Mikä on näissä tilanteissa tutkijan vastuu? Osa tutkimuksen ihmisten kunnioittamista on luottaa heidän kykyynsä arvioida omaa tilannettaan ja arvostaa heidän päätöstään osallistua tutkimukseen (Jähi 2004, 83–84). Osa tutkielmani ihmisistä oli silminnähden innoissaan mahdollisuudesta puhua kokemuksistaan, osa jopa sanoitti sen ääneen. Kaikilla oli haastattelun kuluessa mahdollisuus päättää, mistä halusivat puhua ja mistä eivät. Valitsemani haastattelutekniikka tuki tätä, sillä keskustelut ja tarinat kertoivat ainoastaan haasta-

teltavien esille nostamista tapahtumista. Lisäksi toin esille, että minuun voi haastattelun jälkeen ottaa yhteyttä missä tahansa mieleen tulevassa asiassa.

Kun yhteiskuntatieteellinen tutkimus kohdistuu ihmisten ajatuksiin, mielipiteisiin, asenteihin ja elämänhistoriaan on mahdollisten haittojen arviointi vaikeampaa kuin esimerkiksi biolääketieteellisessä tutkimuksessa. Usein haitat ovat subjektiivisia kokemuksia – tunteita – joiden ulkopuolinen arvioiminen on vaikeaa, ellei mahdotonta. Anonymiteetin turvaaminen on vain yksi osa yksityisyyden kunnioittamisesta. (Kuula 2006, 124.) Sensitiivisen tutkimusotteen ja välittämisen etiikan mukaisesti olen pyrkinyt parhaani mukaan kiinnittämään huomiota tutkielmani ihmisten näkökulmaan läpi koko työn. Olen välittänyt heistä jokaisessa työvaiheessa.

7 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi eteni aineistolähtöistä sisällön analyysiä käyttäen (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108). Ensimmäisessä vaiheessa (I) tarkastelin haastattelutilanteessa piirrettyjä elämänjanoja. Tällä halusin varmistaa, että lähestyisin aineistoani tutkielmani ihmisten näkökulmasta enkä omasta näkökulmastani käsin. Elämänjanoihin oli merkitty ne kohdat, joita tutkielmani ihmiset pitivät erityisen merkityksellisinä omassa elämässään (ks. Liite 2, s 28). Näitä olivat kaikki perhesuhteissa tapahtuneet muutokset: alkuperäisen perheen hajoaminen, uusperheen muodostuminen, sisarusten syntymät, perheenjäsenten kuolemat, uusperheiden hajoamiset, aikuisen lapsen omat häät ja omien lasten syntymät ja niin edelleen. Lisäksi oli hajanaisia merkintöjä, jotka liittyivät esimerkiksi harrastuksiin, kouluun tai työuraan. Nämä rajautuivat kuitenkin pois tutkimuskysymykseni perusteella.

Elämänjanoihin tutustumisen jälkeen jatkoin analyysiä (II) lukemalla litteroitua haastatteluaaineistoani. Tavoitteeni oli löytää haastateltaville merkityksellisiä tapahtumia ja kokemuksia uusperhe-elämästä lapsuudessa. Nostin esiin sellaisia kohtia, joissa haastateltava kuvasi tunteikkaasti tapahtumia ja kuvasi tunteitaan lapsuudessa. Tunnetta ilmaisevia kohtia olivat esimerkiksi kiroileminen, nauraminen, itkeminen sekä hetket, joissa haastateltava kertoi, miltä oli tuntunut. Olin kiinnostunut myös niistä teemoista, joista haastateltava halusi puhua muita enemmän.

Tämän vaiheen jälkeen, analyysin kolmannessa vaiheessa (III), ryhmittelin haastateltavien puheesta esiin nostamani merkityksellisiksi nimeämäni havainnot niiden sisällöllisen merkityksen mukaisesti ryhmiin. Ryhmittelyn tuloksena löysin 14 ryhmää, jotka olivat: 1) Uuden aikuisen tapaaminen 2) Uusperheeseen muutto/ uuden aikuisen muutto perheeseen 3) Suhde lähivanhempaan 4) Suhde etävanhempaan 5) Suhde uuteen aikuiseseen 6) Suhde uussisaruksiin 7) Uusperheeseen sopeutuminen/ sopeutumattomuus 8) Lojaliteettiristiriita 9) Myönteiset vaikutukset 10) Negatiiviset vaikutukset 11) Rooli/ status 12) Juhlat 13) Syntymät/ kuolemat 14) Muut muutot.

Tämä jälkeen palasin elämänjanojen pariin ja vertasin esiin nostamiani teemoja haastateltavien elämänjanoihin merkitsemiin perhemuutoksiin. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta nimeämäni teemat liittyivät elämänjanoille merkittyihin merkitykselliseksi koettuihin asioihin.

Lojaliteettiristiriitaa ei voinut palauttaa mihinkään yksittäisiin perhemuutoksiin, vaan se kulki läpi tarinoiden. Esimerkiksi aikuisen lapsen omat häät tai oman lapsen syntymä saattoivat tuottaa enemmän lojaliteettiristiriitapuhetta, mutta sitä esiintyi monessa muussakin aineiston kohdassa. Loppuvaiheessa analyysiani päätin kuitenkin pitää lojaliteettiristiriidan mukana, koska sitä koskevat tarinan osat olivat hyvin tunnepitoisia. Kerrotjat käyttivät paljon tunnesanoja, kiroilivat ja jopa itkivät kuvatessaan lojaliteettiristiriitoja. Kukaan tutkielmani ihmisistä ei osannut nimetä lojaliteettiristiriitaa merkitykselliseksi kokemukseksi elämässään, mutta kuvauksista päätelin sen silti olevan heille merkityksellinen.

Analyysin neljännessä vaiheessa (IV) hahmottelin nämä toistuvat merkitykselliset aiheet isommiksi kokonaisuuksiksi. Näitä olivat:

- 1) kuvaukset perhedynamiikasta
- 2) kuvaukset lojaliteettiristiriidasta
- 3) kuvaukset kokemuksista uusperhelapsuuden seurauksista.

Näistä suurin kokonaisuus oli perhedynamiikan osuus. Tätä materiaalia oli aineistostani ehdottomasti suurin osa. Perhedynamiikan kuvaukset koostuivat uuden aikuisen tapaamisesta, uusperheeseen muutosta tai uuden aikuisen muutosta perheeseen, lapsen suhteista muihin perheenjäseniinsä, uusperheeseen sopeutumisesta tai sopeutumattomuudesta, perheenjäsenten rooleista ja statuksista, syntymistä ja kuolemista sekä muista muutoista.

Koska perhedynamiikan teema oli näin laaja, päädyin etsimään eri tarinoiden välisiä yhteneväisyyksiä teeman sisällä. Tyypittelyä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93–94) varten tein itselleni kaavion, johon merkitsin jokaisen tarinan erikseen. Sen jälkeen listasin, millaisia kunkin tarinan perhedynamiikan kuvauksen osat olivat.

Esimerkki 1: ”Annan tarinan perhedynamiikka”:

- Ei tunne sidettä perheen aikuisiin
- Pelko
- Äidin puoliso ei isäpuoli tai isähahmo
- Lapsi on oma erillinen yksikkö: ei yhteistä arkea

- Uusi aikuinen on vieras
- Siskon syntymä eristi lisää
- Ei isää (ei koe että on edes biologista isää)
- Uusperhe yllätyksenä

Esimerkki 2: ”Tertun tarinan perhedynamiikka”

- Aikuisilla vanhemman statukset
- Uusi aikuinen = isä
- Vahva tunneside molempiin aikuisiin
- Etävanhempi etäinen, ei mieluinen
- Perheellä yhteinen arki
- Lämpö, perheenjäsenistä välittäminen

Kun olin listannut kaikkien tarinoiden perhekuvaukset, vertailin niitä keskenään. Ryhmittelin tarinoita ja sain aikaiseksi neljä ominaisuuksiltaan yhteneväistä tyyppikertomusta, jotka sisälsivät keskenään samankaltaisia kokemuksia uusperheistä.

Kun vertailin tyyppikertomusten tarinoita keskenään huomasin, etteivät kaikki teemat toistuneet kaikissa tarinoissa. Perhekuvausten esimerkeissä Annan tarinasta oli löytynyt tunnepitoinen kuvaus uusperheen synnystä. Tertun perhekuvauksesta tämä kuitenkin puuttui. Halusin selvittää, mistä tämä johtui ja tarkastelin puuttuvia teemoja. Selitykseksi sain sen, ettei asia ollut kertojalle merkityksellinen eikä tunnepitoista puhetta esiintynyt. Esille nostamassani esimerkissä Terttu oli ollut niin pieni, ettei muistanut uusperheen syntymää. Terttu kommentoikin asiasta tarinassaan vain ohimennen. Kirjasin Tertun perhekuvauksen kohtaan: ”Uusperhe syntynyt, kun Terttu oli pieni. Ei muista.” Katsoin, että ymmärtämisen näkökulmasta on tärkeää etsiä syitä myös siihen, miksi jokin teema on merkityksellinen vain osassa tarinoita.

Tämän jälkeen palasin uudelleen koko aineiston pariin ja tarkastelin jokaisen tarinan kulkua. Tarkastelin etenevätkö tyyppikertomuksen sisältämät tarinat samansuuntaisesti. Yritin kyseenalaistaa sen, että olin löytänyt kokemuksiltaan toisiaan vastaavia tarinoita. Tämä oli hyödyllistä, koska päädyin siirtämään kaksi tarinaa eri tyyppikertomuksiin,

kuin mihin olin ne alun perin sijoittanut. Joidenkin pieneksi pilkottujen aiheiden merkitys muuttui, kun ne luki osana kokonaista tarinaa. Tarinan sävy saattoi olla erilainen kokonaisuutena, kuin miten olin tulkinnut pieneksi pilkotut yksityiskohdat.

Seuraavaksi kirjoitin jokaisesta tyypikertomuksesta kuvauksen. Kirjoitin kronologisia kuvauksia aloittaen siitä, millainen suhde lapsella oli vanhempiinsa ja miten lasta oli valmisteltu uusperheen muodostukseen. Lopetin kuvaukset siihen, miten aikuiset lapset kokivat uusperheensä – jos se oli vielä olemassa – tai pitivätkö he yhteyttä vanhempiensa entisiin puolisoihin, mikäli uusperhe oli jo hajonnut.

Viidennessä (V) vaiheessa kokosin eri tyypikertomuksia kuvaavat seikat taulukkoon. Tässä vaiheessa nimesin tyypikertomukset uusperhemalleiksi. Taulukkoa tehdessäni tarkistin vielä kerran, että uusperhemallien tarinat olivat rakenteellisesti ja sisällöllisesti riittävän samankaltaisia keskenään.

Kuudennessa (VI) vaiheessa siirryin lojaliteettiristiriidan pariin. Luin keräämiäni kohtia, jotka kuvasivat lojaliteettiristiriitaa. Erottelin lapsuudessa ja aikuisuudessa koetut lojaliteettiristiriidat toisistaan. Huomasin, etteivät kaikki tarinat sisältäneet kuvauksia lojaliteettiristiriidoista. Päätin tarkastella aikuisuudessa koettuja lojaliteettiristiriitoja uusperhemallien näkökulmasta. Halusin tietää miten lojaliteettiristiriitakuvaukset jaottuivat. Huomasin, että yksi uusperhemalli jäi kokonaan ilman lojaliteettiristiriitakuvauksia.

Hyväksyin sen, että yksi uusperhemalli jäi ilman lojaliteettiristiriitakuvauksia; ainakin tulos oli yhtenäinen tämän perhemallin osalta. Sen sijaan minua vaivasi se, miksi muut uusperhemallit eivät olleet yhtenäisiä. Palasin tarkastelemaan koko aineistoa (VII). Luin epäyhtenäisten perhemallien tarinoita ja yritin etsiä syitä, miksi lojaliteettiristiriitoja ei esiintynyt kaikissa. Huomasin, että niissä lojaliteettiristiriidan osalta epäyhtenäisten perhemallien tarinoissa, joissa aikuisuuden lojaliteettiristiriitoja ei esiintynyt, uusperhe oli haastattelun hetkellä jo ehtinyt hajota tai toinen alkuperäisen perheen vanhemmista oli menehtynyt.

Ryhmittelin (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110–111) lojaliteettiristiriitakuvaukset samankaltaisten kuvausten ryhmiin (VIII). Sitten kirjoitin lyhyen kuvauksen lapsuuden aikaisesta lojaliteettiristiriidasta sekä erilaisista aikuisuuden lojaliteettiristiriitakuvauksista.

Viimeisenä osiona (IX) käsittelin ne aikuisuudessa näkyvät ilmiöt, joiden koettiin olevan seurausta uusperhelapsuudesta. Ryhmittelin (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110–111)

kuvaukset toisiaan vastaaviin ryhmiin ja vertasin ryhmäjakoja uusperhemalleihin. Itseleni tuli yllätyksenä se, että kaikki tarinat sisälsivät jonkin positiivisen ”seurauksen” uusperhelapsuudesta. Vaikka uusperhekokemus olisi itsessään ollut lapselle rankka ja aikuistunut lapsi arvioi, että olisi toivonut asioiden menneen jotenkin toisin, kaikki pysyivät silti näkemään kokemuksessaan jotain hyvääkin. Tarinoissa kuvatut aikuisuuteen kantavat vaikutukset eivät jakautuneet selkeästi uusperhemallien mukaan.

Päädyin jaottelemaan ryhmitellyt (X) uusperhelapsuuden vaikutusten kuvaukset myönteisesti ja kielteisesti koettuihin vaikutuksiin. Tarkistin jo muodostetut ryhmät ja pidin ryhmäjakoa edelleen riittävänä. Kirjoitin jokaisesta ryhmäjaosta oman kuvauksen.

Esittelen analyysini tulokset seuraavissa luvuissa asettamieni tutkimuskysymysten mukaisesti.

8 Lapsuuden uusperhe aikuisen muistoissa

8.1 Uusperhelapsuus nuorten aikuisten kertomana

Elämänjanoissa merkityksellisiksi asioiksi merkittiin pääasiassa perhemuutokseen liittyviä asioita. Miten uusperhe syntyi, miten se muuttui ja miten se hajosi? Aineistossa kuvattiin, miltä perhe tuntui, mitkä olivat perheenjäsenten väliset suhteet sekä mikä oli lapsen asema ja rooli perheessä. Nämä yhdistämällä rakensin neljä lapsuuden uusperhemallia nuoren aikuisen muistelemana.

Ydinperhemäinen uusperhemalli

– Uusperhelapsuus Niinan, Tertun, Marin ja Eerikan kertomana.

Ydinperhemäisessä uusperhemallissa lapsen ja lähivanhemman välit on kuvattu lämpiminä. Lapsen ja etävanhemman välit puolestaan vaikuttavat etäisiltä ja lapsi on nähnyt etävanhempaansa vain vähän eron jälkeen. Etäisyyttä etävanhemman kanssa selitettiin pitkällä välimatkalla, matkustamisen hankaluudella, vanhempien erityisen riitaisilla väleillä sekä etävanhemman päihdeongelmalla.

Osa haastateltavista oli ollut vielä hyvin pieniä lähivanhemman alkaessa seurustella eron jälkeen. Tällöin ei välttämättä ollut muodostunut selkeitä muistoja siitä, miten vanhemman seurustelukumppani tavattiin ensimmäisen kerran. Mikäli haastateltava oli ollut jo hieman isompi ensimmäisen tapaamisen aikoihin, hän muisti lähivanhemman valmistelleen tapaamista etukäteen. Aineistossa kuvailtiin ensimmäistä tapaamista jännittävänä, mutta mukavana. Lähivanhemman seurustelukumppani oli huomionut lasta, jutellut ja puuhastellut tämän kanssa. Lähivanhemman seurustelukumppanin ensimmäisestä tapaamisesta jäi haastateltavalle miellyttävä lapsuudenmuisto.

Ydinperhemäinen uusperhe alkaa rakentua hitaasti. Muistoissa kuvattiin yhteistä aikaa vanhemman ja tämän seurustelukumppanin kanssa. Yhteisen tekemisen lomassa vanhemman seurustelukumppaniin tutustuttiin ja hänestä tuli osa perheen arkea. Kun vanhempi otti puheeksi yhteiseen kotiin muuttamisen, vanhemman seurustelukumppani koettiin jo läheiseksi eikä ehdotus herättänyt vastustusta. Kaikista perhemuutoksista on puhuttu yhteisesti perheenjäsenten kanssa. Mari muisteli äidin seurustelukumppanin tapaamista lämpimästi:

Äiti oli jo puhunu siitä meille, se oli jo sanonu aikasemmin, et sillón kun me olla isän luona ni se on sen [naurua] prinssin luona jossain, jossain omakotitalossa. Et me oltiin jo ehditty sulatella sitä ja meilt oli kysyttyki, et olisittekte valmiita näkemään. [...] Me muutettiin sinne muistaakseni viikkoa ennen kun ne meni naimisiin. Et ne oli kyl seurustellu siinä jo pari vuotta. Melkein. Aika hitaasti eteni. – Mari

Ydinperhemäisen uusperhemallin lähivanhemmat vaikuttivat kestävän lapsen tunteita ja heidän tunneilmaisuaan. Kun lapsi on ollut iloinen, vihainen tai surullinen, hän on voinut puhua tunteistaan vanhemman kanssa. Vanhempi on jakanut lapsen ilon ja kestänyt hänen surunsa. Aineistosta syntyi vaikutelma lapsuudenkokemuksesta, jossa vanhempi on halunnut kuulla, miltä lapsesta on tuntunut.

Haastateltavien kertomuksissa uusperheen muodostumista seurasi vaihe, jossa perheen jäsenet totuttautuivat toisiinsa ja perheen uusiin rutiineihin. Lähivanhemman seurustelukumppanista tuli muuton myötä perheen uusi aikuinen. Ydinperhemäiset uusperheet viettivät paljon aikaa yhdessä heti alusta alkaen. Aineistossa kuvailtiin yhteisiä ruokahetkiä, peli-iltoja, harrastusmenoja ja lomia. Lapselle on syntynyt kokemus siitä, että uusperheen molemmat aikuiset välittävät yhtälailla kaikista perheen lapsista ja huolehtivat heistä yhdessä. Ydinperhemäiselle uusperheelle tyypillistä oli se, että kaikki uusperheenjäsenet viettivät aikaa toistensa kanssa sukulaisuussuhteista riippumatta. Terttu kuvasi kiinteää ja yhdessä toimivaa uusperhettä:

No iskä [perheen uusi aikuinen] on mut kantanu fudiskentälle ja se on ollu siel kakstoista vuotta joka ikisessä pelissä ja treeneissä ja ollu kentänlaidalla ja kuskannu ja näin. [...] Vanhemmat vietti hirveesti aikaa meidän kanssa, me ollaan aina mökkeilty. [...] Sit meil oli hirveen tarkat ne, et syödään aina yhdessä. [...] Ja sitte perjantait oli semmoset, että me siivottiin koko kämppä yhdessä. – Terttu

Uusperheen molemmat vanhemmat koettiin aktiivisina toimijoina suhteessa lapseen. Perheen aikuiset sopivat yhdessä rutiineista ja säännöistä. Aineiston perusteella vaikuttaa myös siltä, että he tukivat toisiaan vanhemmuudessa eivätkä vähätelleet toisen määräysvaltaa. Haastateltavat muistelivat kyseenalaistaneensa uuden aikuisen auktoriteettia joko uusperheen alkutaipaleella tai tullessaan teini-ikään. Perheen aikuisten johdonmukaisuus siinä, että myös uusi aikuinen saa asettaa sääntöjä, näyttäisi olevan tärkeässä asemassa matkalla kohti vanhemman statusta.

Lapsuudenmuistoissa kuvailtiin selkeitä kokemuksia siitä, että uusi aikuinen oli ollut lämmin ja välittävä heti alusta alkaen. Tämän uusperhemallin tarinoille oli kuitenkin

tyypillistä myös se, että suhdetta uuteen aikuiseen testattiin. Jokaisessa haastattelussa kuvattiin murrosikää ”hankalaksi”, ”vaikeaksi” tai puhuttiin ”murkkumurinoista”. Teini-iän aikana kokeiltiin, miten perheen uusi aikuinen suhtautui kielteisiin tunteisiin. Hyvin tyypillisesti uudelle aikuiselle huudettiin, ettei tämä ole hänen isänsä/ äitinsä eikä saa määrätä häntä. Se ettei uusi aikuinen säikähtänyt nuoren tunnekuohua ja vihan ilmaisuja, oli merkittävää. Aineistossa näitä tilanteita kuvattiin luottamuksen perustana. Kokemus siitä, että uusi aikuinen pysyy perheessä vaikka jokin asia olisi epämiellyttävää, syventää lapsen ja uuden aikuisen välistä luottamusta. Tämä lapsuudenaikainen kokemus kantoi myös aikuisuuteen. Kun syvä luottamus oli saavutettu ja aikaa kului, pystyi lapsi antamaan uudelle aikuiselle vanhemman statuksen. Aineistossa vanhemman statuksen myöntäminen ja kokemus siitä, että itse on saanut uudelta aikuiselta ”oman lapsen”-statuksen, kulkivat rinnakkain. Mari koki, että kiintymys ja sitoutuminen olivat perheen uuden aikuisen kanssa molemmin puoleisia:

[Perheen uusi aikuinen] on osottautunu luotettavaks, se on ollu jo niinku yli kymmenen vuotta mun elämässä. Sille saa suuttuu, se ei ikinä saa raivareita. [...] Se on läsnä, se on kiinnostunu meistä, se jakaa huomiota yhtälailla kaikille lapsille ja pitää meitä ihan selvästi perheenä. Kun mä oon käyny sen työpaikalla, [...] ni se on esitelly mut siellä, etä täs on mun tytär Mari ja silleen, joka niinku kuullostaa hassulta, koska noi sanat on vähän sellasii, mut sopii hyvin mulle, et oon ollu ihan sille ylpee siitä, et se sanoo niin. Ja tiedän, et sille vois aina soittaa, jos ois mitä tahansa ongelmii. Auttaa rempassa ja tanssi vanhojen tansseis mun kaa, häissä tanssi sen morsiamen isän tanssin. – Mari

Ydinperhemäinen uusperhe säilyttää asemansa tunneperheenä myös lapsen aikuistuessaa. Jaetut myönteiset kokemukset, välitetyksi tulemisen tunne sekä perheen lämmin ilmapiiiri tukevat kokemusta siitä, että uusperheen aikuiset tuntuvat luottamuksen arvoisilta ja ”omilta vanhemmilta”. Nuoren aikuisen muuttaessa omaan kotiin, yhteydenpito uusperheen aikuisiin säilyi tiiviinä. Perheen uusi aikuinen ja nuori aikuinen voivat olla luontevasti yhteydessä suoraan toisiinsa. Heidän suhteensa ei ole riippuvainen lähivanhemmasta.

Uusperheen aikuiset ovat itsenäistyneelle nuorelle aikuiselle edelleen tärkeä turvaverkko. Heiltä haetaan neuvoa ja tukea tarvittaessa ja heidän seurastaan nautitaan. Perheenjäsenten väliset suhteet säilyvät kiinteinä itsenäistymisestä huolimatta. Uuden aikuisen ja nuoren aikuisen välinen kiintymyssuhde on vahva ja kiintymys siirtyy sukupolvelta toiselle. Kun nuori aikuinen saa omia lapsia, ovat molemmat uusperheen aikuiset ”oikeita isovanhempia”. Lapsuudessa saatu kokemus siitä, että uusi aikuinen pitää lasta

omanaan kertaantuu, kun nuori aikuinen saa oman lapsen syntymän jälkeen kokemuksen siitä, että uusi aikuinen pitää syntynyttä lasta omana lapsenlapsenaan.

Must tuntuu, et [perheen uusi aikuinen] on enemmän innoissaan [haastateltavan lapsesta], kun meidän äiti. [...] Pienen lapsen kanssa menee siellä, konttaa pitkin lattioita ja muuta, et kyllä se tuntuu siltä, et se on sille ihan lapsenlapsi. – Eerika

Etävanhemman emotionaalinen etäisyys lapsuudessa kuului edelleen haastatteluhetkellä kerrotuissa tarinoissa. Vaikka etävanhemman ja nuoren aikuisen välillä oli yhteydenpitoa, etävanhempaa ei koettu yhtä tärkeäksi kuin uusperheen uutta aikuista. Vaikuttaisi siltä, että kerran menetettyä luottamusta on vaikea saavuttaa uudelleen ja kipeät tunteet siirtyvät lapsuudesta aikuisuuteen. Tämä näkyi myös siinä, miten nuoret aikuiset saattoivat kieltäytyä antamasta omia lapsiaan etävanhempansa hoitoon tai säännöstelivät lastensa ja oman etävanhempansa tapaamisia.

Ydinperhemäinen uusperhe ei kuitenkaan ole turvassa muutoksilta. Perhe saattaa hajota, vaikka lapsesta olisi tuntunut, että kaikki on hyvin. Uusperheen hajoaminen on lapselle jo toisen perheen menetys. Niinan lapsuuden uusperhe päättyi eroon. Eron jälkeen Niina muutti isäpuolensa kanssa pois äidin kodista, koska oli hyvin katkera äidilleen siitä, että tämä oli jälleen hajottanut perheen. Ajan saatossa Niina menetti yhteyden isäpuoleensa ja tämä oli hänelle hyvin kipeä asia vielä haastattelun aikana. Niina kertoi kokevansa, että on menettänyt ainoan isähahmonsa kun uusperhe hajosi ja sen jälkimainingeissa yhteydenpito isäpuoleen heikkeni.

Kai mä vähän äitiäni syytän, mut et tota, et hänen mieltymystensä mukaan, jos nyt tälleen karrikoiden ajattelee, niin se on ensin pilannu mun ja [siskon] elämän täällä [ensimmäinen avioero]. Sit se on pilannu meidän elämän uudestaan täällä [toinen avioero] ja lisäksi vielä [velipuolen] elämän. Ja sit se vielä täällä, jos tosta nyt vielä ero tulee, niin sit se on, niinku vähintään neljän lapsen tai siis kaikkien lastensa elämän lyöny mäsäksi. [...] Must on epäreilua, et yhdellä ihmisellä on niin paljon valtaa. Se on väärin. – Niina

Nuoruudessa koetun uusperheen hajoaminen vaikutti Niinaan voimakkaasti vielä aikuisuudessa. Niina kuvasi haastattelussa masennusta ja juurettomuuden tunnetta. Hän arvioi myös, että hänellä on tapahtuneesta johtuen voimakas tarve varmistaa omien lastensa kasvuolosuhteiden pysyvyys.

Hyväksyvä uusperhemalli

–Uusperhelapsuus Ninnin, Laurin ja Leenan kertomana.

Hyväksyvän uusperhemallin tarinoille oli tyypillistä, että lapsi on eron jälkeen kokenut lähivanhempansa läheisenä, mutta suhde etävanhempaan oli kaksijakoinen. Yhtäältä etävanhempi koettiin tärkeäksi ja hänen kanssaan haluttiin viettää aikaa. Toisaalta etävanhemmassa oli piirteitä, joita lapsen oli vaikea hyväksyä ja sulauttaa osaksi mielikuvaansa etävanhemmastaan. Usein lapsi oli saanut tietää eron yhteydessä tai sen jälkeen etävanhemman päihteidenkäytöstä, uskottomuudesta tai väkivallasta. Tätä kuvaa hyvin aineiston sisältämät pohdinnat siitä, tulisiko lähi- ja etävanhempien välien vaikuttaa nuoren aikuisen ja etävanhemman väleihin, vai ei.

Emmä oikein tiää, siin on semmosia lojaliteettikysymyksiä ja mä en oikein tiedä. Tää näiden tyttöjen äiti ja mun isä tapas ilmeisesti jo ennen mun vanhempien avioeroa. [...] Et sit kun mä oon omasta puolestani säilyttäny niitä välejä, niin se on vähän semmonen [...], et älä sano tai älä kerro. – Leena

Hyväksyvällä ja ydinperhemäisellä uusperhemallilla on samankaltaiset lähtökohdat.

Lapsi on uusperhettä perustettaessa vielä melko nuori ja hän muistaa vain muutamia tilanteita lähivanhemman uuden seurustelukumppanin tapaamisesta tai hän ei muista sitä lainkaan. Aikuisuuteen on kuitenkin säilynyt mielikuva siitä, ettei uuden aikuisen tapaaminen olisi tullut yllätyksenä, vaan lasta on siihen valmisteltu. Aineistossa kuvattiin vanhemman seurustelukumppanin tuntuneen alkuun hieman oudolta, mutta ajan kanssa lapsi ja uusi aikuinen oppivat tulemaan hyvin toimeen keskenään. Tarinoissa kuvaillaan uusperheen alkuvaiheen ikävää etävanhempaa kohtaan. Ikävästä huolimatta uusperheen muodostumisvaiheesta on jäänyt hyviä muistoja, kuten Leenalle kun hän tapasi äidin seurustelukumppanin ensimmäistä kertaa:

Mä muistan sen [uuden aikuisen ensimmäisen tapaamisen] aika hyvin. Me asuttiin äidin kanssa siinä omakotitalossa sen eron jälkeen ja mun isäpuoli tuli sinne autolla, sil oli semmonen maastoauto, se ajo siihen pihaan ja me kurkittiin siskojen kanssa ikkunoista ja se nous autosta, ni meille tuli Tarzan kylään! Ja sitten tää meidän Tarzan tulee sisälle ja antaa meille jäätelöä. [...] En sit muista oikeen sen enempää siitä. Se on semmonen aika jäykkä tai semmonen nykyäänki vähän vähäsananen, mut sit kun sen oppii tuntemaan, niin se on tosi huumorintajuinen ja mukava, et edelleenkin tuun toimeen sen kanssa ihan todella hyvin. – Leena

Aineistossa kuvattiin lapsuuden kokemuksia perheen uudesta aikuisesta myönteisesti.

Hyväksyvän uusperhemallin tarinoille oli yhteistä kuulluksi ja välitetyksi tulemisen

kokemukset. Nämä tunteet kantavat muistoissa aikuisuuteen saakka ja nuori aikuinen kokee itsensä edelleen turvalliseksi ja tärkeäksi uusperheessä.

Uusperheen uusi aikuinen ei vaikuta lapsen näkökulmasta yhtä tärkeältä aikuiselta kuin omat vanhemmat. Uusi aikuinen koettiin turvalliseksi ja mukavaksi, jopa isä- tai äiti-hahmoksi, mutta ei aivan vanhemmaksi. Lapsuuden kokemuksen mukaan lähivanhempi vastasi enemmän uusperheen sääntöjen laatimisesta ja lapsen asioiden hoitamisesta kuin perheen uusi aikuinen.

Hyväksyvän uusperheen lapsen vaikuttaisivat vertailleen uutta perhettään mielikuvaan siitä, millainen perheen pitäisi olla. Koska uusperhe ei aivan vastannut tätä ajatusta, lapsi ei aina tiennyt, mitä ajattelisi perheestään. Yhtäältä lapsi koki olonsa hyväksi uudessa perheessään, toisaalta hän mietti, pitäisikö hänen olla vielä läheisempi perheen uuden aikuisen kanssa. Tarinoiden perusteella lapsuuden kokemukset sisälsivät hetkeitäisiä ulkopuolisuuden tunteita tai hetkiä, jolloin lapsi on pohtinut erilaista suhtautumistaan vanhempiensa ja uuden aikuisen välillä. Lauri kertoi saaneensa uusperheen myötä ”vähän kuin kaksi isää”, mutta jokin jäi kuitenkin puuttumaan suhteessa perheen uuteen aikuiseen:

Et meil oli tämmönen, me oltiin aika kiinnostuneita samoista asioista ja harrastettiin molemmat filosofiaa ja hänen vaikutuksellaan oli ehkä siihen suuri merkitys, meil oli pitkiä maratonkeskusteluja ja näin, et isäpuoli on vaikuttanu hirveesti mun suuntautumiseen jatkossa. [...] Kyl mä koin, et meil oli läheiset välit. [...] Toki meil ei ollu ihan yhtä läheinen suhde kuin oman isän kanssa. Se oli jotenkin eri tasolla kuitenkin. Et isä oli enemmän niinku tunnetasolla mukana, oli [perheen uusi aikuinenkin], mut hän oli ehkä kuitenkin, niinku sosiaalisesti hiukan etäisempi hahmo kun isä, niinku ylipäättäänkin – Lauri

Lapsuuden arki koettiin hyvin tavalliseksi. Uusperheen jäsenet viettivät paljon aikaa yhdessä niin arkena kuin lomallakin. Haastateltavat eivät muistaneet ajatelleensa, että hänen ja hänen kavereidensa perheiden välillä olisi ollut mitään merkittävää eroa. Perhetilannetta ei ole koskaan tarvinnut selitellä. Lapsuus koettiin hyväksi.

Haastateltavat kuvasivat, että itsenäistymisen jälkeen heillä oli edelleen ystävälliset välit perheen uuteen aikuiseen. Ystävällisistä väleistä huolimatta suhde lähivanhempaan koettiin kuitenkin vahvemmaksi kuin suhde uuteen aikuiseen. Vaikuttaisi siltä, että nuoren aikuisen ja uuden aikuisen väleihin jäi kokemus etäisyydestä – tai siitä ettei läheisyys ollut aivan tarpeeksi voimakasta – vaikka molemmat tunsivat lämpöä toisiaan kohtaan.

Etäisyyden kokemus tulee voimakkaimmin esiin kuvauksissa, joissa puhutaan omista lapsista:

No siinä sen huomasi, silloin kun lapsi syntyi, niin ei hän kyllä mitenkään, siis en muista kuinka vanha lapsi oli kun hän otti sen ekaa kertaa syliinsä, mutta siis kuitenkin monia kuukausia vanha. Ja äiti on taas koko ajan, siis tietysti jo sairaalasta lähtien ollu hirveen paljon molempien lasten kanssa. Mut et jotenki tuntu, et mä en halunnu isälle [perheen uusi aikuinen] tyrkyttää vauvaa syliin, jos hän ei itse halua ottaa, et ei se nyt hänen lapsenlapsensa sitten ole, mut on hän sillä tavalla selkeesti tosi ilonen ollu. – Ninni

Perheen uusi aikuinen on ollut tärkeä hahmo lapsuudessa ja nuori aikuinen on edelleen itsenäistymisensä jälkeen mielellään hänen kanssaan tekemisissä. Suhde uuteen aikuiseen nojaa kuitenkin lähivanhempaan. Niissä tarinoissa, joissa lapsuuden uusperhe oli eronnut, yhteydenpito uuteen aikuiseen oli hiipunut. Yhteydenpidon vähenemisen syynä ei mainittu kielteisiä tunteita. Hyväksyvän uusperhemallin perheissä nuorten aikuisten suhde uuteen aikuiseen ei ollut niin vahva, että se olisi yksinään nostanut uuden aikuisen nuoren aikuisen lähiverkoston.

Lapsen hylkimä uusperhemalli

– Uusperhelapsuus Auran, Venlan, Markun ja Katin kertomana

Lapsen hylkimän uusperhemallin tarinoissa kuvattiin enemmän etävanhemman kaipuuta kuin muissa uusperhemalleissa. Etävanhemman kanssa vietetty aika koettiin riittämättömäksi tai etävanhempi koettiin tunnetasolla saavuttamattomaksi. Lapsen hylkimälle uusperhemallille on tyypillistä kokemus siitä, että etävanhempi on ainakin osittain menetetty erossa.

Lähivanhemman seurustelu uuden aikuisen kanssa koettiin yllättävänä. Nuoret aikuiset kokivat, ettei heille oltu lapsuudessa kerrottu lähivanhemman seurustelusta eikä heitä valmisteltu seurustelukumppanin tapaamiseen. Kuvaukset lähivanhemman seurustelukumppanin tapaamisista kertoivat epämiellyttävästä yllätyksestä. Uusi aikuinen saatettiin tavata vahingossa perheen kotona nukkumaanmenon jälkeen tai lähivanhempi käyttäytyi esimerkiksi juhliessa tavallista tuttavuutta läheisemmin lapselle tuntemattoman aikuisen kanssa. Lasta ja seurustelukumppania ei välttämättä esitelty toisilleen ensi tapaamisella.

Aineiston perusteella lapsuudessa koettiin petetyksi ja uhatuksi tulemisen tunteita, kun lähivanhempi ei kertonut lapselle totuutta tai hän vältteli aihetta. Lapsen hylkimän uus-

perhemallin tarinoille oli tyypillistä, että lapsuudessa koettiin, ettei lähivanhempi halua kuulla lapsen mielipidettä seurustelustaan tai lapsi ei tule ymmärretyksi. Nämä kokemukset säilyivät aikuisuuteen saakka voimakkaina. Kati koki äidin uuden seurustelukumppanin tapaamisen epämiellyttävänä yllätyksenä ja tunsu myöhemmin tulleen pe-tetyksi, kun uusi aikuinen jäi kuvioihin äidin lupauksista huolimatta:

Mä heräsin sit yöllä ja mul oli nälkä ja menin keittiöön, et äiti nälkä. Ja yhtäkkiä siel on niinku joku mies meillä ja mä oon ihan kauhuissani et mikä toi on, mistä se on meille tullu? Mä en saanu sanaa suustani, seisoin ja tuijotin ja sit äiti esit-teli et täs on [nimi] ja täs on sitte tytär ja sit et ok, joo. [...] Äkkiä leipä naamaan ja nukkumaan, herran jumala tätä ei koskaan tapahtunukkaan [naurua]. Ja sit mä en sit muista sanoko äiti sen just sinä iltana silloin kun mä heräsin vai sanoko se sen sit myöhemmin, mut se sano et, että älä pelkää, ei me naimisiin mennä. Tai ei me olla naimisiin menossa. Ja mä siihen lauseeseen takerruin sit monta kertaa myöhemmin. Että eihän teidän pitäny, mitäs tää tämmönen oli? – Kati

Uusperheen muodostuminen koetaan liian nopeaksi eikä muuttunut perhetilanne tunnu luontevalta. Aineistossa nuoret aikuiset arvioivat perheen uuden aikuisen olleen epä-varma omasta roolistaan perheessä. Jos uudella aikuisella oli omia lapsia, hän pyrki kiinnittämään näihin enemmän huomiota kuin puolisonsa lapsiin. Uusi aikuinen koettiin vain vanhemman puolisoiksi, jolle ei haluttu antaa vanhemman statusta. Uusi aikuinen oli parhaimmillaan siedetty vieras, pahimmillaan erittäin epätoivottu vieras.

Lapsen hylkimälle uusperhemallille oli tyypillistä se, että nuoret aikuiset olivat lapsuu-
dessaan kokeneet olevansa perheen aikuisten välissä. Haastateltavat muistelivat, että perheen riidat olivat heidän vikaansa eikä aikuisten välinen suhde toiminut parhaalla mahdollisella tavalla heidän vuokseen. Uusi aikuinen saatettiin kokea epävarmaksi tai oma käyttäytyminen arvioitiin hankalaksi. Nuoret aikuiset arvioivat olleensa tavalla tai toisella uhka uudelle aikuiselle, niin kuin Aura muisteli:

Mä luulen, et [perheen uusi aikuinen] oli hirveen epävarma tietyllä tavalla, tie-
tenki, ku se oli silloin hirmu nuori ja mulla oli iso rooli siinä perheessä [...] Mä
olin sen koko homman ytimessä tietenki sillain ainoona lapsena ja sitte vielä ton
eron jäljiltä, ni sen mun rooli korostu varmaan aika voimakkaasti. Ni mä luulen,
et [hän] koki sen aika uhkaavana tai silleen, et se oli niinku hirveen epävarma.
[...] Et oon ollu aina vähän välissä ja keskellä. – Aura

Uusperheen arkea kuvattiin käytännön asioiden suorittamiseksi. Vaikka perhe jakoi yh-
teisen kodin, lapsuudessa ei koettu yhdessäoloa. Perhettä kuvattiin kahdeksi erilliseksi
yksiköksi: ”me” ja ”ne” tai ”se”. Aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että uusperheen

aikuiset olivat päättäneet pitää käytännön asiat erillään. Omaisuudesta pidettiin tarkasti kirjaa: omaisuus oli yksilön – ei perheen. Uudet perheenjäsenet tuntuvat vierailta, jotka tunkeutuvat omalle reviirille.

Erillisyyks näkyi lapsuuden muistoissa myös siinä, miten aikuiset suhtautuivat lapsiinsa. Lasten asioita hoiti vain oma vanhempi ja vain oma vanhempi osallistui esimerkiksi harrastuksiin. Koska perheellä ei ollut yhteistä aikaa tai tekemistä, uusien perheenjäsenten kanssa ei lähennytty ja heidän tapansa koettiin ärsyttävinä ja erilaisina. Nuoret aikuiset muistelivat haaveilleensa uusperheen hajoamisesta.

Must tuntuu, et kaikki semmoset isot päätökset tehtiin erikseen silleen, et äiti teki mun ja [siskon] asioissa päätökset ja [perheen uusi aikuinen] teki [uusveljen]. Et se oli jotenki, sen takia se on säilyny mulla päässä, et me ollaan eri yksiköitä, vaikkakin niinku perheenä. Ja se, et aina kun ollaan [perheen uuden aikuisen] mökillä oltu, ni se on jotenkin sanomattoman selvää, et se on [hänen] paikka eikä niinku meidän. – Venla

Se oli ihan ku me tungeteltais toisten tiloihin. – Markku

Haastattelun hetkellä näistä perheistä kaksi oli hajonnut. Jos uusperhe oli lapsen aikuisuudessa edelleen olemassa, nuorilla aikuisilla oli asialliset välit perheen uuteen aikuiseseen. Perheen uutta aikuista ei kuitenkaan edelleenkään koettu merkitykselliseksi ihmiseksi eikä häneen pidetty yhteyttä muuten kuin vanhemman kautta. Hajonneiden uusperheiden aikuiset lapset eivät halunneet pitää yhteyttä vanhemman entiseen puolisoon.

Omien lasten syntymän jälkeen lapsuuden uusperheen roolit nousivat uudelleen ajankohtaisiksi:

Nyt vast sielt on ruvennu tuleen, et hän [perheen uusi aikuinen] ois halunnu meihin enemmän yhteyttä, ainakin nyt näiden meidän lasten kautta hän kokee, et hänet on syrjäytetty. Mut tona aikana siel ei ollu mun mielestä mitään sellasta yrittämistä. Kummaltakaan suunnalta. – Venla

Nuoret aikuiset eivät kuitenkaan halunneet syventää suhdettaan uusperheen uuteen aikuiseseen. Mahdolliset uuden aikuisen esittämät toiveet välien lähentymisestä koettiin hämmentäviksi, epäaidoiksi ja teennäisiksi. Nuoret aikuiset, jotka olivat tällaisen toiveen uudelta aikuiselta saaneet, kuvasivat epämiellyttäviä ja jopa katkeria tunteita. Uusperhe ei ollut lapsen valinta lapsuudessa eikä se ollut nuoren aikuisen valinta aikuisuudessa. Itsenäistymisen myötä nuori aikuinen valitsi olla tekemisissä enemmän omien vanhempiensa kanssa ja uuden aikuisen kanssa vain silloin, kuin tilaisuus sitä vaati.

Lasta hylkivä uusperhemalli

–Uusperhelapsuus Miran, Niken, Reetan ja Annan kertomana.

Lasta hylkivän uusperhemallin tarinoissa nuoret aikuiset kuvasivat uusperheen muodostumista erittäin yllättäväksi. Kyseessä ei vaikuttaisi olevan vain kokemus siitä, ettei nuori aikuinen muista lähivanhemman valmistelleen häntä lapsena, vaan lapsuuden muistoista löytyi vahvoja yllätyksen ja jopa järkytyksen kokemuksia. Lapsuudesta on siirtynyt aikuisuuteen selkeä kokemus siitä, ettei lähivanhempi ole valmistellut lasta missään perhemuutoksen vaiheessa.

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että odottamattomien yllätysten jälkeen tulevaisuuden ennakoiminen ja asioihin vaikuttaminen koettiin vaikeaksi tai mahdottomaksi. Lasta hylkivälle uusperheelle oli tyypillistä se, ettei muutoksiin sopeutumiseen jäänyt aikaa ja mullistuksista joutui selviämään ilman perheen tukea. Tämä synnytti lapsuuden kokemuksen siitä, ettei haastateltavia oltu kuunneltu tai ymmärretty kotonaan, tarpeet jäivät huomiotta eikä tunteille ollut tilaa. Elämän ennakoimattomuus koettiin pelottavana. Mira muisteli järkyttyneensä, kun kuuli yllättäen perheen muuttavan äidin seurustelukumppanin luo:

Mulle ei esimerkiksi sanottu, et me muutetaan sinne [uuden aikuisen luo], vaan se kävi silleen, et hän oli remontoimassa sitä asuntoa ja mä olin siellä auttamassa [...] Ja sit se vaan sano, et täst tulee muuten sun huone. Ja se oli niinku siinä tää keskustelu. Mun mielestä ois voinu kysyä. Et ei ois tarvinnu, et jos kaheksanvuotias sanoo, et en mä haluu muuttaa, et ei sit muuteta, mut et ois voinu hoitaa tän asian jollakin toisella tavalla, kun et vaan muutetaan sinne. – Mira

Lasta hylkivälle uusperheelle oli tyypillistä se, että lähivanhempi koettiin tavalla tai toisella etäiseksi. Lähivanhempi saattoi tehdä paljon töitä, olla tunnetasolla etäinen tai hän saattoi asettaa uuden parisuhteen lapsen edelle. Tästä syntyi kokemus, ettei lapsesta välitetty eikä hän saanut kaipaamaansa huomiota lähivanhemmaltaan. Perheen uusi aikuinen koettiin tiukkana, pelottavana ja etäisenä.

Haastateltavat jakoivat kokemuksen siitä, ettei heillä ollut lapsuuden uusperheessä yhtään aikuista, johon he olisivat voineet tukeutua. Myös etäivanhempi on etäinen eikä häneen voi tukeutua. Haastateltavat eivät kokeneet tulleen kohdatuksi kotonaan eikä kukaan huomannut heidän ahdinkoaan. Koti koettiin turvattomaksi ja ahdistavaksi paikaksi. Haastatteluissa kuvailtiin uuden aikuisen taholta kohdattua uhan tuntua sekä fyysisistä väkivaltaa. Myös perheen vanhempien seksuaalielämä saattoi olla kotona hyvin esillä.

Et kyl sil [perheen uusi aikuinen] on jonkun näkönen ahdistus ilmeisesti siitä, et mä en oo oma ja se ei osannu hyväksyä mua sekaan, mut se ei osannu puhuukaan siit kellekään enkä mäkään uskaltanu kertoa, et siel tapahtu kaikkee kivaa. Et pari-kolme kertaa viikossahan se oli sitä, että tuli turpaan. [...] Faijahan ei tiennyt näistä jutuista mitään, et mun faija on ollut vähän semmonen häilyvä isähahmo siellä verhon takana, et se on käynyt kauheesti töissä. – Nikke

Mä oon sanonut sen, et äiti on huoltaja. Ja se on siis edelleen, et mulla ei oo äitiä, mulla on huoltaja. [...] Isää mulla ei varsinkaan ole. Eikä me äidinkään kanssa puhuta kuin äiti ja tytär, me puhutaan niinku huoltaja ja huollettava. Et ei mulla oo sillä lailla koskaan, en mä oo leikkinyt kotia tai perhettä pienenä. – Mira

Tämän uusperhemallin perheenjäsenet eivät viettäneet yhteistä aikaa eikä lapsuudessa syntynyt kokemusta perheestä. Erillisyyden ja yksinäisyyden tunteet kotona olivat yleisiä. Lasta hylkivä uusperhe ei kohdellut jäseniään tasa-arvoisesti ja yhdenmukaisesti, vaan molemmat vanhemmat vaikuttivat suosivan aikuisten yhteisiä lapsia tai uuden aikuisen lapsia. Aineistossa kuvattiin, kuinka vain uussisarukset ja sisaruspuolet saivat perheen aikuisilta huomiota, heidän harrastuksiaan tuettiin ja he pääsivät vanhempien kanssa lomille.

Nuoret aikuiset kokivat, että heidät jätettiin uusperheen ulkopuolelle ja heiltä vaadittiin enemmän esimerkiksi kotitöiden tekemistä kuin perheen muilta lapsilta. Aineiston perusteella nuoret aikuiset olivat kokeneet lapsuudessaan, ettei perheen uusi aikuinen hyväksynyt heitä ja he saattoivat pelätä perheen uutta aikuista. Pelon ja hylätyksi tulemisen tunteet johtivat eristäytymiseen muusta perheestä. Anna kertoi jääneensä siskonsa kanssa hyvin konkreettisesti muun perheen ulkopuolelle:

Erityisesti sen jälkeen kun hän sai sen oman lapsen, niin kyllä me ollaan siskon kanssa oltu enemmän kahdestaan. Meillä oli ruokailuajankin silleen, et he söi ensin kolmistaan [äiti, äidin puoliso ja heidän lapsensa] ja sit kun he lähti keittiöstä, niin me menttiin sitten siskon kanssa syömään. [...] Et ei olla samas huonees, et sitä aina vähän silleen hiiviskeli sinne olohuoneen ovelle ja kurkkas, et ketä siel on. Ja jos se [perheen uusi aikuinen] oli siel, ni sit meni tekeen jotain muuta. [...] Välillä kun tuli koulusta ja [perheen uusi aikuinen] oli tietokoneen kanssa keittiössä, ni ärsytti, ku ei päässy syömään, ku se oli keittiössä, mut ei voinu mennä. – Anna

Uusperheaika koettiin turvattomaksi ja lapsuudessa haettiin tukea ja lohtua muualta kuin uusperheen aikuisilta. Biologiset sisarukset, isovanhemmat sekä muut sukulaiset ja luotettavat ihmiset olivat tärkeitä. Lisäksi koulu, harrastukset ja haavemaailma auttoivat

selviytymään vaikealta tuntuvassa perhetilanteessa. Voimavaroista huolimatta perheestä syrjäytyminen koettiin kohtuuttoman vaikeana.

Kaikki haastateltavat, jotka olivat eläneet lapsuuttaan lasta hylkivässä uusperheessä, kuvailivat masennuskausia tai itsetuhoisia ajatuksia. Masennuskausia ja itsetuhoisia ajatuksia esiintyi vaihdellen sekä lapsuudessa että aikuisuudessa. Kolme neljästä oli turvautunut terapiaan.

Et meil oli itse asiassa molemmilla [siskot] vähän masennusta silloin. [...] Se oli jännä, et me ei sillo kommunikoitu toistemme kaa, et tää mun siskohan oli visiin jossain vaiheessa yrittäny itsarii tai oli tälläsiä ajatuksia tosi paljon ja mulla omalla tahollani taas vähän kans sellasia synkkiä ajatuksia, et silloin jotenki tuntu, ettei oo ketään. – Anna

Nuori aikuinen ei vielä itsenäistyttyäänkään oppinut täysin luottamaan perheen uuteen aikuiseen. Niissä tapauksissa, joissa lapsuuden uusperhe oli hajonnut haastatteluhetkellä, nuori aikuinen oli katkaissut kaiken yhteydenpidon vanhempansa entiseen puolisoon. Yksi haastateltavista oli onnistunut luomaan lämpimämmän suhteen lähivanhempaansa uusperheen erottua. Jos uusperhe säilyi, säilyi myös nuoren aikuisen epäluuloinen ja varauksellinen suhtautuminen perheen aikuisiin. Nuoret aikuiset yrittivät käyttäytyä asiallisesti perheen yhteisissä tapaamisissa, mutta kokivat olonsa edelleen turvattomiksi.

Kun mä oon käyny täällä myöhemmin ja nähny [perheen uutta aikuista], niin se on menny ihan sopuisasti. Et mä oon aino meidän perheen lapsista, jolle [hän] on esimerkiks ostanu joululahjoja. [...] Yks jouluku tääl oli kyl välissä, kun me olttiin mä ja mun veli ja mun veljen poika siellä ja se heitti meiat kaikki sieltä pihalle joulupäivänä. Et se ei ollu kauheen sillä tavalla mukavaa. – Reetta

No mua siis hirveesti pelottaa vieläkin esim. syödä hänen kanssaan esim. viime jouluna syötiin yhdessä niinku se jouluateria, mut siin on hirveen jännittyny se tila, sydän hakkaa ja pelottaa koko ajan. – Anna

Pelko tai muut epämiellyttävät tunteet perheen uutta aikuista kohtaan vaikuttivat nuoren aikuisen ja hänen lähivanhempansa suhteeseen. Lapsuuden kodissa ei ollut miellyttävää vierailla, jos uusi aikuinen oli läsnä – tosiasiallisesti tai muistoissa. Lapsuuden aikaiset kokemukset lasta hylkivässä uusperheessä jättivät jälkensä nuoriin aikuisiin. Kaikki olivat kuitenkin onnistuneet kääntämään tapahtuneen selviytymistarinaksi. Selviytymisestä ja voimaantumisen tunteista huolimatta nuoret aikuiset kuvasivat lapsuuden muistojen nostavan edelleen surun pintaan.

8.2 Uusperhekokemuksille annetut merkitykset

Lojaliteettiristiriita

Lapsen kokemaa lojaliteettiristiriitaa on käsitelty paljon avioeroihin liittyvässä kirjallisuudessa sekä aiemmassa uusperhetutkimuksessa. Lapsi lähtökohtaisesti välittää molemmista vanhemmistaan ja haluaa olla molemmille uskollinen – lojaali (mm. Karttunen 2010, 96-99; Freisthler, Svare & Harrison-Jay 2003, 94-95).

Monissa tutkielmani tarinoissa kuvattiin vaikeuksia, jotka syntyvät perheen aikuisten kohdistaessa odotuksia lapsen kiintymyssuhteisiin ja niiden kehittymiseen. Yksikään haastateltavistani ei osannut nimetä lojaliteettiristiriitaa elämälleen merkitykselliseksi asiaksi. Tulkintani mukaan lojaliteettiristiriidat eivät ole muodoltaan selkeitä tapahtumia tai asioita; ne kehittyvät hiljalleen, muuttavat muotoaan ja näkyvät eri tavoin eri elämäntilanteissa. Lojaliteettiristiriidat näkyivät elämänkaavioissa usein muina tapahtumina, joiden yhteydessä ne nousivat esille. Esimerkiksi nuoren aikuisen häät nostivat läheisissä paljon tunteita, joita nuori aikuinen yritti parhaansa mukaan hallita ja hillitä.

Aikuisen voi olla vaikea hyväksyä lapsen kiintymystä ihmiseen, johon itse suhtautuu kielteisesti. Uusperheissä lapsi saattaa joutua tahtomattaan muidenkin kuin omien vanhempiensa tunteiden ristituleen. Lapsi haluaa suojella aikuisten tunteita eikä halua asettua kummankaan puolelle, mutta kokee silti painetta, kuviteltua tai todellista. Niina muisteli äidin painostaneen lopettamaan yhteydenpidon etä-isään:

Mut et silleen, et varmaan tästä isäkin ois halunnu pitää enemmän yhteyttä, mut sit me laitettiin... Äiti pelas sen varmasti niin, et se oli muka sitten me joka laitettiin stoppi sille, vaikka se oli oikeesti henkinen paine sitten äitin puolelta, et se ei oo hyväksyttävää, että isän kanssa ollaan tekemisissä. – Niina

Erityisesti uusperheen lapsen aikuisuuteen sijoittuvien lojaliteettiristiriitatarinoiden esiintymiseen aineistossa vaikutti se, mikä uusperheen ja etäperheen tilanne oli lapsen aikuistuttua sekä kuinka toimivaksi uusperhe koettiin. Lojaliteettiristiriitoja ei aikuisuudessa esiintynyt, jos uusperhe oli jo hajonnut, toinen alkuperäisen perheen vanhemmista oli menehtynyt tai jos lapsi oli kokenut eristäytyneisyyttä lapsuuden uusperheessään.

Aineistossa kuvattiin, kuinka nuoren aikuisen vanhemmat ja muu suku saattoivat kyseenalaistaa sen, miksi nuori aikuinen tapaa muita kuin alkuperäisen perheensä jäseniä, vaikkei heitä olisi enää pakko tavata. Vaikuttaisi siltä, että vanhempien olisi helpompi

sietää esimerkiksi lapsen ja etävanhemman puolison välistä suhdetta kuin nuoren aikuisen ja etävanhemman entisen puolison suhdetta. Lapsuudessa lapsella ei ole vaihtoehtoja, vaan hän joutuu toteuttamaan vanhempien välistä tapaamissopimusta ja tulee usein samalla tavanneeksi myös etävanhemman uutta puolisoa. Nuoren aikuisen ja nykyisen tai entisen uusperheenjäsenen suhde saattaa herättää vanhemmassa epävarmuutta, sillä suhde perustuukin tunnesiteeseen pakon tai velvollisuuden sijasta.

Ja mä oon edelleen näiden uussiskojen äidin kanssa jonkin verran tekemisissä, et jos se on siellä kun mä oon menossa mun siskolle vaikka ni kyllä mä sen kanssa jutteleen ja kysyn mitä sille kuuluu. Mut sekin on vähän semmonen aihe mistä ei sais, tai vähän semmosia sanattomia sopimuksia, et älä puhu tästä muille, esimerkiksi vanhemmille. Kellekkään vanhemmista ei oikein saa sanoo, et on tekemisissä tän ihmisen kanssa. Et se on vähän semmonen kielletty asia. Mut mun mielestä se on mun siskojen äiti ja mun siskoissa on niiden äitiä. Musta on mukavaa, et mä tunnen sen ihmisen ja musta ois outoa, jos mä en tuntis sitä ihmistä. – Leena

Ja nyt sit viime vuosina on tullu sellasta esiin, että käydäänks me enemmän meidän isän kun äidin luona ja kun me uskoudutaan [isän puolisolle], niin se häiritsee meidän äitiä ja se tuntuu siitä pahalta. [...] Must tuntuu, et ehkä enemmän nyt kun sillon, koska sillon se jotenkin ties, et me ei [isän puolisosta] pidetä. Me oltiin, ehkä me oltiin liittolaisii siin sitte. – Venla

Erityisesti silloin, kun uusperhe oli muodostunut kiinteäksi, nuori aikuinen joutui tasapainoilemaan uusperheen aikuisten ja etävanhemman odotusten kanssa. Lojaliteettiriidat näkyivät arjessa, mutta erityisesti erilaisten juhlien yhteydessä. Valmistujaiset, häät ja kastejuhlalat saivat varjon ylleen, kun nuori aikuinen luovi läheistensä tunteiden seassa. Aineistossa kuvattiin paitsi vanhempien ja uusien aikuisten tunnereaktioita, myös muiden sukulaisten voimakkaita purkauksia. Nuoret aikuiset joutuivat pohtimaan, onko helpompaa kutsua kaikki läheiset paikalle ja sietää juhlan kireä ilmapiiri vai jättää joku kutsumatta ja sietää heidän pettymyksensä.

Aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että nuori aikuinen vastaa jatkuvaan verkoston paineeseen kehittämällä toimintaansa niin, ettei loukkaisi kenenkään tunteita. Osapuolten kanssa keskustelu koettiin mahdottomaksi. Tämä vaikutti johtavan tilanteeseen, jossa nuori aikuinen joutui arjessaan luovimaan, keksimään tekosyitä, salailemaan ja valehtelemaan. Tilanteet koettiin raskaiksi ja ahdistaviksi. Terttu kuvaili tarvettaan suojella läheistensä tunteita salailemalla:

Et ku just kokee aina satunnaisesti et joutuu salaamaan tai siis niinku jättää kertomatta. [...] Tai just se, et mä joudun niinku petaan sen, et älkää tulko meille, koska niil [uusperheellä] on tapana justiin, et ne vaan pölähtää ja niinku mun mielestä se on ihan ok, mut sit just se et mä joudun varmistaan, et he eivät nyt vaan tule sitte [kun biologinen isä on käymässä]. Mä en voi kuvitella mitään hirveempää tilannetta faijalle [uusi aikuinen], et ku se tulis ja yhtäkkiä tääl oiski niinku [biologinen isä]. Ni varmaan hän ottais sen eniten, et miks hänelle ei ole kerrottu asiasta, ensimmäisenä. Mut sit taas jollain tavalla mä haluun suojella ja jättää kertomatta. – Terttu

Nuorella aikuisella ja hänen vanhemmallaan saattoi olla erilaiset näkemykset siitä, ketkä olivat nuoren aikuisen perheenjäseniä tai miten hän sijoittuu perheeseen suhteessa muihin perheenjäseniinsä. Nuori aikuinen kokee vaatimukset vaikeiksi ja tilanne saattaa joko rajoittaa ihmissuhteita tai aiheuttaa riitoja nuoren aikuisen ja vaatimuksia esittävän aikuisen välille.

Mä en oo sit kans nyt moneen vuoteen ollu isän kans tekemisissä. [...]mä oon äitin tyttö kaikesta huolimatta ja kiltti sellainen, ni eihän sitä hyvällä katota, jos nyt sit veljeilis vihollisen kanssa. – Niina

Et ehkä etenki suhteessa mun äitiin, et meil on sit äidin kanssa ollu viimeaikoina, ei nyt mitään varsinaisia yhteenottoja mut enemmän, et välil on ollu vähän hankalampaa, mikä liittyy ehkä niihin meininkeihin, et miten näitten eri tyttärien kanssa asiat hoidetaan, et tavallaan ehkä niihin odotuksiin, mitä on toisiaan kohtaan, niinku tämmösissä perheeseen liittyvissä asioissa. – Aura

Kotoa pois muuttaminen ei siis poistanut lojaliteettiristiriitaa. Nuoret aikuiset kokivat turhautumista siitä, että vanhempien uusperhe-elämä ohjasi edelleen heidän elämäänsä aikuisuudessa. Itselle läheisten ihmisten sovittaminen omaan elämään ei ollut mutkatonta ja helppoa.

Uusperhelapsuuden jäljet aikuisuudessa

Osa haastateltavista oli miettinyt uusperhe-ajan vaikutuksia elämäänsä aiemminkin – myös terapeutin kanssa – mutta osa oli kysymyksen äärellä ensimmäistä kertaa. Muutamat totesivat, että alkuperäisellä ydinperheen erolla oli huomattavasti suurempi vaikutus elämään kuin myöhemmällä uusperhe-elämällä. Moni huomasi tarinaa kertoessaan, että heidän suhtautumisensa uusperheaikaan ja siihen, kokevatko he tämän ajanjakson hyvänä vai huonona aikana elämänsä kannalta, on muuttunut heidän aikuistuttuaan.

Nuoruudessa mä oisin sanonu, et ei ollu hyvä asia [uusperhe], mut nyt mä sanon, et kyl se oli ihan hyvä asia loppujen lopuks, kun kattoo taakse päin. – Venla

No nyt jälkeinpäin ku miettii, ni se oli oikeestaan aika hyväki asia. – Anna

Jos lapsuuden uusperheessä oli koettu eristäytymistä tai uusperhettä ei hyväksytty omaksi perheeksi, aikuisuuteen jäi suru lapsuuden kipeistä muistoista. Suru sanoitettiin tarinoihin riippumatta siitä, koettiinko uusperheaika aikuisuudesta käsin pääosin hyvänä tai huonona asiana elämässä. Kipeät muistot itsessään koettiin kielteisiksi vaikutuksiksi. Sillä, oliko muistot aiheuttaneilla tapahtumilla kauaskantoisia vaikutuksia, ei ollut merkitystä.

Katkeria muistoja. [...] Niissä muistoissa siltä ajalta on aina se [perheen uusi aikuinen] ja jotenki ku sitä aattelee, ni siitä tulee vaan semmonen musta pilvi. Et vaikka se tapahtuma tai se juttu oiski kiva. – Kati

Mä olin pieni ja pelokas poika silloin. Oon mä silloin lapsi ollu. – Nikke

Niihin lapsuuden uusperhetarinoihin, joissa ei koettu turvallista tunnesidettä perheen uuteen aikuiseen, liittyi kokemus kielteisinä pidettyjen luonteenpiirteiden kehittymisestä uusperhe-elämän seurauksena. Tarinoissa kuvattiin, miten vaikeat uusperhekokemukset opettivat lapsuudessa selviytymis- ja reagointitapoja, jotka sitten siirtyivät aikuisuuteen. Aikuisuudessa nämä opitut tavat eivät enää auttaneet selviytymisessä, vaan muodostuivat taakaksi. Liiallinen kilttiys, huonommuuden tunteet, tunteiden kovettaminen ja liiallinen puolustautumisen tarve koettiin aikuisuudesta käsin lapsuuden uusperheajan huonoiksi puoliksi.

Et pitäs ehkä osata ne omat rajat asettaa selkeemmin. Et se on itse asiassa aika iso puute. [...] Et on kokenu, et täytyy olla se [uusperheessä], joka joustaa ja se joka ymmärtää ja joka siellä välissä jotenki yrittää luikerrella, ni vaikuttanu myös tohon ilmiöön. Et on vähän vaikee sanoo ei. Ja ku ymmärtää joskus liianki hyvin ja näkee ne kaikki eri puolet, ni ei osaa sit suuttuu, vaik joskus vois olla tarviski. – Aura

Osassa tarinoista kuvattiin uusperheajan aiheuttamaa turvattomuutta joka jatkui kokemuksena edelleen aikuisuuteen. Juurettomuus, läheisyyden pelko, perhetilanteiden vierastus ja tulevaisuuden ennakoimattomuus koettiin seurauksina lapsuuden hallitsemattomista perhetilanteiden muutoksista. Nämä seuraukset vaikuttivat kielteisesti aikuisuuden ihmissuhteisiin, suunnitelmiin ja elämänhallintaan.

Mut aivan varmasti tää on vaikuttanu siihen, mitä mä haluan omille lapsilleni antaa. En halua tämmöstä samanlaista sekasotkua. [...] Et mun lapsille pitää antaa juuret ja siivet. Mä oon saanu vaan siivet. – Niina

Niin no, ehkä tossa [uusperheessä] oli semmosii negatiivisii puolii jotka jäi. Kun se arki tosiaan muuttu ihan kokonaan, [...] ni kyl mä ihan selkeesti löydän itses-

täni viel semmosii puolia tai luonteenpiirteitä, jotka kumpuu siitä [...] Et tääki tää laskujen viimeseen päivään jättäminen, niin seki johtuu just siitä, et haluaa elää siin hetkessä eikä haluis hirveesti miettii, et mitä tapahtuu puolen vuoden-vuoden kuluttuu. [...] ku kaikki voi kuitenkin muuttuu ihan hetkessä, ni miks suunnitella mitään vähän pidemmälle. [...] Et ehkä se on enemmänki tottuminen uuteen tilanteeseen, se saattaa jotenkin, ei se pelota, mutta se tuntuu pikkasen niinku vastenmieliseltä ja epämurkavalta. – Markku

Kaikkiin tutkielmani tarinoihin liittyi selviytymisen tai voimaantumisen elementtejä. Uusperheessä eläminen koettiin aikuisuudesta käsin ajanjaksona, jolloin opittiin erilaisia taitoja ja joka kehitti sellaisia luonteenpiirteitä, jotka auttoivat myöhemmässä elämässä pärjäämään paremmin. Uusperheaika kuvattiin kahta tarinaa lukuun ottamatta kokemuksen arvoisena, riippumatta siitä, oliko uusperheajasta hyviä tai huonoja muistoja.

Niissä tarinoissa, joissa uusperhe koettiin turvalliseksi, muodostui lämpimiä ja tärkeitä ihmissuhteita, jotka kantoivat vielä aikuisuuteenkin. Niissäkin perheissä, joissa lapsuudessa ei koettu tunnesidettä uuteen aikuiseen, oli uusien sisarusten välinen kiintymys yleistä. Näitä uusia ihmissuhteita, joita ei olisi rakentunut ilman uusperheen syntyä, pidettiin usein merkittävinä, elämään vaikuttavina myönteisinä seurauksina uusperhelapsuudesta.

Mul on kaks ihanaa siskoo, mitä mul ei muuten olis ja isäpuoli. – Leena

[Uusveljen] kans oli ihan kivaa, varsinkin sillon, kun oltiin vielä koulussa. Se oli ihan mukavaa, et se oli siinä. – Venla

Aineistossa oli kuitenkin myös kuvauksia, jossa uussisarukset koettiin yhdentekevinä. Nuorten aikuisten kokemukset uussisaruksista eivät jakautuneet niinkään myönteisiin ja kielteisiin, kuin myönteisiin ja välinpitämättömiin. Koska aineistossa oli vain vähän miehiä, ei varsinaisia päätelmiä kokemusten sukupuolittuneisuudesta voi tehdä. Silti havaitsin viitteitä siitä, että välinpitämättömyyden tunteet uussisaruksia kohtaan näkyivät voimakkaammin juuri miesten kokemuksissa.

Kun aikuisuudesta käsin tarkasteltiin lapsuuden perhesuhteiden ja roolien muutoksia, tarinoihin sisältyi paljon pohdintaa omasta kasvusta ja kehityksestä. Erityisesti sosiaalisten taitojen koettiin kehittyneen, kun lapsi jakoi yhtäkkiä arkensa erilaisiin tapoihin tottuneiden ihmisten kanssa ja joutui sopeutumaan tilanteeseen. Nämä olivat taitoja, joista koettiin olevan hyötyä ja merkitystä aikuisuudessakin, kuten Lauri pohti:

Kyl mä koen, et se on muhun aika paljon vaikuttanu silleen et mä aika helposti aistin tunteita. Fiiliksiä, mikä on tietysti helpottanu tossa [...] työssä aika paljon,

et näkee ne tilanteet aika nopeesti tai vaikka palaveereissa, et mikä sosiaalinen kuvio siinä on. Siit on hyötyä. Kyl mä oon kokenu, et se on auttanu paljon. – Lauri

Lapsena rankaksi koettu uusperheaika muuttui aikuisen kertomana selviytymistarinaksi. Aikuinen, joka oli lapsena joutunut kamppailemaan uusperheen vaikeuksien kanssa, koki kasvaneensa vahvaksi. Oma itse näyttäytyy aktiivisena toimijana, joka pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä, selviämään. Anna koki uusperhelapsuuden vahvistaneen:

Et vahva luonne, et mä niinku kestän kritiikkii tosi hyvin ja et kyl mulle voi niin ku tulla sanoo ja näin. Tietysti kaikki sellanen paskanjauhanta, et en mä niitä mitenkään noteeraa. Vahva luonne ja jos täs tulee jotain vastoinkäymisii, nii yleensä sen tietää, et niist sit selviää. Semmonen hyvä asenne. – Anna

Uusperheen konkreettisia vaikutuksia elämään olivat elintason nouseminen ja monipuolisemmat harrastusmahdollisuudet lapsuudessa. Paremmaksi koettu asuinalue vaikutti myös kaveripiiriin ja kouluun ja näiden kautta vaikutukset juonsivat aikuisuuteen saakka. Uusperheaikana aloitetut harrastukset jatkuivat aikuisuudessa, vaikka lapsuuden uusperhe olisi hajonnut. Nämä konkreettiset asiat pystyttiin mieltämään hyviksi seurauksiksi silloinkin, kun uusperheaika muuten koettiin epämiellyttävänä ja raskaana aikana.

Et elintaso pysy jotenki korkeella. Meil oli, me päästiin asuun hyvälle alueelle ja meil oli kiva koti ja sit meil oli se [perheen uuden aikuisen] mökki. Se on jännä, et ne [uusperheen hyvät vaikutukset] on tämmösii materialistisii asioita, mut ne vaan on, ne vaan on. – Venla

Kyl mä luulet, et mun akateemisest kiinnostuksen kohteet vois olla toisenlaiset [ilman uusperhettä], tuskin mä oisin ryhtyny harrastamaan filosofiaa tai poliittist historiaa sil tavalla. – Lauri

Uusperhelapsuus koettiin voimakkaasti muovaavana elämänvaiheena. Uusperhelapsuuden vaikutukset sijoitettiin paitsi omiin taitoihin, ominaisuuksiin ja rahaan, myös siihen, miten suhtautuu elämään ja mitä pitää arvokkaana. Uusperhelapsuuden vaikutukset koettiin vaikeasti arvioitaviksi, koska ajateltiin, että vaikutukset ovat olleet hyvin kokonaisvaltaisia.

9 Johtopäätökset ja pohdinta

9.1 Mitä uusperhelapsuutta eläneet kertoivat lapsuudestaan uusperheessä?

Haastatteleman nuoret aikuiset kuvasivat lapsuuden uusperheen ihmissuhteita, perheenjäsenten rooleja, perheen arkea ja tunteitaan kaikkia näitä kohtaan. Analyysissä muodostin tarinoista neljä uusperhemallia. Rakensin uusperhemallit useista tarinoista, mutta jokainen tarina avaa vain yhden perheenjäsenen kokemusta uusperheestä. Analyysi tavoittaa ainoastaan nuoren aikuisen lapsuuden näkökulman. Yhden perheen eri jäsenet saattavat kokea elävänsä eri uusperhemalleja edustavissa perheissä. *Perheenjäsenten kokemukset perheestään eivät välttämättä vastaa toisiaan.* Tutkielmani uusperhemalleja tulisikin tarkastella *työkaluina lapsen kokemuksen ymmärtämiseksi*, ei uusperheen kokonaisvaltaisina muotokuvina.

Olen laatinut uusperhemalleja kuvaavista tekijöistä taulukon Uusperheen rakentuminen nuoren aikuisen muistelemana (Taulukko 1 sivulla 58). Analyysin tulosten selkeyttämiseksi olen joutunut yksinkertaistamaan aineistoni sisältämiä monimutkaisia tunteita ja ihmissuhteita. Näin ollen, vaikka taulukko kuvaakin analyysini tuloksia, se tavoittaa vain osia tutkielmani ihmisten elämän ja tunteiden moninaisuudesta.

Ydinperhemäisessä uusperhemallissa (I) lapsi kokee saaneensa uuden ydinperheen. Lapsen perhe on hänen kanssaan asuvat aikuiset ja heidän lapsensa. Perheen aikuisilla on vanhemman status ja lapsi kokee perheen muut lapset sisaruksina. Molemmat perheen vanhemmat ovat läsnä perheen arjessa sekä käytännön- että tunnetasolla. Perheen vanhemmat tukevat toisiaan kasvattajina. Etävanhempi ei joko ole koskaan saanut vanhemman statusta, on menettänyt sen tai etävanhempi on menehtynyt.

Tämän uusperhemallin kantavana teemana kaikissa tarinoissa oli uusperheen uuden aikuisen ja lapsen välinen lämmin suhde. Jos etävanhempi oli elossa, näitä aikuisia verrattiin keskenään perheen uuden aikuisen hyväksi. Tarinoissa korostui se, että uusi aikuinen suhtautui ja kohteli lasta kuin omaansa: suhteessa olivat läsnä sekä rajat että rakkaus. Tarkemmin sanoen lapsi kokee olevansa uuden aikuisen oma lapsi kaikessa muussa paitsi biologisessa mielessä.

Taulukko 1: Uusperheen rakentuminen nuoren aikuisen muistelemana

	Uusperheeseen valmistelu	Lapsen suhde lähivanhempaan	Lapsen suhde uuteen aikuiseen	Lapsen suhde Etävanhempaan	Lasten keskenäinen asema	Perheen arki	Lapsen tunnekokemus uusperheestä
Ydinperhemäinen uusperhemalli	Lasta valmistellaan muutokseen. Tunteiden jakaminen on avointa ja hyväksyvää	Läheinen	Vanhemman status	Etävanhemmalla ei ole vanhemman statusta tai etävanhempi on menehtynyt.	Yhdenvertaisia	Vietetään paljon yhteistä aikaa, josta syntyy yhteisiä kokemuksia ja muistoja. Johtaa menneen.	Turvallinen ja pysyvä perhe. Lapsi kokee olevansa välitetty ja tärkeä.
Hyväksyvä uusperhemalli	Lasta valmistellaan muutokseen. Tunteiden jakaminen on avointa ja hyväksyvää	Läheinen	Perheenjäsen	Kaksijakoinen. Epävarmuutta uuden aikuisen ja etävanhemman hierarkiasta. Väliä molemmista	Yhdenvertaisia	Yhteistä arkea, jonka lapsi kokee ”tavalliseksi” ja ”riittäväksi”.	Vakaa ja pysyvä perhe. Lapsi kokee olevansa välitetty ja tärkeä.
Lapsen hylkimä uusperhemalli	Lasta ei valmistella muutokseen. Lapsi kokee itsensä petetyksi.	Läheinen	Uusi aikuinen kootaan vieraaksi. Lapsi ei koe tulevansa välitetyksi uuden aikuisen taholta.	Lapsi ei koe yhteistä aikaa riittäväksi tai että etävanhempi olisi tarpeeksi läsnä. ”Oikea” vanhempi.	Perheen aikuiset suosivat omia lapsiaan.	Perhe suorittaa yhteistä arkea ilman tunneyhteyttä.	Lapsi ei hyväksy perhettä. Haaveilee alkuperäisestä tai yksinhuoltajaperheestä
Lasta hylkivä uusperhemalli	Lasta ei valmistella. Lapsi kokee, ettei häntä kuulla ja/tai ymmärretä.	Lähivanhempi ei ole lapselle läsnä tosiallisesti tai tunnetasolla.	Uusi aikuinen kootaan autoritääriseksi, pelottavaksi ja tunnetasolla etäiseksi.	Ei ole saatavilla.	Perheen aikuiset suosivat yhteisiä lapsiaan ja uuden aikuisen lapsia.	Ei perheen yhteistä aikaa tai lapsi perheen yhteisen tekemisen ulkopuolella.	Pelon ja hylätyksi tuleminen kokemukset. Lapsi ei koe olevansa perheenjäsen.

Lapsen tunteet otetaan alusta asti huomioon ja lasta valmistellaan uuden aikuisen tapaan. Lapsen tunnekokemuksille ja –ilmaisulle on tilaa. Lapsi kokee olevansa välitetty ja tärkeä kaikille perheenjäsenilleen. Tunne kantaa aikuisuuteen saakka ja aikuistunut lapsi kokee näin muodostuneen perheen edelleen tärkeäksi.

Hyväksyvässä perhemallissa (II) lapsi kokee hyväksyntää kaikilta uusperheenjäseniltä ja hyväksyy myös itse uuden perheensä. Lapsi antaa uudelle aikuiselle perheenjäsenen statuksen, muttei vanhemman statusta. Vaikka lapsi tulee hyvin toimeen uuden aikuisen kanssa, suhde ei syvene aivan vanhemman tasolle. Lapsi kokee perheen vakaaksi ja pysyväksi rakenteeksi. Pysyvyyden tunteesta huolimatta lapsi saattaa ajoittain kokea hämmennystä omasta paikastaan perheessä tai suhteestaan uuteen aikuiseen.

Hyväksyvän perhemallin lasten suhteet etävanhempiinsa ovat vaihtelevia. Vaihtelu ulottuu lämpimistä väleistä torjuvan etäisiin väleihin. Kaikille tämän mallin lapsen ja etävanhemman välisille suhteille ovat yhteistä suhteeseen liittyvät ristiriitaiset tunteet. Etävanhemman kasvattajan statuksessa on usein säröjä, joita lapsen on vaikea hyväksyä muuten lämpimistä väleistä huolimatta. Ääritapauksessa lapsi ei halua tavata etävanhempansa, koska on pettynyt tähän eikä pidä häntä enää hyvänä kasvattajana. Välttelyä ja kriittisistä suhtautumisesta huolimatta lapsi kokee etävanhemman *oikeana vanhempana*.

Lapsen torjumassa uusperheperhemallissa (III) uusperheen muodostus aiheuttaa lapsuudenmuiston petetyksi tulemisesta. Lapsuuden perheenmuodostus koetaan liian nopeaksi tai lähivanhemman puhe tulkitaan vähättelyksi tai valehteluksi. Muutokset koetaan yllyttävinä ja epämiellyttävinä ja pettymyksen yli on vaikea päästä.

Uusi aikuinen koetaan vieraaksi: hän on lapsen reviirillä ilman lapsen lupaa. Uusi aikuinen on lähivanhemman puoliso, ei lapsen perheenjäsen. Lapsuudessa ei synny kokemusta uuden aikuisen välittämisestä eikä suhteeseen haluta sen vuoksi itsekään panostaa. Perheen aikuiset eivät pyri tasaveroisiksi kasvattajiksi perheessä, vaan molemmat keskittyvät omiin lapsiinsa. Arki koetaan hankalaksi, koska uusperhe suorittaa yhteistä arkea ilman tunnesidettä. Erillisyyttä koetaan myös materiaalisissa asioissa: kesämökki tai uusi auto on uuden aikuisen omaisuutta – ei perheen.

Lapsen torjuman uusperhemallin tarinat kuvailevat runsaasti etävanhemman kaipuuta. Etävanhempi koetaan oikeaksi vanhemmaksi ja lapsi kokee, ettei hän pääse riittävään

läheisyyteen etävanhemman kanssa. Lapsi saattaa kokea etävanhemman kanssa vietetyn ajan liian vähäiseksi, vaikka yhdessä vietettyä aikaa ulkopuolelta tarkasteltuna olisi runsastikin. Toisena tarinalinjana näyttäytyvät etävanhemmat, jotka ovat lapsen tavoittamattomissa esimerkiksi maantieteellisen etäisyyden tai päihdeongelman vuoksi. Yhtä kaikki tämän perhemallin lapset jakavat kokemuksen siitä, ettei etävanhempi ole riittävästi läsnä lapsen elämässä.

Mikäli lapsen kokemus etävanhemmastaan on myönteinen, johtavat lapsen kokema vastenmielisyys uutta perhejärjestelyä kohtaan ja etävanhemman ikävöinti haaveiluun alkuperäisestä perheestä. Jos lapsi kuitenkin kokee, ettei etävanhempi ole hyvä kasvattaja, hän haaveilee alkuperäisen perheen sijaan yksinhuoltajaperheestä. Lapsi ei koe uusperhettä omaksi perheekseen, vaan kotona tuntuu asuvan kaksi erillistä ”porukkaa”.

Lasta torjuva uusperhemalli (IV) kuvaa lapsen kokemusta perheen ulkopuolelle jäämisestä. Lapsi kokee, ettei häntä kuunnella perhemuutoksissa tai hänen viestiään ei ymmärretä. Lapsella ei ole perheessään yhtään läheiseksi koettua aikuista. Lähivanhempi on poissaoleva joko tunnetasolla tai tosiasiallisesti (esimerkiksi paljon töissä) ja uusi aikuinen koetaan pelottavaksi ja tunnetasolla etäiseksi. Etävanhempi ei ole syystä tai toisesta saatavilla. Lapsi tuntee kotonaan pelkoa ja hylätyksi tulemisen tunteita. Perheen molemmat aikuiset suosivat joko yhteisiä lapsiaan tai uuden aikuisen lapsia. Perhe ei vietä aikaa yhdessä tai lapsi jätetään yhteisen tekemisen, kuten matkojen, ulkopuolelle.

Lapsi kokee, ettei hän kuulu perheeseen, jonka muut ovat luoneet eikä häntä myöskään haluta siihen. Lapsella on masennusta ja kuolema-ajatuksia joko lapsuudessa tai myöhemmin aikuisuudessa. Tämän tutkielman tarinoista käy ilmi, että aikuisten lasten itse arvioimana uusperheen huonon kiintymyssuhteen vaikutukset jatkuvat aikuisuuteen saakka.

9.2 Mitä merkityksiä kokemuksille annetaan aikuisena?

Nuoret aikuiset pohtivat uusperhekokemuksiaan kahdesta näkökulmasta. Yhtäältä he yrittivät arvioida, miten uusperhelapsuus oli heitä muovannut, toisaalta he kertoivat siitä, miten vanhemman uusperhe vaikutti heidän elämäänsä haastattelun hetkellä. Nämä olivat teemoja, joilla uusperhelapsuus sidottiin osaksi sen hetkistä todellisuutta – aikuisuutta.

Useimmista uusperhettä kuvaavista tutkimuksista vaikuttaa puuttuvan huomio siitä, että perheiden sisäiset jännitteet eivät katoa nuoren aikuisen muuttaessa pois kotoa. Nuori aikuinen on kuitenkin edelleen huolissaan läheistensä tunteista – siitä mikä loukkaa ketäkin. Uusperheissä kasvaneet nuoret aikuiset vaikuttavat jakavan melko yleisesti kokemuksen siitä, etteivät voi koskaan saada kaikkia rakastamiaan ihmisiä samaan paikkaan yhtä aikaa (Cartwright & Seymour 2002, 134). Se ei ole mahdollista ainakaan ilman stressiä, huolta ja pelkoa siitä seuraavista riidoista ja loukatuista tunteista.

Ydinperhemäisessä ja hyväksyvässä uusperhemallissa lojaliteettiristiriidat esiintyvät voimakkaampina kuin kahdessa muussa. Selitän tätä tulosta sillä, että kiinteä uusperhemalli ei tuo elämään ainoastaan uutta aikuista vaan myös uuden vanhemman, tai ainakin perheenjäsenen, jolla on kasvattajan status. Tällöin sekä lapsuudessa että aikuisuudessa joudutaan tasapainottelemaan omien tunteiden ja toiveiden sekä perheen ja suvun odotusten kanssa.

Monet tarinat kuvaavat lapsen lähi- ja etävanhempien riitaisia välejä. Vaikka etävanhempi olisi menettänyt vanhemman statuksensa, yhteydenpito ei välttämättä lakkaa. Yhteydenpito saattaa kuitenkin aiheuttaa nuorelle aikuiselle syyllisyyden tunteita ja hän päätyy usein salailemaan asiaa uusperheeltään. Toisten suojeleminen ja oman elämän salailu on monelle uusperheessä kasvaneelle nuorelle aikuiselle raskasta arkipäivää, joka värittää erityisesti ikimuistoiseksi tarkoitettuja juhlia ja niiden järjestelyä (Myös Freisthler & Savre & Harrison-Jay 2003, 95).

Aikuisuudessa ei esiinny lojaliteettiristiriitoja, mikäli toinen lapsen vanhemmista on menehtynyt, uusperhe on hajonnut tai uusperhe on ollut lasta hylkivä. Vanhemman menetyksen myötä toinen lojaliteettiristiriidan kohde poistuu. Uusperheen hajoaminen puolestaan vähentää jännitettä lapsen ja hänen vanhempiansa väliltä. Vähentyneen jännitteen myötä lojaliteettiristiriitaa ei enää synny, ainakaan kovin voimakkaana. Lasta hylkivän uusperhemallin tapauksessa lapsi ei ole luonut perheen uuteen aikuiseen sidettä ja side alkuperäisen perheen vanhempiinkin saattaa olla heikko. Näin ollen lojaliteettiristiriidalle ei löydy perustaa.

Kaikki haastateltavani toivat esille joitakin itseensä liittyviä seikkoja, joiden koki olevan seurausta uusperheessä kasvamisesta. Kielteiseksi miellettyjä seurauksia esiintyi vain lapsen torjuman uusperhemallin ja lasta torjuvan uusperhemallin tarinoissa. Nuoren aikuisen suru kivusta, jota hän oli joutunut lapsuudessaan kohtaamaan ja kantamaan

kulki jaettuna kokemuksena näissä tarinoissa. Joskus myös lapsuuden hallitsemattomiksi koettujen perhemuutosten nähtiin vaikuttavan kielteisesti aikuisuuden ihmissuhteisiin, suunnitelmiin ja reagoitimalleihin. Aikuiset lapset arvioivat kehittäneensä lapsuudessaan selviytymis- ja reagoitimalleja, jotka aikuisuudessa eivät enää auttaneet, vaan muodostuivat esteeksi tai haitaksi.

Kaikki tutkielmani ihmiset pystyivät kertomaan myönteisiksi kokemiaan seurauksia. Selviytymisen ja voimaantumisen kokemukset olivat poikkeuksetta yhteisiä ja jaettuja. Muita myönteisiä seurauksia olivat kehittyneet sosiaaliset taidot, oma henkilökohtainen kasvu ja kehitys, tärkeät uudet ihmissuhteet sekä taloudellisen tilanteen paraneminen (myös Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 84).

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että uusperhelapsuus on muokannut heitä – hyvässä ja pahassa. Uusperhe oli myös edelleen läsnä suurimmalle osalle tutkielmani ihmisistä vielä aikuisuudessakin. Joillakin uusperhe eli mukana muistoissa sekä opittuina toiminta- ja reagoitimalleina, toisille se oli edelleen osa arkea. Useimmat kokivat myös sekä vanhempien eron että uusperhekokemuksen vaikuttaneen perheen yleiseen arvostukseen. Perheen eteen oltiin valmiita työskentelemään ja näkemään vaivaa, koska perhe koettiin tärkeäksi. Uusperhekokemukset muovasivat tutkielmani ihmisten ominaisuuksia, käyttäytymistä sekä arvoja.

Aiempi uusperhetutkimus vaikuttaa melko yhteneväiseltä riippumatta siitä, missä läntisessä maassa tutkimus on tehty. Yhdysvaltalais tutkimuksissa korostuu jonkin verran taloudelliset ja akateemiset kysymykset, mikä selittyy erilaisella yhteiskuntarakenteella. Tein aineistostani osin samankaltaisia havaintoja, kuin aiemmissa tutkimuksissa. Erityisesti muihin perhetyypeihin verraten aikainen kotoamuuttamisikä oli hyvin yleistä aineistossa (Cartwright & Seymour 2002, 124–125). Lisäksi havaitsin yhteneväisyyden tuloksissa, joissa haastateltu oli ollut uusperheen lapsista ainoa, joka oli joutunut uuden aikuisen väkivallan kohteeksi (Hennon & Hildenbrande & Schedle 2008, 171).

Sen sijaan tutkielmani tulokset erosivat siinä, mitkä asiat on tulkittu uusperheissä eläneiden lasten ja nuorten ahdistuksen lähteeksi. Aiemmassa tutkimuksessa on painotettu etävanhemman ja lapsen välisen yhteydenpidon puuttumisen, lapsen ja etävanhempien suhteen ongelmien sekä uusperheen roolien epäselvyyksien yhteyttä lapsen ahdistuneisuuden kokemukseen (mm. Piha 2004b, 71–72; Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 168). Omassa aineistossani voimakkaimmat ahdistuksen ja masennuksen tunteet

raportoitiin kuitenkin tilanteissa, joissa lapsi koki uusperheessään eristäytyneisyyttä. Heillä oli etäinen suhde etävanhempaansa, mutta nuoret aikuiset puhuivat huomattavasti enemmän siitä, etteivät kokeneet välittämistä uusperheessään (myös Williams-Washington & Melon & Blau 2008, 33–34). Etäinen suhde etävanhempaan ei itsestään selvästi merkinnyt ahdistuneisuutta. Ydinperhemäisen uusperhemallin perhekuvauksiin sisältyi myös jaettu kokemus poissaolevasta etävanhemmasta. Nämä haastateltavat eivät kuitenkaan kertoneet ahdistuneisuudesta tai masennuksesta haastatteluissa.

Kirjoittaessani analyysiäni kiinnitin huomiota siihen, että haastateltavien elämäntilanne on ollut riippuvainen vanhempien elämänratkaisuista. Tämä on toki totta ihmisten kohdalla yleisestikin, mutta jäin silti pohtimaan uusperheen aikuisten ja lasten välisen vallan käyttöä. Lastensuojelussa laki turvaa lapsen mielipiteen selvittämisen, kun viranomaiset ohjaavat lapsen perhemuutoksia sijoituksen keinoin, mutta vanhemmat saavat mullistaa lapsen elämän lasta kuulematta tai edes hänelle kertomatta.

Tutkielmani uusperhemalleista kahta pidän hyvinvoivina ja kahta pahoinvoivina perheinä. Ydinperhemäinen ja hyväksyvä uusperhemalli edustavat hyvinvoivia perheitä ja lapsen hylkimä ja lasta hylkivä pahoinvoivia. Hyvin- ja pahoinvoivien uusperhemallien suurimpana erona oli tulkintani mukaan vanhempien tapa toimia perhemuutoksia koskevissa tilanteissa. Varmasti myös haastateltavien persoonallisuuserot voivat selittää osaa tuloksista, mutta en pystynyt arvioimaan asiaa tämän aineiston pohjalta.

Vaikka kaikissa hyvinvoivien uusperhemallien tarinoissa ei kuvattukaan selkeitä muistoja siitä, että haastateltavia olisi lapsuudessa valmisteltu perhemuutoksiin, kaikilla oli mielikuva siitä, että heitä olisi valmisteltu. Mikäli haastateltava oli ollut niin pieni ensimmäisten perhemuutosten aikaan, ettei muistanut asiaa, hänellä oli muisti- tai mielikuvia myöhemmistä tilanteista. Pahoinvoivien uusperhemallien tarinoissa ei ollut edes muistikuvia lapsuudessa tapahtuneesta valmistelusta perhemuutoksiin. Voidaan siis olettaa, että joko näissä perheissä lapsia ei tosiasiallisestikaan ollut valmisteltu tai valmistelu ei ollut ollut lapsen näkökulmasta riittävää. Aino Kääriäinen havaitsi tutkimuksessaan, että mikäli ero oli vanhemmille yllätyksellinen ja nopea, vanhemmat eivät pystyneet valmistelevaan lapsia eroon voimakkaiden tunnereaktioidensa keskellä (Kääriäinen 2009, 69).

Toinen selkeä ero näiden kahden ryhmän välillä oli perheen uuden aikuisen osoittama lämpö lasta kohtaan. Yksikään haastateltava ei kertonut, että olisi ärsyyntynyt liian ys-

tävällisestä tai liian välittävästä vanhemman puolisosta. Sen sijaan aineistossani oli paljon puhetta esimerkiksi siitä, suhtautuivatko perheen aikuiset tasapuolisesti kaikkiin perheen lapsiin riippumatta siitä oliko kyseessä oma vai toisen lapsi sekä siitä tekivätkö perheenjäsenet asioita yhdessä vai erikseen. Perheen yhteinen toiminta vaikuttaa luovan tunnetta yhteisyydestä ja välittämisestä.

Vaikka osasin odottaa joitakin tutkielmani tuloksia, aineistoni myös yllätti minut. Lähtökohtaisesti ajattelin, että uusperhelapsuus koetaan merkityksellisenä. Yhteen elämänsä janaan ei kuitenkaan merkitty merkitykselliseksi yhtään perheeseen liittyvää tapahtumaa, ainoastaan kouluun ja harrastuksiin liittyviä asioita. Tämä aluksi muusta aineistosta voimakkaasti poikkeavalta vaikuttanut kokemus selittyi kuitenkin lasta hylkivän uusperhemallin muiden tarinoiden vastaavilla kokemuksilla. Kokemuksia sanoitettiin eri tavoin, mutta tarinoiden sisällöt olivat hyvin yhteneväisiä.

Uusperhetutkimusta on huomautettu siitä, ettei biologisella vanhemmalla ole välttämättä vanhemman statusta, vaikka tämä on usein lähtöoletus (Schmeele & Giarusso ym. 2006, 608). Törmäsin aineistossani kokemuksiin siitä, ettei toinen – tai pahimmassa tapauksessa kumpikaan – alkuperäisistä vanhemmista ollut vanhemman asemassa lapsen elämässä. Tulkitsen tämän johtuneen heikosta kiintymyssuhteesta (Sinkkonen & Kalland 2005). Lapsen ja vanhemman välillä ei ollut traumatisoivia tilanteita, mutta lapsuuden arjessa oltiin jääty vaille huomiota, kiintymystä ja välittämistä. Eräs haastateltavani kuvasi kokemaansa siten, ettei ollut koskaan kasvanut *vanhemman* vaan *huoltajan* kanssa. Tämä huomio eroaa esimerkiksi Aino Ritala-Koskisen ajatuksesta siitä, että lapsen ja vanhemman tunnesiteet ovat aina voimakkaat ja pysyvät riippumatta siitä, millaisia vanhemmat ovat ja että tunneside voi katketa vain traumaattisen teon kautta (Ritala-Koskinen 2001, 38).

Lojaliteettiristiriita yhdistetään usein vain lapsuuteen. Tässä tutkielmassa kuitenkin toistuu kansainvälisessä tutkimuksessa havaittu tulos siitä, ettei lojaliteettiristiriita katoa lapsuudesta aikuisuuteen siirryttäessä (Cartwright & Seymour 2002; Freisthler & Svare & Harrison-Jay 2003, 90–91). Lojaliteettiristiriita näyttäisi päinvastoin vahvistuvan nuoren aikuisen elämän muuttuessa valmistumisen, häiden ja lapsen syntymän myötä. Kiintoisaa olisikin pohtia, miten nuoren aikuisen kokema lojaliteettiristiriita näkyy hänen lapsensa ja lapsen isovanhempien väleissä. On mahdollista, että salailun ja valehte-

lun kulttuuri siirtyy myös seuraavalle sukupolvelle tai etteivät isovanhemmat anna lapsenlapselle lupaa kiintyä kaikkiin isovanhemman asemassa oleviin.

Uusperhelapsuudesta löydettiin paljon hyvää, riippumatta siitä arviointiin elämänvaihe itsessään myönteiseksi vai kielteiseksi. Pidän rohkaisevana sitä, että erittäin rankoiksikin kuvatut lapsuudenkokemukset jäsentyivät aikuisuudessa voimaannuttaviksi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän taustaani vasten osassa tarinoista esiintyvät erittäin tiheät perhemuutokset, masennusjaksot sekä itsetuhoiset ajatukset herättivät minussa kuitenkin huolen.

Tutkielmaani osallistuneet haastateltavat olivat niitä, jotka ovat selvinneet kokemuksistaan. He ovat niitä, joilla on ollut voimavaroja kasvaa muutoksista ja vastoinkäymisistä huolimatta. Oma työkokemustani peilaten arvioin kuitenkin, että on myös olemassa heitä, jotka eivät ole selvinneet voittajina rankempien uusperhekokemusten jälkeen. Vika ei ole uusperheessä itsessään, vaan siinä miten aikuiset kohtaavat ja tukevat lasta muutoksissa. Uusperheessä on mahdollisuus hyvään ja toimivaan arkeen, niin lapselle kuin aikuisellekin. Uusperheen aikuiset vaikuttavat omalla toiminnallaan siihen, millainen lapsen uusperhekokemuksesta muodostuu. Nuoret aikuiset arvioivat itse näistä kokemuksista kumpuavien vaikutusten jatkuvan aikuisuuteen saakka.

10 Tutkielman arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on yleisesti totuttu käyttämään validiteetin ja reliabiliteetin – eli pätevyyden ja pysyvyyden käsitteitä. Validius ja reliabiliteetti soveltuvat parhaiten objektiiviseen totuuteen pyrkivän tutkimuksen arviointiin. Aineistolähtöiseen laadulliseen tutkimukseen näitä käsitteitä käytetään soveltaen. Vaikka tutkimus ei pyrkisikään objektiivisen totuuden selvittämiseen, tulisi tavoitteena silti olla ymmärryksen lisääminen osuvan ja hyödyllisen tiedon avulla. Ollakseen luotettavaa laadullisen tutkimuksen pitäisi kuvastaa mahdollisimman hyvin tutkielman ihmisten kokemuksia ja käsityksiä tutkittavasta aiheesta. (Aaltio & Puusa 2011, 157.)

Ensimmäisenä herää kysymys siitä, olenko vastannut asettamiini tutkimuskysymyksiin. Olenko tutkinut sitä mitä piti? Tutkimuskysymykseni oli kaksiosainen: *mitä uusperhelapsuutta eläneet kertovat lapsuudestaan ja mitä merkityksiä uusperhekokemuksille annetaan aikuisena*. Lisäksi kantavana teemana oli löytää aineistosta asioita, jotka tutkielmani ihmiset kokivat jaetusti tärkeiksi. Tätä tavoitetta tuki valitsemani narratiivinen

haastattelumenetelmä, jossa ihmiset saivat itse valita tärkeäksi kokemansa aiheet, joista puhuivat.

Tein parhaani säilyttääkseni tutkielmani ihmisten äänen analyysissä ja tuloksissani. Yritin aidosti tavoittaa heidän kokemuksensa siitä, millaista on elää osana uusperhettä. Parhaiten onnistumistani voisivat arvioida kertomusten päähenkilöt. Olenkin luetuttanut analyysini kahdella heistä. He kokivat, että olen onnistunut kuvaamaan heidän kokemuksiaan siten, että he itse tunnistivat ne omikseen. Tutkielman alussa tarkoitukseni oli luetuttaa analyysini kaikilla tarinansa jakaneilla. Työ viivästyi kuitenkin niin paljon, ettei heidän tavoittamisensa enää onnistunut. Itselleni tämä on suurin eettinen epäonnistumiseni: petin lupaukseni ihmisille, jotka antoivat minulle vapaaehtoisesti aikaansa ja jakoivat tarinansa kanssani.

On vaikeaa kuvata jaettuja kokemuksia siten, että lukijalle kävisi selkeästi ilmi tarinoiden yhteinen aines ilman, että tarinoiden yksilökohtainen osuvuus katoaisi. Ihmisten kokemukset ovat monisyisiä ja niitä kuvaavat tarinat tapahtumarikkaita. Analyysissä olen joutunut yksinkertaistamaan, kärjistämään ja tulkitsemaan tunteita ja tapahtumia, jolloin on vaarana se, etteivät tutkielmani ihmiset enää koe tuloksia omikseen ja tulokset vääristyvät. On myös täysin mahdollista, että olen painottanut jonkun haastateltavani kokemuksia enemmän kuin muiden, vaikka olenkin pyrkinyt sitä välttämään. (Puusa & Kuittinen 2011, 176.)

Se, millaisia tarinoita olen saanut aineistooni, vaikuttaa suoraan siihen, millaisia tuloksia saan ja kuinka luotettava ja yleistettävä tutkielmani on. Myös tutkielmani ihmisten kyky ja halukkuus kertoa kokemuksistaan vaikuttaa aineistoni laatuun. Joillekin kokemuksistaan kertominen on helppoa ja luonnollista ja he ovat ehtineet reflektoida tapahtumia ennen haastattelua. Toisille kertominen on vaikeampaa tai he eivät ole vielä ehtineet saada etäisyyttä tapahtumiin. (Kohonen 2011, 204.) Koska tutkielman tarinat ovat valikoituneet sillä perusteella, ketkä ovat vastanneet ilmoitukseeni, on aineistossa ainoastaan sellaisten henkilöiden kokemuksia, jotka ovat itse halunneet puhua. Aineistosta puuttuvat esimerkiksi sellaiset ihmiset, jotka eivät koe uusperhetutkimusta tarpeelliseksi, eivät näe oman tarinansa merkityksellisyyttä tai kokevat tarinansa kertomisen vastenmieliseksi tai epämukavaksi.

Yksi tärkeä ryhmä, joka puuttuu aineistostani kokonaan, ovat *kaksoisydinperheet* (binuclear families). Tällä tarkoitetaan perhemallia, jossa lapsi elää kahdessa perheessä, joi-

den vanhemmat sekä hyväksyvät että kantavat jaetun vastuun yhteisten lastensa kasvatuksesta (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 177). Ajatus perhemallien kuvaamisesta syntyi vasta aineiston analyysivaiheessa, joten en osannut tarkastella valitsemieni ihmisten tarinoita valintavaiheessa tästä näkökulmasta. On vaikea arvioida, miksen saanut kaksoisydinperhettä kuvaavia tarinoita osaksi aineistoani. Kanadalaistutkijat arvioivat, että kaksoisydinperheen kaltaiset lähi- ja etävanhemman positiivisen yhteisvanhemmuuden perheet ovat enemmän poikkeus kuin sääntö uusperheiden arjessa (Hennon & Hildenbrand & Schedle 2008, 169). Tämä saattaisi päteä myös suomalaisessa kontekstissa. Toinen vaihtoehto on, että kaksoisydinperheiden lasten elämästä puuttuvat perheeseen liittyvät suuret kipupisteet ja näin ollen näiden perheiden jäsenet eivät ehkä koe tarpeelliseksi osallistua haastatteluun.

Tutkielman alussa asetin tavoitteeksi tuoda lapsen äänen paremmin kuuluville uusperhekeskustelussa ja lisätä siten ymmärrystämme uusperhearjesta. Tarkoituksena oli kerätä osuvaa ja hyödyllistä tietoa, joka kuvastaisi mahdollisimman hyvin tutkielmani ihmisten kokemuksia. Miten sitten onnistuin? Olen parhaani mukaan pyrkinyt antamaan tutkielmani ihmisille oman äänen antamalla heidän itse päättää, mistä puhumme. Olen pyrkinyt huolehtimaan, että etsin analyysivaiheessa aineistosta niitä asioita, jotka ovat tutkielmani ihmisille tärkeitä, sen sijaan että olisin alkanut perustella jo olemassa olevia ajatuksiani. Olen aidosti pyrkinyt oppimaan uutta tutkielmani ihmisiltä ja heidän tarinoistaan sekä välittämään oppimani lukijoilleni.

Mitä uusperheistä pitäisi vielä tutkia?

Kuten edellä totesin, kaksoisydinperheet jäivät puuttumaan tästä tutkielmasta ja olisi hyvä saada kotimaista tutkimusta aiheesta. Miten saadaan onnistumaan lapsen kokemus kahdesta tasa-arvoisesta perheestä, jotka eivät aiheuta lapselle lojaliteettiristiriitaa? Miten ympäröivä yhteiskunta voi tukea ero- ja uusperheitä tämän kaltaisen perhemallin saavuttamiseksi? Mitkä ovat edellytykset sille, että kaksoisydinperhe voi muodostua?

Kaksoisydinperheen lisäksi toivoisin tutkimusta, joka ottaisi huomioon lapsen erilaisten perheiden yhdistelmät. Tässä tutkielmassa olen keskittynyt jokaisen lapsen osalta yhteen perheeseen. Olisi kuitenkin kiinnostavaa tutkia erilaisten lähi- ja etäperheiden suhdetta ja vaikutuksia toisiinsa ja lapsen elämään.

Lastensuojelun näkökulmasta jäin pohtimaan lapsuudessa koettua erillisyyden tai eristäytyneisyyden tunnetta. Onko tämä kokemus tyypillinen tietynlaisille uusperheille, vai

esiintyykö sitä muissakin perhemuodoissa? Lapsen irrallisuus perheestään, kokemus siitä ettei ole perhettä eikä vanhempia, altistaa masennukselle ja itsetuhoisille ajatuksille. Lasten parissa työskentelevät tarvitsisivat tietoa ilmiön laajuudesta ja tunnusmerkeistä, voidakseen tukea paremmin perheessään yksin jääneitä lapsia.

Lähteet

- Aaltio, Iiris & Puusa, Anu (2011): Laadullisen tutkimuksen luotettavuus teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint, 153–166.
- Autonen-Vaaranieniemi, Leena (2009): Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Bardy, Marjatta (1996): Lapsuus ja aikuisuus – Kohtauspaikkana Émile. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, tutkimuksia 70. Helsinki: Stakes.
- Baxter, Leslie A. & Braithwaite, Dawn O. & Bryant, Leah E. (2006): Types of Communication Triads Perceived by Young-Adult Stepchildren in Established Stepfamilies. *Communication Studies*, Vol. 57, No. 4: Central States Communication Association, 38– 400.
- Broberg, Mari (2010): Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Helsinki: Väestöliitto.
- Castrén, Anna-Maija (2009a): Onko perhettä eron jälkeen?: eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.
- Castrén, Anna-Maija (2009b): Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.): Vieras perheessä. Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press, 106–127.
- Cartwright, Claire & Seymour, Fred (2002): Young Adults' Perceptions of Parents' Responses in Stepfamilies: What Hurts? What Helps? *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 37 (3/4) 2002. Haworth Press, 123–141.
- Freisthler, Bridget & Svare, Gloria & Harrison-Jay, Sydney (2003): It Was the Best of Times, It Was the Worst of Times: Young Adult Stepchildren Talk About Growing Up in a Stepfamily. *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 38 (3/4), Haworth Press, 83–102.
- Giles-Sims, Jean (1997): Current Knowledge about Child Abuse in Stepfamilies. Teoksessa Levin, Irene & Sussman, Marvin B. (toim.): Stepfamilies: History, Research and Policy. New York: The Haworth Press, 215–230.
- Heikkilä, Matti (2002): Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Gaudeamus, 165–176.
- Hennon, Charles B. & Hildenbrand, Bruno & Schedle Andrea (2008): Stepfamilies and Children. Teoksessa Gullotta, Thomas P. & Blau, Gary M. (toim.): Family Influences on Childhood Behavior and Development – Evidence- Based Prevention and Treatment Approaches. New York: Routledge, 161–179.

- Helsingin Sanomat (HS 24.9.2015): Laitinen, Jaana: Uusperheen vanhemmat saattavat suosia yhtä lasta tajuamattaan. Elämä [viitattu: 5.12.2015]. Saantitapa: <http://www.hs.fi/elama/a1442978732980>
- Helsingin Sanomat (HS 1.9.2015a): Räisänen, Kari: Kilpailutan lapsiani – pitäisikö tuntea syyllisyyttä? Pääkirjoitus. [viitattu: 5.12.2015] <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1440991211033>
- Helsingin Sanomat (HS 1.9.2015b): Tuomivaara, Riikka: Uusperheissä parisuhdetta vaikeuttavat mustasukkaisuus ja ulkopuolisuus – tutkijan mukaan apu keskittyy liikaa ydinperheisiin. Elämä [viitattu: 5.12.2015]. Saantitapa: <http://www.hs.fi/elama/a1305981589970>
- Helsingin Sanomat (HS 18.8.2015): Pölkki Minna & Vihavainen, Suvi: Tutkimus: Epätasa-arvo uusperheessä johtaa sisarpuolten välien heikkenemiseen. Kotimaa [viitattu 5.12.2015]. Saantitapa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1439864004550>
- Helsingin Sanomat (HS 13.6.2015): Markkanen, Kristiina: Pitääkö minun maksaa bonuslastenkin kesälomakulut? Raha [viitattu: 5.12.2015]. Saantitapa: <http://www.hs.fi/raha/a1434079971449>
- Helsingin Sanomat (HS 30.4.2015): Lehto, Essi: Äitipuoli voi olla epävarma, kateellinen ja mustasukkainen. Elämä [viitattu 5.12.2015]. Saantitapa: <http://www.hs.fi/elama/a1430279663328#>
- Hokkanen Tiina (2002): Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää. Teoksessa Rönkä, Anne & Kinnunen, Ulla (toim.): Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 119–140.
- Itäpuisto, Maritta (2005): Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E: Yhteiskuntatieteet 124. Kuopio: Yliopistokustannus.
- Jallinoja, Riitta (2009): Vieras perheessä: Suhteen hahmotus. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.): Vieras perheessä. Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press, 11–31.
- Jähi, Rita (2004): Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykkinen sairaus lapsuudenkokemuksena. Tampere: Tampere University Press.
- Kaasila, Raimo (2008): Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E (toim.): Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Karttunen, Risto (2010): Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampere: Juvenus Print.
- Kohonen, Eeva (2011): Narratiivisuus – vähän hyödynnetty lähestymistapa kauppatieteellisessä tutkimuksessa teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vaasa: Hansaprint, 196–205.

Koivisto, Kaisa & Kukkoja, Jani & Latomaa, Timo & Sandelin, Pirkko (toim.)(2014): Kokemuksen tutkimus IV. Annan kokemukselle mahdollisuuden. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kukkola, Jani (2014): Millaisin ehdoin kokemus voi olla tutkimuskohteena mahdollinen teoksessa Koivisto, Kaisa & Kukkoja, Jani & Latomaa, Timo & Sandelin, Pirkko (toim.): Kokemuksen tutkimus IV. Annan kokemukselle mahdollisuuden. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 31–56.

Kuula, Arja (2006): Yksityisyyden suoja tutkimuksessa teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma: Etiikkaa ihmistieteille. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki: Hakapaino, 124–140.

Kuula, Arja (2011): Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen, Aino (2009): Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Hakapaino.

Laine, Timo. (2007): Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: PS-kustannus, 28–45.

Laitinen, Merja (2004): Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008): Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E (toim.): Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lepistö, Sari (2010): Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Tampere: Juvenus Print.

Love, Keisha M. & Murdock, Tamera B. (2004): Attachment to Parents and Psychological Well-Being: An Examination of Young Adult College Students in Intact Families and Stepfamilies. *Journal of Family Psychology* 2004, Vol. 18, No. 4, 600–608.

Mensah, Kortet & Fine, Mark (2008): Divorce and Children. Teoksessa Gullotta, Thomas P. & Blau, Gary M. (toim.): *Family Influences on Childhood Behavior and Development – Evidence- Based Prevention and Treatment Approaches*. New York: Routledge, 143–160.

Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka (2007): Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: PS-kustannus, 46–69.

Nousiainen, Kirsi (2004): Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Kopijyvä.

Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.)(2006): Kokemuksen tutkimus. Vantaa: Dialogia.

Perttula, Juha (2006): Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.): Kokemuksen tutkimus. Vantaa: Dialogia, 115–162.

Piensoho, Tuula (2001): Äitiyden alkumetrit. Naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset ja oppimiskokemukset. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 176.

Piha, Jorma (2004a): Perheen merkitys. Teoksessa Moilanen, Irja & Räsänen, Eila & Tamminen, Tuula (toim.): Lasten – ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 61–69.

Piha, Jorma (2004b): Monimuotoinen perhe. Teoksessa Moilanen, Irja & Räsänen, Eila & Tamminen, Tuula (toim.): Lasten – ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 69–77.

Piha, Jorma (2004c): Perhekeskeinen tutkimus. Teoksessa Moilanen, Irja & Räsänen, Eila & Tamminen, Tuula (toim.): Lasten – ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 177–180.

Polkinghorne, Donald E. (1988): Narrative knowing and the human sciences. Albany: State University of New York Press.

Pulkkinen, Lea (2002): Koti, koulu ja yksityinen. Teoksessa Rönkä, Anne & Kinnunen, Ulla (toim.): Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 14–27.

Puusa, Anu & Kuittinen, Matti (2011): Laadullisen tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikysymyksistä teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint, 167–181.

Rannikko, Ulla (2008): Yhteinen ja erillinen lapsuus: sisarusten sosiaalistava merkitys. Tampere: Juvenus Print.

Ritala-Koskinen, Aino (2001): Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Ritala-Koskinen, Aino (2002): Uusperhe kasvun paikkana. Teoksessa Kolbe, Laura & Järvinen Katriina (toim.): Kasvatuksen suuntaa etsimässä – Onks ketään kotona? Piekämäki: Tammi, 138–151.

Ritala-Koskinen, Aino (2009): Kuinka perhe kesytetään? Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.): Vieras perheessä. Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press, 128–145.

Rönkä Anne & Viheräkoski, Johanna & Litsilä, Riikka & Poikkeus, Anna-Maija (2002): Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Rönkä, Anne & Kinnunen, Ulla (toim.): Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 51–70.

Schmeeckle, Maria & Giarrusso, Roseann & Feng, Du & Bengtson, Vern L. (2006): What Makes Someone Family? Adult Children's Perceptions of Current and Former Stepparents. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 68, 595–610.

- Schmeele, Maria (2006): Gender Dynamics in Stepfamilies: Adult Stepchildren's Views. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 69, 174–189.
- Schrodt, Paul (2006): The Stepparent Relationship Index: Development, Validation and Associations with Stepchildren's Perceptions of Stepparent Communication Competence and Closeness. *Personal Relationships*, Vol. 13, 167–182.
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) (2005): Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2014, Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2014 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.10.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_004_fi.html
- Syrjälä, Leena & Estola, Eila & Uitto, Minna & Kaunisto, Saara-Leena (2006): Kertomuksen tutkijan eettisiä haasteita teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma: *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Hakapaino, Helsinki, 181–202.
- Sutinen, Päivi (2005): Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia; 203. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- Tapola-Haapala, Maria & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Kääriäinen, Aino (2012): Parental divorce and children in Finland. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): *Challenges of divorce, interventions and children*. Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu 39. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 99–123.
- Tikkanen, Kaija (2012): 15–20 –vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Tampere: Juvenus Print.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013): Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 11. uudistettu laitos. Vantaa: Hansaprint.
- Turunen, Jani (2013): Stepfamily Dynamics in Sweden. Essays on family structure and children's well-being. Acta Universitatis Stocholmieninsis. Stockholm University Demography Unit – Dissertation Series 8. Stockholm.
- Williams-Washington, Kristin N. & Melon, Joanna & Blau, Gary M. (2008): Childhood Growth and Development within a Family Context. Teoksessa Gullotta, Thomas P. & Blau, Gary M. (toim.): *Family Influences on Childhood Behavior and Development – Evidence- Based Prevention and Treatment Approaches*. New York: Routledge, 21-35.
- Ylitapio-Mäntylä, Outi (2009): Lastentarhanopettajien jaettuja muisteluja sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.